

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและแหล่งค้นคว้าต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างและพัฒนา กรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาการนำเสนอออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความ

ตอนที่ 3 การวิจัยและพัฒนา (research and development)

ตอนที่ 4 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาชีพนายความ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิด เชิงทฤษฎี

ดังรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ในตอนที่ 1 นี้เป็นการนำเสนอความหมายของผู้นำ ภาวะผู้นำและทฤษฎีภาวะผู้นำ ดังนี้

1.1 ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

การศึกษาความหมายผู้นำจากนักวิชาการทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ได้กล่าวถึงผู้นำในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ 1) ความหมายของผู้นำในลักษณะการเชื่อมต่องานมีความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลที่เป็นผู้นำและผู้ตาม 2) ความหมายในลักษณะของการเน้นถึงรูปแบบและการใช้กระบวนการอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1.1 ความหมายของผู้นำในลักษณะของการเชื่อมให้เห็นความมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลที่เป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในระยะเริ่มแรก ได้แก่ จากอบส์ (Jacobs. 1970) ; สตอกดิลล์ (Stogdill. 1974) ; ซึ่งสรุปว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มให้ข้อมูลหมายถึง ผู้นำกับอีก

กลุ่มหนึ่งคือผู้ตาม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางสังคมกับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติงานติดต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือดำเนินการ โดยเชื่อมั่นว่าหากถือปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวนั้นแล้วจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้สำเร็จ

1.1.2 ความหมายในลักษณะของการเน้นให้เห็นรูปแบบและการใช้กระบวนการอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความหมายที่มีความละเอียดมากยิ่งขึ้นกว่าในระยะเริ่มแรก นักวิชาการที่มีความเห็นในลักษณะดังกล่าวได้แก่ เทรเวทตา และนิวพอร์ท (Trewatha and Newport. 1982) ; แบส (Bass, 1985, p. 545) ; เซอร์จิโอแวนนีและมูท (Sergiovanni and Moot. 1989) ; โบว์วี และคณะ (Bovee and others. 1993) ; ยูคส์ (Yukl, 1998, p. 2) ดูบริน (Dubrin, 1998, p. 2) ; ดาฟท์ (Daft, 1999, p. 5) ; โอเรียร์รี (O’Leary, 2000, p. 2) ; โอนเวนส์ (Owens. 2001) ; หลุยส์ เออร์ และแอดซู (Lussier and others, 2001, pp 6) ; เคอร์เซส และโปสนอร์ (Kouzes and posner, 2002, pp 20) ; ดาฟท์ (Daft, 2002, p. 514) ; และดาฟท์ (Daft, 2005, p. 5) สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง รูปแบบของการใช้กระบวนการอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งผู้นำเน้นกระบวนการอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น เพื่อให้การดำเนินการเป็นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สำหรับนักศึกษาของไทยได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือเน้นให้เห็นรูปแบบของศิลปะในการชี้แนะผู้ตามให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ มีความสามารถในการชี้แนะสั่งการ ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความพยายามและได้รับความไว้วางใจ สร้างศรัทธา เชื่อมั่นและใช้อิทธิพลเหนือกลุ่มผู้ตาม เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. 2540) ; อานันท์ ปันยารชุน (2540) ; เสถียร เหลืองอร่าม (2541, หน้า 42 – 45) ; รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544, หน้า 11 – 12) ; สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544, หน้า 5) ; วิเชียร วิทย์อุดม (2549, หน้า 420) ; นิตย์ สัมมาพันธ์ (2552, หน้า 31) ; อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ (2547, หน้า 3) ; อุทัย บุญประเสริฐ (2548, หน้า 5) ; ประสิทธิ์ เขียวศรี และคณะ (2548, หน้า 15) ; สุพาณี สฤษฏ์วานิช (2549) ; ยงยุทธเกษสาคร (2549, หน้า 40) วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2549, หน้า 107) ; ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2549, หน้า 30) ; ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี (2549, หน้า 75) ; กวี วงศ์พุ่ม (2550, หน้า 18) ; ชาญชัย

อาจินสมาจาร (2550, หน้า 1) ; ธวัช บุญยมนี (2550, หน้า 45) ; ภาณุศักดิ์ คำแพง (2550, หน้า 55) ; ไชยา ภาวะบุตร (2554, หน้า 66) ; ไชยา ภาวะบุตร (2555, หน้า 274) ซึ่งนำเสนอเพื่อความเข้าใจในบางแนวคิดได้ดังนี้

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2549, หน้า 30) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นผู้นำ บุคคลผู้ปลุกดัน (mobilizer) ผู้ตลบั่นดาล (inspire) ผู้สร้างพลังร่วม (synergize) ผู้สร้างแรงจูงใจกระตุ้น (motivator) ผู้ก่อให้เกิดพลัง (energizer) การปฏิบัติการดำเนินการของมวลสมาชิกให้เข้าสู่ เป้าหมาย ตามที่ต้องการ

วิเชียร วิทย์อุดม (2550, หน้า 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำ และต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถอันเกิดจากตัวของเขาเอง จนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำและกลุ่มผู้นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2552, หน้า 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา หรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่างๆ ในองค์กรต่างๆ ต้องอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำจะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และนำพาหน่วยงานไปยังความเจริญก้าวหน้า

สัมมา ธรนิษฐ์ (2553, หน้า 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีภาวะผู้นำที่สามารถชักจูง ชี้นำ สั่งการ มีอิทธิพลให้บุคคลอื่นปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขณะเดียวกันก็ต้องสามารถทำให้สมาชิก ในองค์กรเกิดความพึงพอใจ ในงานที่ทำด้วย ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนทำให้องค์กรหรือหน่วยงานประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว สามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้หรือไม่ในภาวะสังคมโลกปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง ผู้นำที่ดีจึงต้องมีความรู้ สามารถ ประสพการณ์ ความเชี่ยวชาญ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีการติดต่อสื่อสารในองค์กรที่ดี ฯลฯ องค์กรจึงจะสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2540, อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. 2550, หน้า 13) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 อย่าง ต่อไปนี้

1) มีบทบาทหรืออิทธิพลในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น 2) มีบทบาทเหนือผู้อื่น 3) มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ทำให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมาย 4) ได้รับเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ 5) เป็นหัวหน้าของกลุ่ม

Simon and Smithburg and Thompson (1971, อ้างถึงในวิเชียร วิทยอุดม. 2550 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถรวมคนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ได้

Fiedler (1983, อ้างถึงในวิเชียร วิทยอุดม. 2550 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ริเริ่มหรือส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้มีการสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มดำเนินไปด้วยดี

Dejnozka (1983, อ้างถึงในวิเชียร วิทยอุดม. 2550 : 1 - 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มและมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มและทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย

Warner (2002) ได้กล่าวในฐานะที่เป็นผู้นำทางการศึกษาเกี่ยวกับ ปรัชญาภาวะผู้นำ โดยให้ข้อความที่ชัดเจนเกี่ยวกับผู้นำว่า ผู้นำ คือ 1) ผู้สร้างสิ่งแวดล้อมสนับสนุนที่ผู้ร่วมงานสามารถช่วยได้สามารถรู้สึกได้ว่าลงทุนในกระบวนการและสามารถประสบความสำเร็จได้ 2) ผู้มีจิตใจเปิดกว้างและมีวิสัยทัศน์ของอนาคตและมีความเป็นไปได้ของวิสัยทัศน์นั้น 3) ผู้ที่เต็มใจมอบอำนาจให้ผู้อื่นและอนุญาตให้พวกเขาปฏิบัติงานตามแนวความคิดและวิสัยทัศน์ของพวกเขาเอง ผู้ที่แสวงหาโอกาส นวัตกรรมและความเปลี่ยนแปลง อย่างต่อเนื่อง 4) ผู้ที่เต็มใจทำงานในสภาพแวดล้อมที่ยืดหยุ่นและสภาพแวดล้อมที่ขาดลำดับสายงานบริหาร โดยปล่อยให้ผู้อื่นเล่นบทบาทผู้นำ 5) ผู้ที่เต็มใจรับฟังและพูดคุยกับเสียงเรียกร้องที่สร้างสรรค์และให้เป็นที่รับทราบกันทั้งองค์การ 6) ผู้ที่เต็มใจจะหยุดแสดงบทบาทภาวะผู้นำและหยุดความรับผิดชอบ เมื่อมีผู้อื่น ที่เข้มแข็งกว่าก้าวออกมาข้างหน้า 7) ผู้ที่อุทิศตนและมุ่งมั่นเพื่ออนาคตและความสำเร็จในอนาคตของที่ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่

O'leary (2000, หน้า 1, อ้างอิงใน ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. 2549, หน้า 8) ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบารมี และสามารถตัดสินใจได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถกระตุ้นบุคคลอื่นให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้และ (Hoy, K.wayne; Miskel, G. Cecil, 2005) กล่าวว่าผู้นำ (leaders) หมายถึง บุคคลสำคัญที่เป็นหลักให้กับองค์การ ให้

คำแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง และรับผิดชอบต่อประสิทธิผลต่อองค์การ ผู้นำจะใช้อิทธิพลอย่างจริงจังต่อผู้อื่นเพื่อสร้างกิจกรรมและสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มหรือในองค์กร โดยมุ่งให้คนเห็นคล้อยตามว่ามีอะไรบางอย่างที่จำเป็นต้องกระทำให้เกิดผลสำเร็จ (Owens, 2004) กล่าวว่าผู้นำแสดงเจตนาที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนอื่น มีความผูกพันกับผู้ตาม (followers) เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดประสงค์ของผู้นำ และตามจุดประสงค์ของผู้ตามด้วยในขณะที่ (Ubben et al., 2001) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้นำพาองค์การ หรือนิยามว่าเป็นกลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันให้ได้รับผลสำเร็จในการทำงาน ผู้นำเป็นผู้รับใช้ขององค์การ เป็นผู้รับใช้บุคคลต่างๆ ที่รวมกันเป็นองค์การ และยังรับใช้ลูกค้าที่องค์การนั้นให้บริการอยู่อีกด้วย นอกจากนี้ Dejnozka (1983, อ้างถึงใน วิเชียร วิทย์อุดม, 2550, หน้า 1 – 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำๆ คือ บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มและมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเพื่อทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของกลุ่มและทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย จากการศึกษาของ วิเชียร วิทย์อุดม (2550, หน้า 8 – 9) ในเรื่ององค์ประกอบของผู้นำจะมีความแตกต่างกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำ ก็ตรงที่ว่าองค์ประกอบของผู้นำจะเน้นในเรื่องบุคลิกภาพโดยตรงของคนๆ นั้นซึ่งผิดกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำ จะพิจารณาเรื่องคุณสมบัติที่เป็นปัจจัยช่วยเสริมในการดำเนินงานของคนนั้นให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

สรุปได้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่เป็นหลักสำคัญให้กับองค์การ มีความรู้ในเรื่องงาน องค์การเป็นอย่างดี สามารถให้คำแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานได้ มีความรับผิดชอบต่อประสิทธิผลขององค์การ อดทนและมุ่งมั่นเพื่ออนาคตและความสำเร็จในอนาคตขององค์การ ได้รับความเชื่อถือและเชื่อฟัง จากเพื่อนร่วมงานในการจัดกิจกรรม และในการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มหรือในองค์กร เต็มใจรับฟังและพูดคุยกับเสียงเรียกร้องที่สร้างสรรค์และที่ให้รับทราบ ในทั้งองค์การ มีจิตใจเปิดกว้าง

1.2 ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของภาวะผู้นำ ไว้หลากหลายดังนี้

อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ (2549, หน้า 3 – 4) ได้อธิบายถึง ความหมายตามตัวอักษร ในแง่ของความหมายนั้น คำว่า “ภาวะผู้นำ” มีความหมายหลายระดับในระดับหลักการหรือทฤษฎีนั้นหมายถึงสภาพการนำของตัวผู้นำ เหล่าผู้นำในองค์กรหนึ่งๆ ในระดับปฏิบัติมีความหมายว่าลักษณะการพาทำ การให้แนวทาง การกำกับและดูแลให้

การทำงานไปได้ด้วยดี ในระดับประโยชน์ใช้สอยนั้นหมายถึงผู้นำองค์กรที่นำพาให้การดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงาน เป็นไปโดยการใชัทรัพยากรในการบริหารให้มีประสิทธิภาพและประหยัดที่สุด คือใช้น้อยที่สุด แต่ให้ผลดีที่สุดเร็วที่สุด มากที่สุด คุ่มค่าที่สุด เป็นต้น สำหรับความหมายโดยตัวอักษรนั้นแยกออกเป็นสองนัย คือความหมายตามรูปศัพท์และความหมายตามเนื้อความ

ความหมายตามรูปศัพท์นั้น คำว่า “ภาวะผู้นำ” ภาษาอังกฤษว่า Leadership คำว่า Leader แปลว่า “ผู้นำ” ส่วนคำว่า Ship แปลว่า “สภาพ” หรือ “ภาวะ” รวมกันเป็นคำว่า “ภาวะผู้นำ” มีความหมายว่าสภาพหรือลักษณะการเป็นผู้นำ ไม่ได้หมายถึงตัวบุคคล

เฮมฟิลและคูนส์ (Hemphill & Coons, 1957, หน้า 7) ภาวะผู้นำคือพฤติกรรมของบุคคลคนหนึ่งในขณะที่กำกับกิจกรรมของกลุ่มไปสู่เป้า หมายถึงกิจกรรมของคนหนึ่งที่คอยกำกับดูแลการทำงานของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่องานสำเร็จบรรลุเป้าหมาย

สต็อกคิล (Stogdill, 1974, หน้า 411) มีความเห็นว่า ภาวะผู้นำคือ “การสร้างสรรค์และการบำรุงรักษาโครงสร้างในความคาดหวังและปฏิสัมพันธ์” ความหมายถึงการดำรงอยู่ขององค์กร เป็นการกระทำที่รักษาสภาพขององค์กรไว้ โดยมีความคาดหวังของทุกคนในองค์กรและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นพื้นฐานอันสำคัญในการที่จะดำรงกิจกรรมและองค์กรไว้

จาคอบส์ (Jacobs, 1970, หน้า 232) เชื่อว่าภาวะผู้นำคือ “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ทำงานร่วมกันในองค์กร โดยฝ่ายหนึ่งจะนำเสนอข้อมูลข่าวสารออกมาเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ตระหนักว่ารายได้ของตนจะสูงขึ้นหากประพฤติหรือกระทำตามที่ได้รับคำแนะนำหรือตามที่ประสงค์” หมายความว่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนที่ทำงานร่วมกัน ฝ่ายหนึ่งจะเป็นฝ่ายที่ให้ข้อมูลข่าวสารหรือแนวทางในการทำงาน โดยมีรางวัลจูงใจให้ฝ่ายหลังอยากทำงานให้ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, หน้า 15) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับรู้ว่าจะไรคือความสำคัญ ให้ภาพความเป็นจริง ขององค์การแก่ผู้อื่น ช่วยให้มองเห็นทิศทางและจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนภายใต้สภาวะการณ์ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2550, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่นโดยได้รับการยอมรับและยกย่อง จากบุคคลอื่น เป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือ

ความเป็นผู้นำเป็นผู้มีหน้าที่ ในการอำนวยความสะดวก หรือสั่งการ บังคับบัญชา ประสานงานโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) เพื่อให้กิจการงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

ไชยา ภาวะบุตร (2555, หน้า 4) ได้นิยาม ภาวะผู้นำเป็นการใช้อิทธิพลของผู้นำกับผู้ตามโดยการโน้มน้าว การสร้างค่านิยมและความเชื่อให้คล้อยตามและปฏิบัติงานให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในองค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

Cheng (2002, p. 51) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนในองค์การมีการตื่นตัว มุ่งทำงานตามจุดมุ่งหมายจนกระทั่งบรรลุผล

Donaldson (2001, p 41) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำใช้ความสามารถ ในการทำให้ผู้ตามมีความเชื่อ ความคิดและยอมทำตามซึ่งเป็นการสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม

Wheelen and Hunger (2002, p. 25) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การใช้ทักษะและความสามารถเพื่อทำให้เป้าหมายขององค์การบรรลุผลและผู้ร่วมงานปฏิบัติงานด้วยความสุข

Lunenburg and Omstein (2000, p. 113) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การชักจูงให้บุคคลอื่นตั้งใจทำงานตามจุดมุ่งหมายของกลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

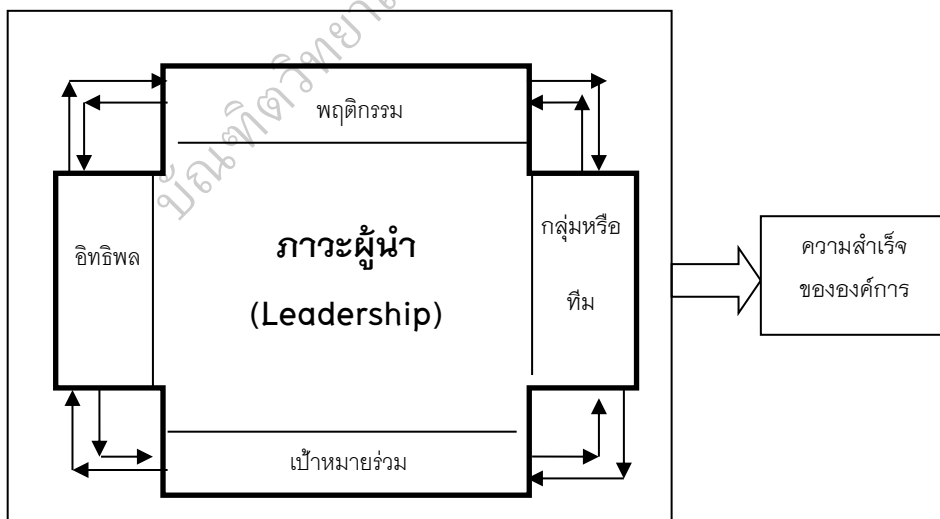
Law and Glover (2000, p. 58) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการทำให้บุคคลร่วมกันทำตามจุดมุ่งหมายจนกระทั่งประสบความสำเร็จด้วยกลวิธีต่างๆ

Evens and Lakomski (2000, p. 58) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถจูงใจผู้อื่นสามารถสร้างวิสัยทัศน์ สามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนและสามารถทำให้ผู้ตามทำงานอย่างมีขวัญและกำลังใจ

จากนักวิชาการดังกล่าวได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำ สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นรูปแบบของการมีอิทธิพล หรือเป็นกระบวนการสั่งการ และการใช้อิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การ ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการศิลปะและ

เป็นความสามารถหรือความพยายามของบุคคลที่โน้มน้าวจิตใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ตาม ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการการสื่อความหมาย หรือการติดต่อประสานงานกันและกันให้ร่วมมือดำเนินการจนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการกระทำของบุคคลที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่า เป็นอิทธิพลที่ถูกต้องและต้องการเปลี่ยนแปลงโดยมีความสอดคล้องกันกับจุดมุ่งหมายขององค์การ

จากการศึกษาความหมายของภาวะผู้นำ สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำโดยทั่วไปประกอบด้วย 4 ส่วน คือ กระบวนการอิทธิพล (Process Influence) กระบวนการกลุ่มหรือทีม (Process Group or Team) พฤติกรรม (Behavior) และเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Share Goal or Propose) ซึ่งทั้ง 4 ส่วน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นรูปแบบจะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ โดยสรุปภาวะผู้นำ หมายถึง รูปแบบกระบวนการใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ของผู้นำต่อบุคคลที่เป็นสมาชิกภายในองค์การหรือหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ขององค์การบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ซึ่งในการใช้กระบวนการอิทธิพลของผู้นำนั้นควรเป็นไปอย่างมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แสดงความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

ทฤษฎีภาวะผู้นำและงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Leadership Theory)
2. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavior Leadership Theory)
3. ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Leadership Theory)
4. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ (Integrative Leadership Theory)

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Leadership Theory)

เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นช่วงศตวรรษที่ 1930 - 1940 ซึ่งถือเป็นระยะเริ่มต้น ผลการศึกษาจะเน้นเกี่ยวกับคุณลักษณะทั้งของผู้นำและผู้ตามระหว่างผู้นำที่มีประสิทธิภาพกับผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงผู้นำที่ดีควรมีลักษณะเฉพาะและบุคลิกภาพที่ดี เช่นลักษณะทางกาย ลักษณะทางสังคม และสติปัญญาดีเลิศ ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบและคุณลักษณะภาวะผู้นำของนายความด้านบุคลิกภาพเพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย โดยศึกษาจากนักศึกษาได้ดังนี้

กวี วงศ์พุดม (2550, หน้า 117 - 119) ได้กล่าวถึงลักษณะภาวะผู้นำว่าต้องมี

1. ด้านบุคลิกภาพ (Personality) ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว ความต้องการที่จะนำ ความมั่นคงทางอารมณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง ความอุตสาหพยายาม ความสร้างสรรค์ ความทะเยอทะยาน
 2. ด้านความรู้ความสามารถ (Intelligence) ได้แก่ มีเชาวน์ปัญญา ความแม่นยำในการตัดสินใจ ระดับความรู้ ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา เป็นต้น
 3. คุณลักษณะด้านสังคม (Social Skill) ได้แก่ การรู้จักประนีประนอม ความสามารถในการบริหาร ความร่วมมือ ความเป็นที่นิยมชมชอบ ความเป็นนักการทูต
 4. คุณลักษณะด้านกายภาพ (Physical Characteristic) ได้แก่ ส่วนสูง น้ำหนัก ความผิวกาย ความสมบูรณ์ทางร่างกาย
- เท็อน ทองแก้ว และเฉลา ประเสริฐสังข์ (2542, หน้า 28) กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะภาวะผู้นำที่ดีต้องประกอบด้วย 4 ด้าน คือ
1. ลักษณะทางด้านร่างกาย

2 ลักษณะทางด้านสติปัญญาและความคิด

3. ลักษณะทางอารมณ์

4. ลักษณะทางสังคม

อำเภอ อินทรประเสริฐ (2542, หน้า 75 – 77) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดี ต้องมีคุณสมบัติและคุณลักษณะดังนี้

1. มีคุณสมบัติทางวิชาการ ได้แก่ มีความรู้ในวิชาชีพเป็นอย่างดี มีความรู้ในเรื่องต่างๆ ไปดี มีความรู้ความสามารถในการบริหารและการนำ คือ เก่งคน เก่งงาน และเก่งคิด

2. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ บุคลิกด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม

3. คุณลักษณะด้านความสามารถและคุณลักษณะพิเศษ ได้แก่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รับผิดชอบหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบอุทิศเวลาให้แก่งานในหน้าที่ ครัทธาแต่ผู้อื่นเป็นที่พึ่งแก่ผู้น้อยกล้าเผชิญกับเหตุการณ์และผลของการตัดสินใจ รับผิดชอบผลของการปฏิบัติงานของตน มีความเป็นธรรม มีความกล้าหาญ ทั้งทางกายและใจ มีความแนบเนียน มีความเด็ดขาด มีความคิดริเริ่ม มีความตั้งใจจริง มีความมุ่งมั่นไม่ท้อถอย มีความสามารถในการจูงใจ ความสามารถในการประสานงาน มีความอดทน มีความท้าทาย การยอมรับความเสี่ยง การยอมรับความสูญเสีย และความสามารถประเมินผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

ธีรเดช สุขโข (2543, หน้า 32) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้นำ ดังนี้ มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อดทนต่อความเสี่ยง มีความไว้วางใจได้ เป็นธรรม มีคุณธรรม ผู้อื่นศรัทธายอมรับ มีความเชื่อมั่นบางครั้งแม้จะต้องเสี่ยงมีภาวะผู้นำ สร้างคนสร้างทีมงานที่ดี มีความกล้าหาญ กล้าเสี่ยง มีการติดต่อสื่อสารที่ดี สามารถใช้ได้หลายรูปแบบ

Griffiths (1965.p 243 – 253) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและคุณลักษณะของผู้นำ 7 ด้านคือ 1) ผู้นำในฐานะผู้มีความคิดริเริ่ม (As an Initiator) 2) ผู้นำในฐานะรู้จักปรับปรุงแก้ไข (As an Improver) ผู้นำในฐานะผู้ให้การยอมรับนับถือ (As an Recognizer) ผู้นำในฐานะผู้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ (As a Helper) ผู้นำในฐานะเป็นผู้โน้มน้าวจิตใจ (As an Effective – Speaker) ผู้นำในฐานะผู้ประสานงาน (As a Coordinator) ผู้นำในฐานะผู้เข้าสังคมได้เป็นอย่างดี (As a Social – Man)

Barnard (1968,P.102) ได้เสนอคุณลักษณะของผู้นำไว้ว่าต้องมีชีวิตชีวาและทนทาน มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความสามารถในการจูงใจคน มีความรับผิดชอบ มีความฉลาดไหวพริบดี จากแนวคิดของบาร์นาร์ด (Barnard) สรุปได้ว่าผู้นำที่ดีต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความรับผิดชอบ มีความตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถนำความคิดของผู้ร่วมงานไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่หน่วยงานของตน

สตอว์กิล (Stogdill.1974) กล่าวถึงคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ดี มี 6 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะทางกาย (Physical Characteristic) 2) ลักษณะของภูมิหลังทางสังคม (Social Background) 3) ลักษณะด้านสติปัญญา (Intelligence) 4) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ (Personality) 5) ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน (Task - Related) 6) ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics) ศูนย์การพัฒนภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) สหรัฐอเมริกา (McCall and Lombards.1983, quoted un Yukl.1998) ได้ค้นพบลักษณะลำดับของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ 1) ต้องมีจิตใจที่มั่นคงและแน่วแน่ (Emotional Stability and Composure) 2) มีความสามารถในการปกป้องคุ้มครอง (Defensiveness) 3) มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal skill) และ 4) มีทักษะด้านความคิดและเทคนิควิธี (Technical and cognitive skill)

บอทเวลล์ (Bothwell.1983) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้นำที่สำคัญ มี 10 ประการ คือ 1) ความเฉลียวฉลาด (Intelligence) 2) มีความสามารถที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี (Ability to get Along with others) 3) มีทักษะเชิงเทคนิค (Technical skill) 4) มีความสามารถในการจูงใจตนเองและผู้อื่น (Ability to Motivate sell and others) 5) มีความมั่นคงทางอารมณ์และการควบคุมตนเอง (Emotional stability and sell control) 6) มีทักษะด้านการวางแผนและการจัดการ (Planning organizing skill) 7) มีความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ (Strong Desire to Achieve task) 8) มีความสามารถในการใช้รูปแบบกลุ่ม (Ability to use the Group) 9) เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (to be Effective and Efficient) และ 10) ตัดสินใจได้ดี (Decisive)

เอ็ดวิน กิเซลลี (Edwin Ghiselli,quoted in Mosley. Pietri and megginson, 1995 ; Lussier.1996) ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ พบว่ามี 6 ประการ คือ 1) มีความสามารถในการบังคับบัญชา (Supervisory ability) 2) มีความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายในอาชีพ (Need for Occupational Achievement) 3) ความเฉลียวฉลาด (Intelligence) 4) ความกล้าตัดสินใจ (Decisiveness) 5) ความแน่นอน (Self

assurance) และ 6) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)

จากการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์เห็นความสอดคล้องถึงลักษณะภาวะผู้นำของทนายความด้านบุคลิกภาพ ว่าทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของผู้นำในด้านต่างๆ ดังเช่น ลักษณะทางกาย (Physical characteristics) ลักษณะทางสังคม (Social characteristics) ลักษณะด้านสติปัญญา (Intelligence) และคุณลักษณะทางด้านบุคลิกภาพ (Personal characteristics) ซึ่งถ้าทนายความนำภาวะผู้นำดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรม และวิชาชีพทนายความให้มีคุณลักษณะด้านต่างๆ ได้อย่างสม่าเสมอ ก็จะส่งผลให้สามารถคงความเป็นผู้นำเหนือคนอื่นได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavior Leadership Theory)

ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเชิงพฤติกรรม จากนักการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การศึกษาภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยไอโวนา (The Iowa State University Research) เริ่มขึ้นในปี 1930 โดยเลวินและคณะ (Lewin 1930 and other, quoted in Lunenburg and Omstein. 2000 ; Hoy and Miskel.2001 ; Lussier and Achua.2001) ได้แบ่งพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ 1) พฤติกรรมผู้นำแบบที่รวมอำนาจการบริหารจัดการทั้งหมดไว้ที่ตนเองเพียงคนเดียว เป็นผู้วางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมาย พร้อมทั้งตัดสินใจทั้งหมดด้วยตนเอง ผู้ตามมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่ง 2) พฤติกรรมผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership Style) หมายถึงผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามถ้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดนโยบาย การกำหนดเป้าหมาย การแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน 3) พฤติกรรมผู้นำแบบปล่อยเสรี (Laissez – Faire Leadership) หมายถึงผู้นำที่ปล่อยให้ผู้ตามมีอิสระในการคิด การทำ และการตัดสินใจเอง โดยผู้นำไม่แสดงภาวะผู้นำแต่ประการใด

2.2. การศึกษาภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ สเตท (The Ohio State University Research) เริ่มขึ้นในปี 1945 โดยได้พัฒนาจากนักการศึกษาหลายคน เช่น ฮอลพิน (Holpil) ไวนอร์ (Winer) สตอกดิลล์ (Stogdill) พฤติกรรมของผู้นำมี 2 ด้าน คือ พฤติกรรมด้านมุ่งงาน (Initiating Structure Behavior)หมายถึง ผู้นำที่มีพฤติกรรมที่

แสดงออกถึงการเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักการวางแผนงานที่ดี มุ่งหวังที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กร คาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ตามอยู่ในระดับสูง และพฤติกรรมด้านมุ่งคน (Consideration Behavior) หมายถึง พฤติกรรมผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผู้ตามโดยให้การดูแลเอาใจใส่ ให้เกียรติไว้วางใจ ให้การยอมรับ ให้ความอบอุ่น ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นต้น ดังนั้นพฤติกรรมผู้นำของนักการศึกษาจึงแบ่งได้ 2 ด้าน คือ พฤติกรรมด้านมุ่งงานและพฤติกรรมด้านมุ่งคน

2.3 การศึกษาพฤติกรรมผู้นำของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (University Michigan Research Studies) พบว่าผู้นำมีพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ลักษณะ ได้แก่ พฤติกรรมที่มุ่งคน (Employee Centered Behavior) หมายถึง ผู้นำที่มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของคนงานหรือพนักงานโดยจัดสวัสดิภาพและสวัสดิการ สภาพแวดล้อม ให้มีบรรยากาศในการทำงาน ยกย่อง ชมเชย ให้ขวัญและกำลังใจ ให้เกียรติ ให้ความสำคัญสนทนาค้นเคยเป็นกันเอง และพฤติกรรมที่มุ่งงาน (Job Centered Behavior) หมายถึง ผู้นำที่ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของงานเป็นหลัก เน้นการวางแผนและการมอบหมายงานการกำกับติดตามของงานเป็นหลัก เน้นการวางแผนและการมอบหมายงาน

กล่าวโดยสรุปนักการศึกษากลุ่มนี้ ศึกษาพฤติกรรมผู้นำได้ 2 แบบ คือ พฤติกรรมที่มุ่งคน และพฤติกรรมที่มุ่งงานโดยการมุ่งคนจะให้ความสำคัญกับผู้ตามโดยการให้ความดูแลเอาใจใส่ ให้เกียรติไว้วางใจ ให้การยอมรับ ให้ความอบอุ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนการมุ่งงานจะเน้นถึงการเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการวางแผนงานที่ดีและมุ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดจากการปฏิบัติงาน

3. ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Leadership Theory)

มีนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศให้ความสำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยในการบริหารงาน ซึ่งมีทฤษฎีสำคัญๆ ดังนี้ (Lunenburg and Omstein. 2000 ; Hoy and Miskel. 2001 ; Lussier and Achua. 2001) ; Robbins 1974 ; Robbins and Coulter. 2003 ; รั้งสรรค์ ประเสริฐศรี. 2544 และวิเชียร วิทย์อุตม. 2547 ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของฟิดเลอร์ (Fiedler's Contingency Theory) โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่ามาตราวัดความไม่พอใจผู้ร่วมงาน (Least Preferred

Coworker scale : LPC) ทำให้ได้แบบภาวะผู้นำที่ดีและไม่ดี ซึ่งสรุปความมีประสิทธิภาพของผู้นำขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ 1) แบบภาวะผู้นำ (Leadership style) ซึ่งมี 2 แบบ คือ ผู้นำแบบที่มุ่งงาน (Task – Oriented Leadership) และแบบผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์ (Relationship – Oriented Leadership) และ 2) สถานการณ์ (Situation) มี 3 ตัวแปร คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก (Leader – Member Relationship) โครงสร้างของงาน (Task Structure) และอำนาจตามหน้าที่ (Position Power) สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำมี 2 ประการ คือ แบบภาวะผู้นำและสถานการณ์

3.2 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของเฮอร์เชย์และเบลนชาร์ด (Hersey and Blanchard's Situational Leadership Theory) มีแนวคิดหลักที่สำคัญคือ สถานการณ์ที่แตกต่างกันย่อมต้องการแบบของผู้นำที่แตกต่างกัน (Different Situations Demand Different Kinds of Leadership) และเน้นพฤติกรรมของผู้นำมากกว่าบุคลิกภาพของผู้นำ โดยเน้นพฤติกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างพฤติกรรมที่เน้นงานกับพฤติกรรมที่เน้นความสัมพันธ์ สำหรับสถานการณ์เน้นที่วุฒิภาวะของผู้ตาม 2 ลักษณะ คือ 1) วุฒิภาวะด้านงาน (Job Maturity) หมายถึง ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน 2) วุฒิภาวะด้านจิตใจ (Psychological Maturity) หมายถึง ระดับของจิตใจ แรงจูงใจ ตามต้องการ และความเต็มใจในการปฏิบัติงาน

ส่วนรูปแบบภาวะผู้นำ (Leadership style) มีดังนี้คือ 1) รูปแบบภาวะผู้นำแบบสั่งการ (Telling Style) หมายถึง ผู้นำที่เน้นความมุ่งมั่นสูง ความสัมพันธ์ต่ำ เหมาะใช้กับผู้บังคับบัญชาที่มีแรงจูงใจและความรับผิดชอบต่ำ ผู้นำต้องมีภาวะผู้นำที่ชอบออกคำสั่งให้คำปรึกษาหารือและให้คำแนะนำ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ 2) รูปแบบภาวะผู้นำแบบขายความคิด (Selling Style) หมายถึง ผู้นำที่เน้นความสัมพันธ์สูง และเน้นงานสูงด้วย เหมาะสำหรับใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความตั้งใจ และแรงจูงใจในการทำงานสูง แต่ยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงาน จำเป็นต้องอาศัยผู้นำช่วยอธิบายงานสอนงาน เป็นที่เลี้ยง สร้างแรงจูงใจ 3) รูปแบบภาวะผู้นำแบบการมีส่วนร่วม (Participating) หมายถึง ผู้นำที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์สูง ส่วนความมุ่งมั่นต่ำ เหมาะสำหรับใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถ แต่ขาดความตั้งใจในการทำงาน จำต้องอาศัยแรงสนับสนุนและการเสริมแรงจากผู้ใต้บังคับบัญชาและ 4) รูปแบบภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (Delegating) หมายถึง ผู้นำที่มุ่งมั่นต่ำและมุ่งความสัมพันธ์ต่ำด้วย เหมาะสมกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน

และความรับผิดชอบเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้นำจำเป็นต้องกระจายความรับผิดชอบหรือมอบหมายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ปฏิบัติและรับผิดชอบด้วยตนเอง ซึ่งสามารถสรุปดังภาพประกอบ 2

			ไม่มีความสามารถ
มีความสามารถและ เต็มใจในการทำงาน	มีความสามารถแต่ ไม่เต็มใจในการ ทำงาน	ไม่มีความสามารถ แต่เต็มใจในการ ทำงาน	และไม่เต็มใจใน การทำงาน

ภาพประกอบ 3 แสดงแบบจำลองภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของเฮอร์เชย์และแบลน (Hersey and Blanchard (Lunenburg and Ornstein. 2000 ; Hoy and Miskel. 2001 ;Lussier and Achua.2001)

3.3 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของฟิลลิปเยทตัน (Robbins. 1974 ; Robbins and Coulter. 2003 ; รังสรรค์ ประเสริฐศรี. 2544 ; และ วิเชียร วิทยอุตม. 2547) เป็นทฤษฎีที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา (Participation Model) ส่วนการจะมีส่วนร่วมขนาดไหนย่อมขึ้นกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รูปแบบในการตัดสินใจมี 5 แบบ คือ 1) ผู้นำตัดสินใจเองเพียงลำพัง แล้วแจ้งให้ผู้ตามทราบ 2) ผู้นำรับฟังความคิดเห็นจากผู้ตามเป็นรายบุคคลแล้วตัดสินใจ 3) ผู้นำเสนอปัญหาต่อที่ประชุมเพื่อรับ

ฟังความคิดเห็นแล้วตัดสินใจ 4) ผู้นำบอกปัญหาและข้อจำกัดแล้วให้กลุ่มร่วมตัดสินใจ
5) ผู้นำบอกปัญหาและเงื่อนไขแล้วให้กลุ่มตัดสินใจให้

สรุปภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ต้องมีพฤติกรรมดังนี้คือ จะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะที่ดีมีความรู้ความสามารถ สติปัญญา และมีความรับผิดชอบแล้วยังจะต้องมีความเข้าใจและรับรู้ความต้องการและความรู้สึกของผู้ตาม ผู้นำคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การ ดังนั้นเป้าหมายขององค์การ ปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในองค์การ จะเป็นตัวกำหนดแบบภาวะผู้นำที่ใช้ให้เหมาะสม

4. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ (Integrative Leadership Theory)

ในการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำและลักษณะภาวะผู้นำของทนายความ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบูรณาการมาเป็นกรอบแนวคิด โดยทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบูรณาการดังกล่าวที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสภาพและภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transformational and Transactional Leadership Theory) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมี (Charismatic Leadership Theory) (Lunenburg and Omstein.2000 ; Hoy and Miskel. 2001 ; Lussier and Achua. 2001 ; Robbins.1974 ; Robbins and Coulter. M.2003 ; รังสรรค์ ประเสริฐศรี.2544 ; และ วิเชียร วิทย์อุดม. 2547) สรุปได้ดังนี้

4.1 ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสภาพและภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transformational and Transactional Leadership) แนวคิดนี้เป็นผลงานวิจัยเรื่องผู้นำทางการเมืองประกอบด้วยภาวะผู้นำ 2 แบบ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสภาพกับภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน โดยสรุปให้เห็นว่าภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นรูปแบบที่ต้องร่วมมือกันทั้งผู้นำและผู้ตามในอันดับที่จะช่วยกันยกระดับแรงจูงใจ และระดับคุณธรรมให้สูงขึ้น ดังนั้น ทุกคนสามารถที่จะเป็นผู้นำเปลี่ยนแปลงสภาพด้วยกันทั้งสิ้น ต่อมาในปี 1985 แบลส (Bass.1985) ได้ประยุกต์แนวคิดของเบอธอร์น โดยอธิบายว่าผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะให้ความสำคัญวิธีการพัฒนา การรักษาคุณภาพและปริมาณของการปฏิบัติงาน วิธีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายขององค์การ วิธีการลดแรงต่อต้านในการดำเนินงาน และวิธีการตัดสินใจ พร้อมกับได้แยกลักษณะของผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงสภาพและผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ดังนี้

4.1.1 ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงสภาพ หมายถึงผู้นำที่ผู้ตามให้ความ

ไว้วางใจ มีความรู้สึกชื่นชม ให้ความเคารพนับถือและมีความจงรักภักดี อันเป็นปัจจัย ส่งผลให้ผู้ตามมีแรงจูงใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและผลมากกว่าที่มุ่งหวัง ผู้นำจะ มุ่งยกระดับจิตใจจิตใต้สำนึกของผู้ตาม ด้วยการให้ความยุติธรรมให้ความเสมอภาค มีอิสรภาพในการทำงาน สร้างบรรยากาศในการทำงานไม่ให้เกิดความวิตกกังวล ความกลัว ความโลภ ความอิจฉาริษยา หรือความชิงชังให้เกิดขึ้นในองค์การ ภาวะผู้นำ แบบเปลี่ยนแปลงสภาพนี้มีองค์ประกอบของพฤติกรรมที่สำคัญ 4 ด้านคือ 1) ความเสน่ห์หา (Charisma) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกในทางที่ดีจนเป็นที่ยอมรับและชื่นชม ของผู้ตาม กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจพร้อมที่จะทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ 2) การสร้างแรงคลใจ (Inspirational Motivation) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่ต้องการ สร้างแรงจูงใจให้ผู้ตามมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ปลูกเร้า จิตสำนึก สร้างความเชื่อมั่นในความสำเร็จของงานที่ทำ 3) กระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่ต้องการกระตุ้นให้ผู้ตามเกิด ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแสวงหาแนวทาง วิธีการหรือเทคนิคใหม่ๆ ที่สามารถใช้ พัฒนางาน หรือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การและ 4) การมุ่งความสำคัญเป็น รายบุคคล (Individualized Consideration) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่รับรู้และเข้าใจ ความต้องการ ความรู้สึกของผู้ตามเป็นรายบุคคล โดยที่ผู้นำแสดงออกถึงการดูแลเอาใจ ใส่และพัฒนาผู้ตามโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก โดยมุ่งหวังที่จะ ยกย่องระดับความต้องการ ความกล้าในการตัดสินใจและความมั่นใจของผู้ตามให้สูงขึ้น

4.1.2 ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นการ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและ กัน ซึ่งองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การให้รางวัลตามสถานการณ์ (Contingent Reward) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่ กำหนดกฎเกณฑ์ในการที่จะให้รางวัล หรือสิ่งตอบแทนต่างๆ แก่ผู้ตามเพื่อเป็นเครื่องจูงใจ ให้ผู้ตามมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ 2) การบริหารงานแบบวางเฉยเชิงรับ (Passive Management by Exception) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่มักจะเข้าไปก้าวก่ายในการทำงานของผู้ตามในสภาวะการณ์ปกติ รอจนกว่าผลงานออกมาจึงจะเข้าไปปรับปรุงแก้ไขหากมีข้อผิดพลาด หรือไม่ได้มาตรฐาน และ 3) การบริหารแบบวางเฉยเชิงรุก (Active Management by Exception) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่คอยติดตามการทำงานของผู้นำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอน และพร้อมที่

จะปรับปรุงแก้ไขทันที เมื่อเกิดผิดพลาดหรือไม่เป็นไปตามมาตรฐานในขั้นตอนใด
ขั้นตอนหนึ่ง

4.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาโรมี หมายถึง การใช้อำนาจอิทธิพล
ของผู้นำที่เกิดขึ้นจากความมีเสน่ห์ (Charisma) โดยที่ผู้นำประพฤติปฏิบัติตน และประกอบ
คุณงามความดีด้วยการเสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมที่ตั้งไว้ ทำให้เป็นที่
ศรัทธา นิยมชมชอบของผู้ตาม เป็นจุดเริ่มต้นของการมีอำนาจในด้านอื่นๆ ที่ชอบด้วย
กฎหมายตามมา (Weber. 1947, quoted in Hoy and Miskel. 2001 ; and Lussier and
Achua. 2001) ต่อมาเฮ้าส์ (House. 1977. quoted in Hoy and Miskel. 2001 ; รังสรรค์
ประเสริฐศรี. 2544 ; และสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. 2550) ได้สรุปว่าผลงานที่เกิดขึ้นจากภาวะ
ผู้นำในลักษณะนี้มีประสิทธิภาพสูงกว่าคนอื่น เพราะผู้ตามมีความศรัทธาเชื่อมั่น สังเกตได้
จากพฤติกรรมของผู้ตามที่มีลักษณะเด่น 9 ประการคือ 1) มีความวางใจและไว้วางใจผู้นำ
(Trust) 2) มีความเชื่อถือและเชื่อเหมือนกับผู้นำ (Beliefs) 3) ยอมรับการกระทำของผู้นำ
(Acceptance) 4) ไม่ใส่ร้ายผู้นำ (Affection) 5) เชื่อฟังผู้นำ (Obedience) 6) ถือนำเป็น
แบบอย่าง (Emulation) 7) มีความกระตือรือร้นในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Emotional
Involvement) 8) ปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ (Heightened Goals) และ
9) อุทิศตนเพื่อความสำเร็จตามภารกิจขององค์การ (Perceived Ability to Contribute the
Mission)

ลักษณะของภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาโรมี ยังประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญ 7
ประการ ตามความเห็นของคองเกอร์ และคานันโก (Conger and Kgnango.1988. quoted
in Hoy and Miskel.2001) คือ 1) มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (Visioning the Future) 2) มี
แนวทางการบริหารที่นำประทับใจ (Managing) 3) มีความเสียสละ (Making Self-
Sacrifices) 4) กล้าเสี่ยง (Taking Personal Risks) 5) เป็นแบบอย่างที่ดี (Modeling Behavior
for Followers to Imitate) 6) มีพฤติกรรมที่สามารถดึงดูดใจผู้อื่น (Engaging in
unconventional Behavior) และ 7) ร่วมพลังในการทำงาน (Sharing Power)

ซึ่งมีผู้ศึกษาถึงบุคลิกลักษณะของผู้นำตามทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาโรมี
ว่าประกอบด้วยลักษณะ 10 ประการคือ (Lussier and Achua. 2001) 1) มีวิสัยทัศน์
(Visionary) 2) มีทักษะในการสื่อสาร (Superb Communication skills) 3) มีความเชื่อมั่นและ
ยึดมั่นในคุณธรรม (Self - Confidence and Moral Conviction) 4) มีความสามารถจูงใจให้
คนอื่นไว้วางใจได้ดี (Ability to Inspire Trust) 5) มีความกล้าที่จะเสี่ยง (High Risk

Orientation) 6) มีพลังและมีความมุ่งมั่นสูง (High Energy and Action Orientation) 7) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นพื้นฐาน (Relational Power Base) 8) บริหารความขัดแย้งภายในได้ดี (Minimum of Internal conflict) 9) การมอบอำนาจ (Empowering Others) และ 10) บุคลิกภาพที่ส่งเสริมตนเอง (self – Promoting Personality)

กล่าวโดยสรุปในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในปัจจุบัน จึงเป็นผลที่ทำให้บุคคลต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นด้วยเช่นกัน ผู้นำจึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง และผู้ร่วมงานทุกระดับเกิดการพัฒนา โดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานด้วยความมั่นใจและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ต้องยึดมั่นในคุณธรรม มีความน่าเชื่อถือ มีความกระตือรือร้นในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกฝนอบรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปฏิบัติงานกับเพื่อนร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติงานตามภารกิจสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในการพัฒนาวิชาชีพ เข้าถึงบทบาทหน้าที่ข้อบังคับในองค์กรหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม และดึงดูดใจคนอื่นให้มีพลังและมีความมุ่งมั่นสูง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเสียสละกล้าได้กล้าเสีย และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมเพื่อพัฒนาวิชาชีพ และช่วยประชาชนที่มีปัญหาทางสังคมต่อไป

ตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำได้ ผู้วิจัยขอเสนอเนื้อหา ดังรายละเอียดดังนี้

2.1 บทบาทของทนายความในกระบวนการยุติธรรม

ทนายความเป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ จะกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับสภาพทนายความได้สรุปถึงความสำคัญในบทบาทไว้ดังนี้ สัก กอแสงเรือนายกสภาทนายความ ได้กล่าวถึงความสำคัญในบทบาทของทนายความว่า เป็นที่ตระหนักกันดีว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ได้บัญญัติ ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิของ บุคคลในกระบวนการยุติธรรม ตามมาตรา 40 “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

1. สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
 2. สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับ การพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
 3. บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม
 4. ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการ ปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการ สอบสวนอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำ เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
 5. ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทนาย และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่ กฎหมายบัญญัติ
 6. เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ทางเพศ
 7. ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการ สอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตาม สมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความและการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว
 8. ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ
- มาตรา 81 “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม ดังต่อไปนี้
1. ดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่าง

ถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรม และการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย”

2. คຸ່ມครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการล่วงละเมิด ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ ของรัฐ และโดยบุคคลอื่น และต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน อย่างเท่าเทียมกัน

มาตรา 197 “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้อง ดำเนินการให้เป็นไปโดย ยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธย พระมหากษัตริย์ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไป โดยถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย” ซึ่งจะเห็นได้ว่า การ คຸ່ມครองสิทธิเสรีภาพต่างๆ เหล่านี้เป็นมาตรฐานที่สูงขึ้น เป็นการคຸ່ມครองสิทธิเสรีภาพที่มี การยกระดับจากระดับปกติมากขึ้นจึงทำให้นักกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ทนายความ” ต้องตระหนักถึงความสำคัญในการอำนวยความสะดวกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 ให้ เกิดผลในทางปฏิบัติ มีสภาพการบังคับได้อย่างเป็นรูปธรรม “ทนายความ” คือ ผู้มีหน้าที่ใช้ กฎหมายเป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดี ไม่ว่าจะเป็้นทนายความโจทก์ทนายความจำเลย หรือ ฐานะอื่น และทำหน้าที่ทนายความภายใต้กรอบของความซื่อสัตย์สุจริต กรอบของมรรยาท ทนายความ กรอบของวิชาชีพทนายความ และภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรของวิชาชีพ คือ “สภาทนายความ” ซึ่งมีหน้าที่ดูแลให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความอยู่ในกรอบของ จรรยาบรรณของทนายความ มีบทลงโทษผู้กระทำ ผิดมรรยาททนายความ เช่นว่ากล่าว ตักเตือน การห้ามเป็นทนายความ 3 ปี หรือถ้ากระทำผิดมรรยาททนายความ ร้ายแรงก็จะ ถูกลบชื่อ เป็นต้น อีกหน้าที่ของทนายความ คือ “เป็นวิชาชีพอิสระในกระบวนการยุติธรรมซึ่ง ทำหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวน อัยการและศาล ในการผดุงความถูกต้องเป็นธรรมของ กระบวนการยุติธรรม ให้กระบวนการยุติธรรม ดำเนินไปตามกรอบของอำนาจหน้าที่ ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมาย” การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็น สอบสวน หรืองานพิจารณาคดี ของทุกภาคส่วน ทั้งพนักงานสอบสวน อัยการ ศาล และ ทนายความ จะต้องดำเนินการให้เกิดความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ตามกรอบของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

นอกจากนั้น ไม่เพียงแต่ทนายความจะทำหน้าที่เกี่ยวกับอรรถคดีในศาล

เท่านั้น แต่ทนายความยังทำหน้าที่ เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้กับประชาชนผู้มีบรรดาศักดิ์อีกด้วย การทำหน้าที่ในฐานะทนายความเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ต่างคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ผู้ต้องหา หรือ จำเลย ซึ่งมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว มีสิทธิที่จะได้รับการสอบปากคำต่อหน้า ทนายความหรือผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ มีสิทธิที่จะต่อสู้ในเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิเสรีภาพ ทนายความจึงเป็นผู้ที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายได้เพราะเหตุว่า ผู้ที่บังคับใช้กฎหมายและอำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรมประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล ซึ่งเป็นบุคลากรภาครัฐ มีเพียงทนายความเท่านั้นที่เป็นวิชาชีพอิสระไม่เป็นข้าราชการ ปลอดภัยจากราชการและอำนาจความเป็นอิสระ เพราะฉะนั้น ทนายความจึงเป็นวิชาชีพอิสระเพียงสาขาเดียวในกระบวนการยุติธรรมที่มีส่วนทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ การรักษากฎหมายมีประสิทธิภาพ และสามารถที่จะทำให้ รัฐธรรมนูญในเรื่องสิทธิเสรีภาพ สิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ สามารถมีชีวิต สามารถนำมาปฏิบัติและบังคับ ใช้ได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียม ทำอย่างไรให้กฎหมายมีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์และเท่าเทียม ระหว่างคนมี คนพร้อม และคนด้อยโอกาส ซึ่งมี 2 ส่วน คือ คนที่มีความสามารถที่จะจ้างทนายความเอง ส่วนคนที่ด้อยโอกาสนั้น สภาทนายความมี นโยบายหลักในการให้ความช่วยเหลือผ่านทางสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ซึ่งได้รับงบประมาณ จากรัฐบาลเป็นงบช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ในการทำคดีช่วยเหลือประชาชน ทั่วประเทศ ต้องจัดทนายความไปร่วมฟังการสอบปากคำผู้ต้องหา จำเลย ในคดีอาญาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทั่วประเทศ โดยมีทนายความอาสา ทนายความอาสาประจำส่วนราชการ ทนายความอาสาร่วมฟังการสอบปากคำ เข้ามาทำหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณ แห่งความเสียสละ ด้วยจิตอาสาที่ต้องการช่วยเหลือประชาชน สิ่งสำคัญก็คือ ต้องปลุกฝังให้นักกฎหมายเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญยิ่งของหลักการนี้เพื่อให้การ ตีความเป็นไปด้วยความยุติธรรมปราศจากซึ่งอคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของ ประชาชน อันเป็นเรื่องสำคัญที่สังคมไทย โดยเฉพาะวงการยุติธรรมไทยจะต้องคำนึงและเข้มแข็งในการสร้างจิตสำนึกแก่นักกฎหมาย เพราะการเป็นนักกฎหมายที่ดีต้องแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าตนเองพร้อมที่จะยืนหยัด ต่อสู้เพื่อความถูกต้องในกระบวนการยุติธรรมของประเทศ

พร้อมที่จะแสดงความโปร่งใสและรับคำวิพากษ์วิจารณ์ของ ศาลซึ่งเป็นอำนาจตุลาการที่จะ พิเคราะห์ความถูกต้องและวินิจฉัยตามข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม หากในอนาคตนักกฎหมายรุ่นใหม่ไม่รู้จักความถูกต้องและหลักการใช้ กฎหมายที่ต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมอย่างมีมาตรฐานที่เข้มแข็งพอ ประเทศก็จะขาด ความยุติธรรมที่สว่างงาม “ทนายความ” ที่เป็นวิชาชีพหนึ่งที่ได้วางหลักการและมาตรฐาน การถือปฏิบัติของผู้เป็นทนายความว่า จะต้องดำรงไว้ซึ่งหลักการที่จะต้องไม่ก่อเกิดการ ขัดกันซึ่งผลประโยชน์ของทนายความกับตัวความ หรือเข้าไปมีส่วนได้เสียกับคู่ความฝ่าย ตรงข้าม ซึ่งเป็นหลักใหญ่และสำคัญสำหรับการรักษามรรยาททนายความที่ทนายความได้ ยึดถือปฏิบัติตลอดมาสภาพทนายความ ในฐานะองค์กรดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความซึ่งเป็นวิชาชีพต้นทางหลักของการ อำนวยความเป็นธรรมสู่ประชาชนโดยตรง เข้าถึงและรับรู้ ปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง มีหน้าที่ค้นหาความจริง ข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ และผู้บริสุทธิ์ได้รับความเป็นธรรม สร้าง บรรทัดฐาน ทางกฎหมายให้มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดถือ เชื่อมั่นของประชาชน หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะร่วมกันพัฒนา ผลักดันให้การอำนวยความสะดวก ยุติธรรม แก่ประชาชน เกิดความถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 เพื่อให้ รัฐธรรมนูญมีชีวิตสามารถปฏิบัติบังคับใช้ได้จริง ประชาชนจะได้รับความยุติธรรม และความเป็นธรรมอย่าง แท้จริงตามรัฐธรรมนูญ จนกล่าวได้ว่า “เป็นรัฐธรรมนูญที่มีชีวิต” เพื่อสร้างความเชื่อมั่น และศรัทธาของ ประชาชนต่อ กระบวนการยุติธรรมยิ่งขึ้นตลอดไป

2.2 องค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ

ได้มีนักกฎหมาย หน่วยงานทางกระบวนการยุติธรรมและนักวิชาการ กล่าวถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความไว้ดังนี้

ลัก กอแสงเรือง (2550) กล่าวว่าทนายความเป็นผู้ที่มีหน้าที่ใช้ กฎหมายเป็นตัวแทนของผู้มีบรรณคดี ดังนั้นจะต้องมีองค์ประกอบของภาวะผู้นำของ ทนายความ คือ 1) ทำหน้าที่ทนายความภายใต้กรอบความซื่อสัตย์สุจริต 2) ปฏิบัติตาม กรอบมรรยาทของทนายความ 3) ปฏิบัติตามกรอบวิชาชีพทนายความ ภายใต้การกำกับ ดูแลขององค์กรวิชาชีพ 4) มีจรรยาบรรณของทนายความ 5) ดำเนินการตาม กระบวนการยุติธรรม

ประธาน ดวงรัตน์ (2529) ได้ลงนามในประกาศราชกิจจานุเบกษา ว่าด้วยข้อบังคับของสภานายความว่าด้วยมรรยาทความ พ.ศ. 2529 ว่าจะต้องมี องค์ประกอบภาวะผู้นำดังนี้ คือ 1) ต้องมีมรรยาทต่อศาลและในศาล 2) มีมรรยาทต่อตัว ความ 3) มีมรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ต่อประชาชน ผู้มีอรรถคดีและอื่นๆ 4) มี มรรยาทในการแต่งกาย 5) มีมรรยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับ

สภานายความ (2529) และเปรม ติณสูลานนท์ (2528) ได้ให้ ความหมายของทนายความว่า เป็นผู้ซึ่งสภานายความได้รับจดทะเบียนและออก ใบอนุญาต ให้เป็นทนายความและต้องปฏิบัติตามข้อบังคับในมาตรา 53 ว่าด้วยมรรยาท ของทนายความ คือ 1) มรรยาทของทนายความต่อศาลและในศาล 2) มรรยาทของ ทนายความต่อตัวความ 3) มรรยาทของทนายความต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี 4) มรรยาท ของทนายความต่อทนายความด้วยกัน 5) มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติของทนายความ 6) การแต่งกายของทนายความ 7) การปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาท ทนายความคณะกรรมการ หรือสภานายกพิเศษแล้วแต่กรณี

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) และสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550) กล่าวว่าภาวะผู้นำเชิงศรัทธา บารมี จะต้องเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าคนอื่นและต้องเป็นที่ ไว้วางใจและเชื่อถือ ยอมรับการกระทำ ไม่ใส่ร้ายผู้อื่นเป็นแบบอย่างและมีความ กระตือรือร้นในการทำงานร่วมกัน ปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร อุทิศตนเพื่อ ความสำเร็จของภารกิจขององค์กร

คอนเกอร์ และคานันโก (Conger and Kanungo 1988, quoted in Hoy and Miskel.2001) ภาวะผู้นำต้องมี 1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล 2) มีแนวทางที่น่าประทับใจ 3) มีความเสียสละ 4) กล้าเสี่ยง 5) เป็นแบบอย่าง 6) ร่วมในพฤติกรรมการทำงาน

ตาราง 1 การสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำของทนายความ

แหล่งข้อมูล องค์ประกอบภาวะผู้นำ	แหล่งข้อมูล				ความถี่	คิดเป็นร้อยละ
	1. ลัก กอแสงเรือง 2550	2. ประธาน ดวงรัตน์ 2529	3. สภาทนายความ 2529	4. เปรม ตีณสถลภานนท์ 2528		
1. ความซื่อสัตย์สุจริต	✓	✓	✓		3	75.00
2. ปฏิบัติตามกรอบมรรยาทของทนายความ	✓		✓	✓	3	75.00
3. ปฏิบัติตามกรอบวิชาชีพ	✓		✓	✓	3	75.00
4. มีจรรยาบรรณของทนายความ	✓		✓	✓	3	75.00
5. การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม	✓		✓	✓	3	75.00
6. มรรยาทต่อศาลและในศาล		✓	✓	✓	3	75.00
7. มรรยาทต่อตัวความ		✓	✓	✓	3	75.00
8. มรรยาทต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี		✓	✓	✓	3	75.00
9. มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน		✓	✓	✓	3	75.00
10. มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติทนายความ		✓	✓	✓	3	75.00
11. มรรยาทในการแต่งกาย		✓	✓	✓	3	75.00
12. มรรยาทต่อการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและ ข้อบังคับ		✓	✓	✓	3	75.00
13. มีประสิทธิภาพสูงกว่าทนายความคนอื่น					✓	25.00
14. เป็นที่ไว้วางใจและเชื่อถือ				✓		25.00
15. ปฏิบัติตามเป้าหมายขององค์กร				✓		25.00
16. อุทิศตนเพื่อความสำเร็จขององค์กร				✓		25.00
17. ภารกิจขององค์กร				✓		25.00
18. มีวิสัยทัศน์กว้างไกล					✓	25.00

ตาราง 1 (ต่อ)

องค์ประกอบภาวะผู้นำ	แหล่งข้อมูล				คิดเป็นร้อยละ
	1. สัก กอแสงเรือง 2550	2. ประชาน ตวงรัตน์ 2529	3. สภานายคตม (2529)	4. เปรม ตินสถานนท์ 2528 ความถี่	
19. มีแนวทางที่นำประทับใจ				✓	25.00
20. มีความเสียสละ				✓	25.00
21. กล้าเสี่ยง				✓	25.00
22. เป็นแบบอย่าง				✓	25.00

จากตาราง 1 สรุปได้ว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ พิจารณาจากเกณฑ์ ร้อยละ 75 ขึ้นไป จะได้ 11 องค์ประกอบ คือ 1) มรรยาทต่อศาล 2) มรรยาทต่อตัวความ 3) มรรยาทต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี 4) มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน 5) มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติทนายความ 6) มรรยาทในการแต่งกาย 7) มรรยาทต่อการปฏิบัติตามคำสั่งของกฎหมาย 8) การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม 9) ปฏิบัติตามกรอบมรรยาทของทนายความ 10) มีจรรยาบรรณทนายความ 11) ปฏิบัติตามกรอบวิชาชีพ 12) ความซื่อสัตย์สุจริต ผู้วิจัยได้จัดรวมองค์ประกอบภาวะผู้นำทนายความได้ 5 องค์ประกอบคือ 1) มรรยาททนายความ 2) การพัฒนาตนเกี่ยวกับการว่าความ 3) การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม 4) การสร้างจิตสำนึกการเป็นนักกฎหมาย 5) การปฏิบัติตามข้อบังคับของสภาทนายความ

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางกฎหมายและมีประสบการณ์วิชาชีพทนายความ จำนวน 10 คน คือ 1) ประธานกรรมการบริหารสภาทนายความ ภาค 3 2) กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 4 3) ประธานสภาทนายความจังหวัดกาฬสินธุ์ 4) ประธานสภาทนายความจังหวัดศรีสะเกษ 5) ประธานสภาทนายความจังหวัดสุรินทร์ 6) นิติกรชำนาญการพิเศษจังหวัดนครพนม 7) อัยการจังหวัด

ประจำสำนักงานอัยการสูงสุด 8) ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสกลนคร 9) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา 2 คน ด้วยการสัมภาษณ์และยืนยันถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผู้วิจัยสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความว่าควรจะมีองค์ประกอบภาวะผู้นำดังต่อไปนี้คือ

ผลการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและวิธีการพัฒนา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและวิธีการพัฒนา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยของภาวะผู้นำของนายความ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำของนายความและความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่นๆ โดยผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความ ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงานตามบทบาทและหน้าที่ที่มีความสอดคล้องและมีส่วนที่ต้องปรับปรุง เพิ่มเติมในองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบเป็นบางส่วน เพื่อให้มีความเหมาะสมกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความ ที่ได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ จากแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศและผลในการศึกษาเอกสาร สรุปแล้วหลอมรวมได้ 5 องค์ประกอบเบื้องต้น คือ 1) ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพนายความ 2) การพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความ 3) บุคลิกภาพและมารยาทของนายความ 4) ความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย 5) คุณธรรมและจริยธรรมของนายความ 5 องค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความดังกล่าวเบื้องต้นที่ได้จากการศึกษาเอกสาร สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพนายความ ผลการวิจัยพบว่าความรู้และประสบการณ์วิชาชีพนายความ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม 2) สร้างจิตสำนึกการเป็นนายความ 3) การปฏิบัติตามข้อบังคับสภานายความ 4) ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพนายความ มีรายละเอียดดังนี้
 - 1.1 มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม

ผลการสัมภาษณ์พบว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม สร้างจิตสำนึกการเป็นทนายความ การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความและต้องมีความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ มีเทคนิค วิธีการที่นำมาใช้ในการใช้วาทศิลป์การว่าความในศาล มีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบหรือแก้ต่าง จะต้องมีความรู้และไหวพริบในการโต้ตอบอย่างมีเหตุผลและสามารถที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันที ต้องหาประสบการณ์มากๆ มีศิลปะในการเขียนภาษากฎหมายได้เป็นอย่างดีเพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้องของลูกความมีการประพฤติปฏิบัติปฏิบัติงานในหน้าที่และบทบาทของทนายความอย่างมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีการปฏิบัติงานโดยเคร่งครัดตามข้อบังคับของสภาทนายความว่าด้วยมารยาททนายความ พ.ศ. 2529 ตลอดจนปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานของทนายความหรือกรอบในการประพฤติตนตามหลักวิชาชีพ จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกความและศาลในการว่าคดีความและละเว้นไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการไม่สมควรอันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของทนายความ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของการพิพากษาคดีความต่างๆ ตั้งข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมจะเป็นเทคนิค วิธีการที่นำมาใช้ในการใช้วาทศิลป์การว่าความในศาล มีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบหรือแก้ต่าง

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และไหวพริบในการโต้ตอบอย่างมีเหตุผล และสามารถที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันที ต้องหาประสบการณ์มากๆ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและการบริหารจัดการทนายความที่มีภาวะผู้นำสามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องประสบการณ์ผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการว่าความโดยให้ความสำคัญด้านการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และไหวพริบในการใช้วาทศิลป์การว่าความในศาล มีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบหรือแก้ต่าง จะต้องมีความรู้และไหวพริบในการโต้ตอบอย่างมีเหตุผลและสามารถที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันที ต้องหาประสบการณ์มากๆ มีศิลปะในการเขียนภาษากฎหมายได้เป็นอย่างดีเพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้องของลูกความ

1.2 สร้างจิตสำนึกการเป็นทนายความ ผลการสัมภาษณ์พบว่า

ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกของการเป็นทนายความ โดยจะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมจรรยาอยู่ในความรู้สึกนึกคิดตลอดและต้องรู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องชอบธรรมในฐานะผู้ประกอบอาชีพทนายความ ประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพด้วยความรู้คู่คุณธรรม ในหน้าที่และบทบาทของทนายความอย่างมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ ต้องส่งเสริมให้วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและมีศักดิ์ศรีตลอดจนมีจิตสาธารณะ ดังข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีศีลธรรมจรรยาอยู่ในความรู้สึกนึกคิดตลอดและต้องรู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องชอบธรรมในฐานะผู้ประกอบอาชีพทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรมในการประกอบอาชีพทนายความและประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพด้วยความรู้คู่คุณธรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่และบทบาทของทนายความอย่างมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องไม่คิดค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรมและต้องหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องส่งเสริมให้วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและมีศักดิ์ศรีตลอดจนมีจิตสาธารณะ ไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องไม่ประพฤติและปฏิบัติตนให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่นและไม่ใช้โอกาสในทางวิชาชีพ ทนายความแสวงหาผลประโยชน์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องไม่ประพฤติตนที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมและบ้านเมือง

1.3 การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาพนายความ ผลการสัมภาษณ์พบว่า นายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีการปฏิบัติงานโดยเคร่งครัดตามข้อบังคับของสภาพนายความว่าด้วยมารยาทนายความ พ.ศ. 2529 ตลอดจนปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานของนายความหรือกรอบในการประพฤติตนตามหลักวิชาชีพในการทำงานและความประพฤติของการเป็นนายความ มีจริยธรรมวิชาชีพนายความ ไม่ประพฤติตนเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมและมารยาทนายความและจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและศาลในการว่าคดีความ ซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพนายความและต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพนายความ ดังข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องปฏิบัติตนตามข้อบังคับของสภาพนายความในการทำงานและความประพฤติของการเป็นนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีการปฏิบัติงานโดยเคร่งครัดตามข้อบังคับของสภาพนายความว่าด้วยมารยาทนายความ พ.ศ. 2529 ตลอดจนปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานของนายความหรือกรอบในการประพฤติตนตามหลักวิชาชีพ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพนายความ ไม่ประพฤติตนเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมและมารยาทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและศาลในการว่าคดีความ ซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพนายความและต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยปัญหาหรือข้อพิพาทต่างๆ ในสังคม ไม่ประพฤติตนเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมและมารยาทนายความ ก็เป็นลักษณะของนายความที่มีภาวะผู้นำ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามข้อบังคับของสภาพนายความเพื่อพิทักษ์ความยุติธรรม ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากคดีความไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องละเว้นไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการไม่สมควรอันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติและ

ศักดิ์ศรีของทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและศาลในการว่าคดีความ ซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพ ทนายความและต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของสภาทนายความในการทำงานและความประพฤติของการเป็นทนายความมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและศาลในการว่าคดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและศาลในการว่าคดีความและละเว้นไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการไม่สมควรอันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของทนายความ

1.4 ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ ผลการสัมภาษณ์พบว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของการพิพาทคดีความต่างๆ การพิพาทคดี การว่าความ การเตรียมคดีทั้งทางแพ่งและอาญาเช่นการสืบหาหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ประกอบการต่อสู้คดีความ มีความรู้ความเข้าใจในการว่าความและมีทักษะในการซักถาม ถามค้าน ถามตั้ง พยาน ในการทำอรรถคดีต่างๆ ดึงข้อความจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความเป็นอย่างดี

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของการพิพาทคดีความต่างๆ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความเช่นมีความรู้ทางกฎหมายในการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ลูกค้า

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความเช่นการเตรียมคดีทั้งทางแพ่งและอาญาเช่นการสืบหาหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ประกอบการต่อสู้คดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพิพาทภาคี การว่าความ การเตรียมคดีทั้งทางแพ่งและอาญาเช่นการสืบหาหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ประกอบการต่อสู้คดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการว่าความและมีทักษะในการซักถาม ถามค้าน ถามตั้ง พยานในการทำอรรถคดีต่างๆ

2. องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) พัฒนาตนเองด้านการว่าความ 2) มีความรู้ความสามารถในงานคดีความ 3) มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับต่างๆ ในราชการศาลยุติธรรม 4) มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการว่าความในคดีความต่างๆ

ผลการสัมภาษณ์พบว่า นายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความโดยต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการซักถาม ถามค้าน ถามตั้งพยานและการแถลงอื่นๆ ด้วยวาจาในกาต่อสู้คดีความของลูกความ มีไหวพริบ มีความรอบคอบละเอียดในการว่าความมีไหวพริบในการโต้ตอบอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี มีการฝึกฝน ฝึกหัดในการว่าความในศาลอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดความชำนาญจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของสภานายความในการทำงานและความประพฤติของการเป็นทนายความต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้และทักษะ ตลอดจนมีความละเอียดรอบคอบในการเสาะหาข้อมูลเกี่ยวกับการว่าความไม่ว่าจะว่าต่างในฐานะโจทก์หรือแก้ต่างฐานะของจำเลย ดังข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความโดยต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการซักถาม ถามค้าน ถามตั้งพยานและการแถลงอื่นๆ ด้วยวาจาในกาต่อสู้คดีความของลูกความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความเป็นอย่างดี มีไหวพริบ มีความรอบคอบ ละเอียดในการว่าความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความโดยต้องมีการฝึกฝน ฝึกหัดในการว่าความในศาล

อย่างจริงจังเพื่อให้เกิดความชำนาญ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำ จะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความโดยอาจจะเป็นการฝึกหัดด้วยตนเองหรือได้รับการแนะนำจากทนายความที่มีประสบการณ์เพื่อการประกอบอาชีพทนายความที่มีทักษะและความสามารถ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำ จะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของสภาทนายความในการทำงานและความประพฤติของการเป็นทนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำ จะต้องมีความรู้และทักษะการว่าความ มีไหวพริบในการโต้ตอบอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความรู้และทักษะการว่าความและต้องแสดงบทบาทในการให้คำปรึกษาคดีความทั่วไป และมีทักษะในการเตรียมคดีต่างๆ ของลูกความเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความรู้และทักษะการว่าความต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้และทักษะ ตลอดจนจนมีความละเอียดรอบคอบในการเสาะหาข้อมูลเกี่ยวกับการว่าความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความรู้และทักษะในการว่าความไม่ว่าจะว่าต่างในฐานะโจทก์หรือแก้ต่างฐานะของจำเลย เป็นอย่างดี

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความรู้และทักษะการว่าความโดยเฉพาะต้องมีความรู้ความสามารถในการเตรียมคดีและดำเนินคดีในทางศาลได้อย่างถูกต้อง

3. องค์ประกอบที่ 3 บุคลิกภาพและมารยาทของทนายความ ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนโยน วางตนเหมาะสมกับอาชีพ 2) มีมารยาทต่อศาล 3) มีมารยาทต่อศาลต่อตัวความ 4) มีมารยาทต่อทนายความด้วยกัน 5) มีมารยาทในการแต่งกายผลการวิจัยพบว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำต้องบุคลิกภาพและมารยาทของทนายความด้านมารยาททนายความทั่วไป มีมารยาทต่อศาลและในศาล มีมารยาทต่อตัวความ มีมารยาทต่อทนายความด้วยกัน มีมารยาทในการแต่ง

กาย และต้องมีมารยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับโดยจะต้องมีความสง่างาม มีบุคลิกภาพที่ดี วางตนเหมาะสม รู้จักกาลเทศะ มีการประพฤติปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์ในการเป็นที่ปรึกษา แนะนำและแก้ปัญหาทางกฎหมาย เก็บความลับของลูกค้าเป็นอย่างดี ไม่นำไปเปิดเผยเพื่อหาประโยชน์ ต้องปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของทนายความด้วยความมีมารยาทของทนายความในหน้าที่ต่างๆ เอาใจใส่ หุ่เมและรักษาประโยชน์ให้แก่นายจ้าง เมื่อตกลงรับเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายในวงธุรกิจ ไม่เปิดเผยความลับของลูกค้า เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกค้าหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันอาจทำให้เกิดความเสียหายประโยชน์ของลูกค้า มีมารยาทต่อทนายความด้วยกันโดยจะต้องไม่แย่งคดีความกัน ไม่แย่งผลประโยชน์จากลูกค้าหรือคดีความกัน ตลอดจนไม่ลบลู่ดูหมิ่นความสามารถของผู้ประกอบอาชีพทนายความด้วยกัน

ตั้งข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความสง่างาม มีบุคลิกภาพที่ดี วางตนเหมาะสม รู้จักกาลเทศะ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องการประพฤติปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์ในการเป็นที่ปรึกษาแนะนำและแก้ปัญหาทางกฎหมาย เก็บความลับของลูกค้าเป็นอย่างดี ไม่นำไปเปิดเผยเพื่อหาประโยชน์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของทนายความด้วยความมีมารยาทของทนายความในหน้าที่ต่างๆ เอาใจใส่ หุ่เมและรักษาประโยชน์ให้แก่นายจ้าง เมื่อตกลงรับเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายในวงธุรกิจ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีบุคลิกภาพและมารยาทของทนายความ ต้องเคารพยำเกรงอำนาจศาลหรือกระทำการใดๆ อันเป็นการดูหมิ่นศาลหรือผู้พิพากษาในศาลหรือนอกศาลอันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาลหรือผู้พิพากษา

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีบุคลิกภาพและมารยาทของทนายความที่มีต่อตัวความ โดยจะต้องไม่ร่วมมือกันหลอกลวงที่เป็นคดีความไม่ปลอมแปลงเอกสาร สัญญา หรือพินัยกรรม ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ลูกค้า และต้องไม่ใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อจูงใจ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมี

มารยาทไม่เปิดเผยความลับของลูกความ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกความหรือไม่
กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันอาจทำให้เกิดความเสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมี
มารยาท ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการฉ้อโกง ยักยอก ทรัพย์สินของลูกความหรือ
ครอบครองหรือหน่วงเหนี่ยว เงินหรือทรัพย์สินของลูกความที่ตนได้รับมาโดยหน้าที่อัน
เกี่ยวข้องไว้นานเกินกว่าเหตุโดยไม่ได้รับความยินยอมจากลูกความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง
บุคลิกภาพที่ดีและมีมารยาท ต้องแต่งกายตามระเบียบวินัยข้อบังคับของศาลที่กำหนดไว้
อย่างถูกต้องหรือนอกศาลต้องแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง
ฝึกฝนปฏิบัติตนให้มีบุคลิกภาพที่ดีสมกับเป็นผู้ประกอบอาชีพนายความและต้องไม่
ประพฤติตนฝ่าฝืนจริยธรรมและมารยาทของนายความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมี
มารยาทต่อนายความด้วยกันโดยจะต้องไม่แย่งคดีความกัน...ไม่แย่งผลประโยชน์จาก
ลูกความหรือคดีความกันตลอดจนไม่ลบหลู่ดูหมิ่นความสามารถของผู้ประกอบอาชีพ
นายความด้วยกัน

4. องค์ประกอบที่ 4 ความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย ผลการวิจัย
พบว่ามียุทธศาสตร์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ 2) ความมีวินัยและเอาใจใส่
ต่องาน ผลการวิจัยพบว่า นายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และมีวินัย
ตลอดจนการเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานโดยจะต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อลูกความ
ต่อคดีความ อยู่ในความรู้สึกนึกคิดตลอดเวลา มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ต่อ
ลูกความและรู้จักประพฤติ ปฏิบัติตนให้ถูกต้องชอบธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
ในบทบาท หน้าที่และต่อผู้อื่นซึ่งหมายถึงลูกความและมีความรับผิดชอบต่อ
ผลประโยชน์จากลูกความและไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความ จะต้องประพฤติ
ปฏิบัติในวิชาชีพด้วยความรู้คู่คุณธรรม...ไม่ใช่โอกาสในทางวิชาชีพนายความแสวงหา
ผลประโยชน์ ดังข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมี
ความรับผิดชอบต่อและและมีวินัยตลอดจนการเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานโดยจะต้องเป็นผู้มี
ความรับผิดชอบต่อลูกความ ต่อคดีความ อยู่ในความรู้สึกนึกคิดตลอดเวลา

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ต่อลูกความ และเป็นนายความที่รู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องชอบธรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองในบทบาท หน้าที่ และต่อผู้อื่นซึ่งหมายถึงลูกความและนายความไม่มุ่งหวังผลประโยชน์จากลูกความจนเกินไป จนน่าเกลียด

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีวินัยในตนเอง เอาใจใส่ต่อคดีความ มีความรอบคอบ พิจารณาเนื้อความอย่างมีหลักการ และหลักจริยธรรมในวิชาชีพมีเมตตา กรุณาต่อบุคคลอื่น

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบและจะต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์จากลูกความ และไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีวินัยต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อตัวศาล ตลอดจนมีวินัยต่อนายความด้วยกัน ไม่ประพฤติตนเสื่อมเสียและปฏิบัติตนไม่ให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่น

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบและมีการปฏิบัติงานที่เป็นขั้นตอน เป็นระเบียบเรียบร้อย ต้องไม่ประพฤติตนที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมและบ้านเมือง

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อลูกความ ต่อคดีความ มั่นพัฒนาความรู้และทักษะในการว่าความ โดยจะต้องไม่คิดค่าจ้างและหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีวินัย จะต้องมีความรับผิดชอบต่อ เอาใจใส่ต่อคดีความตลอดจนลูกความติดตาม เสนอแนะ และช่วยเหลือลูกความอย่างจริงใจ ไม่หลอกลวง ดั่มตุ่นเพื่อหวังผลประโยชน์...โดยต้องประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่ และบทบาทของนายความอย่างมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการประพฤติปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ที่นายความ โดยจะต้องประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพด้วยความรู้คู่คุณธรรม...ไม่ใช่โอกาสในทางวิชาชีพนายความ

แสวงหาผลประโยชน์

5. องค์ประกอบหลักที่ 5 คุณธรรมและจริยธรรมของทนายความ ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความซื่อสัตย์สุจริต 2) มีความประพฤติดี 3) มีมนุษยสัมพันธ์ 4) มีคุณธรรมและจริยธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมของทนายความโดยจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรมจรรยา อยู่ในความรู้สึกนึกคิด ตลอดเวลา มีคุณธรรม จริยธรรมของการเป็นทนายความที่รู้จักประพฤติ ปฏิบัติตนให้ ถูกต้องชอบธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต สุภาพอ่อนโยน มีหลักจริยธรรมในวิชาชีพมีเมตตา กรุณาต่อบุคคลอื่น มีมนุษยสัมพันธ์ มีความประพฤติดี แลมีความซื่อสัตย์สุจริต จะต้องไม่ แสวงหาผลประโยชน์จากลูกความ และไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความ จะต้องประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพด้วยความรู้คู่คุณธรรม...ไม่ใช่โอกาสในทางวิชาชีพทนายความ แสวงหาผลประโยชน์ดังข้อความบางตอนจากการสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำ จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตและคุณธรรม จริยธรรมของทนายความโดยจะต้องเป็นผู้มี ศีลธรรมจรรยา อยู่ในความรู้สึกนึกคิดตลอดเวลา

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำ จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต จริยธรรมของการเป็นทนายความที่รู้จักประพฤติ ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ชอบธรรม และมีมนุษยสัมพันธ์กับลูกความและบุคลากรในสำนักงานศาลยุติธรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง และต่อผู้อื่นซึ่งหมายถึงลูกความและทนายความต้องมี คุณธรรม จริยธรรมของทนายความคือความซื่อสัตย์สุจริต สุภาพอ่อนโยนเป็นที่ตั้ง

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีหลักจริยธรรมในวิชาชีพมีเมตตา กรุณาต่อบุคคลอื่นและมีมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความรับผิดชอบและคุณธรรม จริยธรรมของทนายความ จะต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์ จากลูกความ และไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 เสนอแนวคิดที่ว่าทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีความรับผิดชอบและคุณธรรม จริยธรรมของทนายความ ไม่ประพฤติตนเสื่อมเสียและ ปฏิบัติตนไม่ให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่น

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำ จะต้องมีมนุษยสัมพันธ์และคุณธรรม จริยธรรมของนายความโดยจำเป็นจะต้องไม่ประพฤติตนที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมและบ้านเมือง

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีคุณธรรม จริยธรรม โดยจะต้องไม่คิดค่าจ้างและหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสีย ในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีมนุษยสัมพันธ์และคุณธรรม จริยธรรมของนายความ โดยต้องประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่และบทบาทของนายความอย่างมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 เสนอแนวคิดที่ว่านายความที่มีภาวะผู้นำจะต้อง มีคุณธรรม จริยธรรมของนายความโดยจะต้องประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพด้วยความรู้คู่คุณธรรม...ไม่ใช้โอกาสในทางวิชาชีพนายความแสวงหาผลประโยชน์

ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของ นายความ ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วย 1) เป็นบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับหลักการ แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ การพัฒนาภาวะผู้นำ ในสถาบันอุดมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและนักบริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ผู้ประกอบอาชีพทนายความ และนักกฎหมาย ผู้พิพากษา หัวหน้าศาลและอัยการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้ขอความ อนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหาผลการ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความ ทั้ง 5 องค์ประกอบ สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแต่มีข้อเสนอแนะให้ยุบรวม องค์ประกอบหลักที่ใกล้เคียงกันและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและบทบาท หน้าที่ ของนายความ ผลการวิจัยในขั้นตอนนี้จึงได้องค์ประกอบภาวะผู้นำของนายความ 5 องค์ประกอบภาวะผู้นำหลักคือ 1) ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ 2) ความรู้และทักษะในการว่าความ 3) บุคลิกภาพและมารยาทของนายความ 4) ความ รับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย 5) คุณธรรมและจริยธรรมของนายความ

ผลการวิจัยระยะที่ 1 สรุปได้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนเห็นด้วยกับองค์ประกอบ หลักของภาวะผู้นำของนายความซึ่งมี 5 องค์ประกอบหลัก คือ

1. ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ

2. การพัฒนาตนเองเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความ
3. บุคลิกภาพและมารยาทของทนายความ
4. ความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย
5. คุณธรรมและจริยธรรมของทนายความ

อีกทั้งยังเห็นด้วยกับองค์ประกอบย่อยทั้ง 19 องค์ประกอบ คือ

1. มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม
2. สร้างจิตสำนึกการเป็นทนายความ
3. การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาพทนายความ
4. ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ
5. พัฒนาตนเองด้านการว่าความ
6. มีความรู้ความสามารถในงานคดีความ
7. มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับต่างๆ ในราชการศาล

ยุติธรรม

8. มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการว่าความในคดีความต่างๆ
9. มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนโยน วางตนเหมาะสมกับอาชีพ
10. มีมารยาทต่อศาล
11. มีมารยาทต่อศาลต่อตัวความ
12. มีมารยาทต่อทนายความด้วยกัน
13. มีมารยาทในการแต่งกาย
14. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่
15. ความมีวินัย และเอาใจใส่ต่องาน
16. มีความซื่อสัตย์สุจริต
17. มีความประพฤติดี
18. มีมนุษยสัมพันธ์
19. มีคุณธรรมและจริยธรรม

โดยมีรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบหลักที่ 1 ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ

มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับใน ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพทนายความ คือ ประธานกรรมการบริหาร สภาทนายความ ภาค 3 กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 4 ประธานสภาทนายความ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประธานสภาทนายความจังหวัดศรีสะเกษ ประธานสภาทนายความ จังหวัดสุรินทร์ นิติกรชำนาญการพิเศษจังหวัดนครพนม อัยการจังหวัดประจำสำนักงาน อัยการสูงสุด ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสกลนคร ว่าควรจะต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำของ ทนายความ 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1) มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนกร ยุติธรรม 2) สร้างจิตสำนึกการเป็นทนายความ 3) การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ 4) ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการแรก เนื่องจากผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจะต้องมีการเรียนรู้และสร้างสมประสบการณ์ใน การว่าความ ต้องมีความรู้ ในตัวบทกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ คำแนะนำ และข้อบังคับ ต่างๆ ในราชการศาลยุติธรรม การพิพากษาคดีของศาลต่างๆ คำพิพากษาศาล การ พิจารณาคดีของศาลเพื่อประโยชน์ในการว่าความและช่วยเหลือลูกความ ทนายความที่ดี ต้องยึดมั่นกับกฎเกณฑ์ในการดำเนินการกระบวนกรยุติธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและ จิตสำนึกของการเป็นทนายความในการประพฤติปฏิบัติจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับ สภาทนายความอย่างเคร่งครัดและถ้าจะประสบความสำเร็จจะขาดไม่ได้ คือ ความรู้และ ประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าทนายความที่มีภาวะ ผู้นำด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพทนายความ จะต้องมีองค์ประกอบย่อยสนับสนุน และส่งเสริม คือ มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนกรยุติธรรม สร้างจิตสำนึก การเป็นทนายความ การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมี ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ เพื่อจำได้นำประสบการณ์ในด้านกฎหมาย ไปใช้ประโยชน์แก่สังคมต่อไป การเป็นทนายความจะต้องศึกษาค้นคว้าข้อกฎหมายต่างๆ และตัวอย่างกรณีคดีความที่ได้รับการพิพากษาคดีจากศาล เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เทียบเคียงกับคดีความของลูกความที่ตนเองและทนายความร่วมสำนักงาน ทนายความรับเป็นที่ปรึกษา ดังเช่นการประพฤติปฏิบัติในบางส่วนดังต่อไปนี้ มีความรู้และ ความสามารถและความชำนาญในการใช้วาทศิลป์ในการว่าความในศาล มีปฏิภาณไหว พริบในการว่าความต่างโจทย์หรือแก้ต่างจำเลยหรือบุคคลอื่นที่ฟังเข้ามาเป็นคู่ความในศาล มีทักษะและไหวพริบในการโต้ตอบ อย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันที มีความรู้ความสามารถและทักษะในการทำหนังสือบอกกล่าว เตือนหรือยื่นโนติส มีบทบาท

และหน้าที่ในการให้คำปรึกษาที่ดีความทั่วไปและการเตรียมคดีต่างๆ มีความรู้และทักษะ ตลอดจนมีความละเอียดรอบคอบและมีประสบการณ์ในการหาข้อมูลเกี่ยวกับการว่าความ มีความรู้ความสามารถในการเตรียมคดีและดำเนินคดีในทางศาลได้อย่างถูกต้อง มีความสามารถในการเตรียมคดีว่าจะว่าต่างในฐานะโจทก์หรือแก้ต่างในฐานะจำเลย เป็นอย่างดี มีความรู้ความสามารถในการจัดเตรียมคำฟ้องหรือคำให้การรวมทั้งคำร้องคำแถลงต่างๆ และการรวบรวมพยานหลักฐานเสนอต่อศาล มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อศาล ในการดำเนินการพิจารณาคดีความต่างๆ อย่างถูกต้องตามระเบียบข้อบังคับ

องค์ประกอบหลักที่ 2 การพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความ

มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับในด้านการพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความ คือ ประธานกรรมการบริหารสภาทนายความ ภาค 3 กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 4 ประธานสภาทนายความจังหวัดกาฬสินธุ์ ประธานสภาทนายความจังหวัดศรีสะเกษ ประธานสภาทนายความจังหวัดสุรินทร์ นิติกรชำนาญการพิเศษจังหวัดนครพนม อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสกลนครว่าควรจะต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) พัฒนาตนเองด้านการว่าความ 2) มีความรู้ความสามารถในงานคดีความ 3) มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับต่างๆ ในราชการศาลยุติธรรม 4) มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการว่าความในคดีความต่างๆ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการต่อมาที่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจะต้องมีภาวะผู้นำในด้านนี้เนื่องจากเปลี่ยนอาชีพที่ต้องใช้กฎหมาย ข้อบังคับของตัวบทกฎหมายในการระงับปัญหาและข้อพิพาทระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อรัฐ รัฐต่อบุคคล รัฐต่อรัฐ ทั้งทางแพ่งและทางอาญาที่จะช่วยคลี่คลายปัญหาในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับผู้พิพากษาศาล อัยการ จำเป็นจะต้องการพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความให้เกิดความชำนาญและเกิดความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง เช่นผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจะต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการซักถาม ถาม ค้าน ถามดึง พยาน และการแถลงอื่นๆ ด้วยวาจา มีการฝึกฝน ฝึกหัดในการว่าความในศาลอย่างจริงจังจึงเพื่อให้เกิดความชำนาญ ฝึกหัดตัวเองในด้านการแถลงด้วยวาจาต่อศาลจนเกิดความชำนาญ ฝึกฝนและฝึกหัดตนเองในด้านการซักถามพยานฝ่ายที่ตนนำมาสืบ

และการถามถึงพยานและการถามค้าน พยานฝ่ายตรงข้าม จนเกิดความชำนาญ มีความรู้ความสามารถในการเตรียมคดีทั้งทางแพ่งและอาญา เช่น การหาหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ประกอบในการต่อสู้คดีความ ฟีกตนเองให้เป็นคนช่างสังเกต จดจำเมื่อออกดูสถานที่เกิดเหตุ สอบถามพยานรู้เห็น พยานแวดล้อมต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินคดีความ ฟีกตนเองให้มีความสามารถในการเตรียมคดีแพ่งในฐานะโจทก์ด้วยการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นรวบรวมพยานหลักฐาน ฟีกตนเองให้มีความสามารถในการเตรียมคดีแพ่งในฐานะจำเลย การตรวจดูคำฟ้อง ประเด็นที่ฟ้อง การสอบข้อมูลที่ถูกต้อง การวางแผนต่อสู้คดี ยื่นคำให้การ มีความรู้ทางกฎหมาย ในการให้คำปรึกษา แนะนำแก่ลูกค้า มีความรู้ความสามารถในการยื่นคำคู่ความ การแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำแถลงต่างๆ คำร้อง คำอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ คำฎีกา คำแก้ฎีกา เป็นต้นสอดคล้องกับข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในบทที่ 2 และบทที่ 4 ซึ่งเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในด้านการบังคับใช้กฎหมายและมีประสบการณ์ในการพิพากษาคดีตลอดจนมีประสบการณ์ในการว่าความดังเช่นเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาล อัยการ กรรมการสหทนายความระดับภาค ทนายความที่มีประสบการณ์และอาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมายในสถาบันอุดมศึกษา

องค์ประกอบหลักที่ 3 บุคลิกภาพและมารยาทของทนายความ

มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับในด้านบุคลิกภาพและมารยาทของทนายความ คือ ประธานกรรมการบริหารสภาทนายความ ภาค 3 กรรมการบริหารสภาทนายความภาค ประธานสภาทนายความจังหวัดกาฬสินธุ์ ประธานสภาทนายความจังหวัดศรีสะเกษ ประธานสภาทนายความจังหวัดสุรินทร์ นิติกรชำนาญการพิเศษจังหวัดนครพนม อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสกลนคร ว่าควรจะต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีบุคลิกภาพดีสุภาพอ่อนโยนวางตนเหมาะสมกับอาชีพ 2) มีมารยาทต่อศาล 3) มีมารยาทต่อศาลตัวความ 4) มีมารยาทต่อทนายความด้วยกัน 5) มีมารยาทในการแต่งกายผู้ประกอบอาชีพทนายความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีบุคลิกภาพที่ดี เพราะทนายความที่มีบุคลิกภาพที่ดีย่อมได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ทั้งภาคราชการ เอกชน ภาคประชาชน ธุรกิจการค้า เมื่อได้รับการยอมรับแล้วการทำงาน การบริหารงาน การประกอบอาชีพก็ย่อมราบรื่น

และประสบผลสำเร็จ แต่หากบุคคลิกภาพไม่ดีย่อมไม่ได้รับการยอมรับนับถือศรัทธาจาก ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ภาวะผู้นำทางด้านบุคลิกภาพเช่น มุคลิกภาพทางกายที่ดีทั้งรูปร่าง ลักษณะภายนอก ความสะอาดของร่างกาย การแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ ภูมิฐาน กิริยาวาจาสภาพอ่อนโยน อารมณ์แจ่มใส อารมณ์คงที่ ดังนั้นหากผู้ประกอบการอาชีพทนาย มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนโยน วางตนเหมาะสมกับอาชีพอีกทั้งยังมีมารยาททั่วไปของ ทนายความเช่นมีความเป็นกลางในการไกล่เกลี่ยปัญหาและข้อพิพาทต่างๆ มีการประพฤติ ปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์ในการเป็นที่ปรึกษาแนะนำและแก้ปัญหาทางกฎหมาย เอาใจใส่ ทুমเทและรักษาผลประโยชน์ให้นายจ้าง เมื่อรับเป็นที่ปรึกษากฎหมาย และที่สำคัญที่สุด ทนายความที่มีภาวะผู้นำต้องปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของทนายความด้วยความ มีมารยาททนายความในด้านต่างๆ ได้แก่มีมารยาทต่อศาล มีมารยาทต่อศาลต่อศาลต่อศาลต่อศาลต่อทนายความด้วยกัน มีมารยาทในการแต่งกาย ดังเช่น เคารพยำเกรงอำนาจ ศาลหรือไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการดูหมิ่นศาลหรือผู้พิพากษาในศาลหรือนอกศาล อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาลหรือผู้พิพากษา กล่าวความ หรือทำเอกสารหรือ หลักฐานเท็จ หรือใช้กลอุบายลวงให้ศาลหลง หรือกระทำการใดเพื่อทราบ รับสั่ง หรือคำ พิพากษาของศาลที่ยังไม่เปิดเผยสมรู้เป็นใจโดยตรงหรือทางอ้อม เพื่อทำพยานหลักฐาน เท็จ ไม่ปลอมแปลงเอกสาร สัญญาหรือพินัยกรรมของลูกความ ไม่กระทำการใดอันเป็น การยุยงส่งเสริมให้มีการฟ้องคดีกันในกรณีอันหาเหตุผลมิได้ ไม่ใช้อุบายอย่างใดอย่าง หนึ่งเพื่อจูงใจลูกความ ไม่เปิดเผยความลับของลูกความที่ได้รู้ในหน้าที่ของทนายความ เว้นแต่จากได้รับอนุญาตจากลูกความนั้นแล้ว หรือโดยอำนาจศาล ไม่กระทำการอย่างใด อย่างหนึ่งอันอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ ได้รับเป็นทนายความแล้ว ภายหลัง ไม่ใช้กลอุบายด้วยประการใดๆ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควรเพื่อจะให้คนได้รับประโยชน์ นอกเหนือจากที่ลูกความได้ตกลงสัญญาให้ ไม่กระทำการใด อันเป็นการฉ้อโกง ยักยอก หรือดัดจริตสินลูกความ หรือครอบครอง หรือหน่วงเหนี่ยว เงินหรือทรัพย์สินของลูกความ ที่ตนได้รับมาโดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องไว้นานเกินกว่าเหตุ โดยมีได้รับความยินยอมจาก ลูกความไม่ใช่โอกาสในทางวิชาชีพแสวงหาผลประโยชน์กับตนเองและพวกพ้อง ไม่ลบหลู่ดู หมิ่นความสามารถของผู้ประกอบอาชีพทนายความด้วยกัน แต่งกายตามระเบียบวินัย ข้อบังคับของศาลที่กำหนดไว้ ปรับตัวด้านการแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยและทนายความที่ ดีจะต้องปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของสภาทนายพิเศษ แห่งสภา ทนายความ คณะสภาทนายความ และคณะกรรมการมรรยาททนายความ ตลอดจน

บรรดาข้อบังคับหรือข้อกำหนดที่บุคคลหรือคณะบุคคลดังกล่าวได้สั่งหรือมีไว้ แล้วแต่กรณี ตามอำนาจหน้าที่ซึ่งอยู่ตามบัญญัติแห่งกฎหมาย หากปฏิบัติได้ก็จะเป็นหนายความที่มี ภาวะผู้นำของหนายความ

องค์ประกอบหลักที่ 4 ความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย

มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับ ในด้านความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย คือ ประธานกรรมการบริหารสภา หนายความ ภาค 3 กรรมการบริหารสภาหนายความภาค 4 ประธานสภาหนายความ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประธานสภาหนายความจังหวัดศรีสะเกษ ประธานสภาหนายความ จังหวัดสุรินทร์ นิตินรชำนานุการพิเศษจังหวัดนครพนม อัยการจังหวัดประจำสำนักงาน อัยการสูงสุด ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสกลนคร ว่าควรจะต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำ ของหนายความ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ 2) ความมีวินัยและเอาใจใส่ต่องานผู้ประกอบอาชีพหนายความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง มีความรับผิดชอบในการเป็นนักกฎหมายเพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพหนายความ โดยจะต้องเป็นผู้นำในด้านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความมีระเบียบวินัยและเอาใจใส่ต่อ งานด้วยการปฏิบัติตามข้อบังคับในการทำงานและความประพฤตินของการเป็น หนายความ ปฏิบัติตามกรอบ มาตรฐานของหนายความหรือกรอบในการประพฤติน ตามหลักวิชาชีพ มีการปฏิบัติโดยเคร่งครัดตามข้อบังคับสภาหนายความว่าด้วยมรรยาท หนายความ พ.ศ. 2529 ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามข้อบังคับของสภา หนายความเพื่อพิทักษ์ความยุติธรรม ไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความไม่ประพฤติน และปฏิบัติตน ให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่นไม่ประพฤตินที่ก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อยของสังคมและบ้านเมือง ไม่ใช้อิทธิบาทในทางวิชาชีพหนายความ แสวงหา ผลประโยชน์ ต้องส่งเสริมให้วิชาชีพหนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี ประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพ ด้วยความรู้ คู่ คุณธรรม ประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่และ บทบาทของหนายความอย่างมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ประกอบอาชีพ หนายความไม่ว่าจะยุคไหนก็ตามจะต้องมีภาวะผู้นำในด้านความรับผิดชอบในบทบาท หน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จในวิชาชีพ

องค์ประกอบหลักที่ 5 คุณธรรม จริยธรรมของหนายความ

มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับในด้านคุณธรรม จริยธรรมของทนายความ คือ ประธานกรรมการบริหารสภาทนายความภาค 3 กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 4 ประธานสภาทนายความจังหวัดกาฬสินธุ์ ประธานสภาทนายความจังหวัดศรีสะเกษ ประธานสภาทนายความจังหวัดสุรินทร์ นิติกรชำนาญการพิเศษจังหวัดนครพนม อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสกลนคร ว่าควรจะต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อยดังนี้ 1) มีความซื่อสัตย์สุจริต 2) มีความประพฤติดี 3) มีมนุษยสัมพันธ์ 4) มีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของที่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมของทนายความ เนื่องจากเป็นอาชีพที่ช่วยในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนข้อพิพาทต่างในสังคมให้เกิดความยุติธรรมทั้งสองฝ่ายดังนั้นทนายความที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีหลักศีลธรรมจรรยา อยู่ในความรู้สึกรู้สึกคิด รู้จักประพฤติ ปฏิบัติตนให้ถูกต้องชอบธรรม ไม่คิดค่าทนายโดยมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของความ ไม่คิดค่าจ้าง และหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี มีความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรม ในการประกอบอาชีพ มีการประพฤติปฏิบัติตนตามจริยธรรมทางวิชาชีพทนายความ ไม่ประพฤติตนเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมและมรรยาททนายความ เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยปัญหาหรือข้อพิพาทต่างๆ ในสังคมมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและศาลในการว่าคดีความ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพทนายความและต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพ ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากคดีความไม่ว่าในทางใดทางหนึ่ง ละเว้นไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการไม่สมควรอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติและศักดิ์ศรี

จากการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการยืนยันขององค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้คือ

องค์ประกอบหลักที่ 1 ความรู้และประสบการณ์วิชาชีพทนายความ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย 1) มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม 2) สร้างจิตสำนึกการเป็นทนายความ 3) การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ 4) ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ

องค์ประกอบหลักที่ 2 การพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่า

ความประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) พัฒนาตนเองด้านการว่าความ 2) มีความรู้ความสามารถในงานคดีความ 3) มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับต่างๆ ในราชการศาลยุติธรรม 4) มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการว่าความในคดีความต่างๆ

องค์ประกอบหลักที่ 3 บุคลิกภาพและมารยาทของทนายความประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนโยน วางตนเหมาะสมกับอาชีพ 2) มีมารยาทต่อศาล 3) มีมารยาทต่อศาลด้วยความ 4) มีมารยาทต่อทนายความด้วยกัน 5) มีมารยาทในการแต่งกาย

องค์ประกอบหลักที่ 4 ความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ 2) ความมีวินัยและเอาใจใส่ต่องาน

องค์ประกอบหลักที่ 5 คุณธรรม จริยธรรมของทนายความประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความซื่อสัตย์สุจริต 2) มีความประพฤติดี 3) มีมนุษยสัมพันธ์ 4) มีคุณธรรมและจริยธรรม

ตอนที่ 3 การวิจัยและพัฒนา (research and development : R&D)

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยขอนำเสนอ เปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยและพัฒนา ดังรายละเอียด ดังนี้

การวิจัยและพัฒนา เน้นการพัฒนาผลผลิต (product) ซึ่งผลผลิตนี้อาจเป็น หลักสูตร ชุดฝึกอบรม ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โปรแกรมสำเร็จรูป หรือโครงการพัฒนา เป็นต้น ในรูปแบบของ R1D1 – R2D2 – R3D3RiDi โดยมีขั้นตอนสุดท้ายใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi – experimental design) ที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทดสอบคุณภาพของผลผลิตในลักษณะ If X...then Y และเพื่อการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผลผลิต ก่อนที่จะนำไปเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ” กับ “การวิจัยและพัฒนา” ในหัวเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ได้ข้อสรุปว่า การวิจัยและพัฒนา (research and development : R&D) เป็นการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผลผลิต (product) ซึ่งผลผลิตนี้ในทางธุรกิจอาจเรียกว่า “ผลิตภัณฑ์” นี้เป็นตัวสินค้าอาจเรียกว่า “นวัตกรรม” ที่อาจเป็นวัตถุ (material) หรืออาจเป็นแนวคิด (concept) ที่สะท้อนให้

เห็นถึงหลักการ เทคนิค หรือวิธีการเพื่อการปฏิบัติด้วย ในกรณีที่เป็นนวัตกรรมนั้น อาจมองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนในสาขาเทคโนโลยีทางการศึกษาส่วนที่เป็นแนวคิดนั้น อาจมองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนในสาขาวิชาหลักสูตรและการสอนและสาขาวิชาอื่นๆ รวมทั้งสาขาวิชาการบริหารการศึกษาด้วย เช่น แนวคิดการจัดการความรู้ แนวคิดการบริหารแบบยึดสถานศึกษาเป็นฐาน แนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นต้น โดยมีเหตุผลในการพัฒนาผลผลิตหรือนวัตกรรมนั้นว่า เป็นผลสืบเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าของนวัตกรรม ทั้งที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในตัวของนวัตกรรมเอง หรือการเกิดขึ้นใหม่ของนวัตกรรม จึงจำเป็นต้องพัฒนาวิชาชีพบุคลากรให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้า นั้น มีกระบวนการในการพัฒนาผลผลิตหรือนวัตกรรมในรูปแบบของ R1D1..R2D2..R3D3..RiDi มีขั้นตอนสุดท้ายใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental design) ที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทดสอบคุณภาพของผลผลิตในลักษณะ If X...then Y และเพื่อการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผลผลิตหรือนวัตกรรมนั้นด้วย จากนั้นจึงมีการเผยแพร่เพื่อนำไปใช้ในวงกว้างต่อไป ในขณะที่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research : AR) เป็นการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหา เพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อการพัฒนา ควบคู่กับการเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ใหม่ จากการปฏิบัติงานจริงของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ตามหลักการเรียนรู้จากการกระทำ (action learning) ตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (spiral cycle) ของกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล โดยผลจากการวิจัย จะมีข้อจำกัดในการไปเผยแพร่ เพื่อใช้ในวงกว้าง เนื่องจากเป็นการวิจัยในบริบทเฉพาะ แต่ใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อการประยุกต์ใช้ ในบริบทที่คล้ายคลึงกันได้ ดังทัศนะของ Coghlan and Brannick (2007) และ James, Milenkiewicz, and Bucknam (2008) ที่กล่าวว่า “ผลการวิจัยมีข้อจำกัดในการนำไปเผยแพร่หรืออ้างอิง แต่สามารถนำเอาประเด็นข้อคิด หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือที่กำลังมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกัน” เพื่อให้เห็นความแตกต่างกันของการวิจัยและพัฒนา กับ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ขอแสดงภาพประกอบดังนี้ Carr and Kremmis (1992)

การวิจัยและพัฒนา	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
------------------	------------------------

<p>ทำไม? เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการเกิดขึ้นใหม่ของนวัตกรรมทางการศึกษา ผู้วิจัยศึกษาพบความจำเป็นที่ต้องพัฒนาวิชาชีพบุคลากรให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการเกิดขึ้นใหม่ของนวัตกรรมนั้นอย่างไร? พัฒนาผลผลิตหรือนวัตกรรมเพื่อทดสอบคุณภาพโดยกระบวนการ R1D1..R2D2..R3D3.DiDi มีขั้นตอนสุดท้ายใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลองที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทดสอบคุณภาพของผลผลิตในลักษณะ If X...then Y และเพื่อการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผลผลิตหรือนวัตกรรมนั้นด้วยอย่างไรต่อ? นำผลวิจัยที่พบว่ามีคุณภาพนั้นไปเผยแพร่เพื่อนำไปใช้ในวงกว้างต่อไป ถือว่าผลผลิตหรือนวัตกรรมนั้นได้รับรองคุณภาพจากการวิจัย</p>	<p>ทำไม? เกิดปัญหาขึ้น จึงต้องการแก้ไขปัญหานั้นร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยเน้นการตั้งตั้งศักยภาพของผู้ร่วมวิจัยออกมาใช้อย่างเต็มที่ผสมผสานกับองค์ความรู้เชิงทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำไปเสริมแทรกอย่างไร? แก้ปัญหาเพื่อการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับการเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ใหม่ จากการปฏิบัติงานจริงของผู้วิจัยและผู้วิจัยร่วม ตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (spiral cycle) ของกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล อย่างไรต่อ? ผลจากการวิจัยจะมีข้อจำกัดในการเผยแพร่เพื่อใช้ในวงกว้าง เนื่องจากวิจัยในบริบทเฉพาะ แต่ใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทที่คล้ายคลึงกันได้</p>
<p>แนวคิดที่สำคัญ</p> <p>พัฒนานวัตกรรมเพื่อนำไปพัฒนาวิชาชีพบุคลากร (พัฒนาคน) เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานจริง (พัฒนางาน) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งคนและงาน</p>	<p>แนวคิดที่สำคัญ</p> <p>มุ่งแก้ไขปัญหาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (พัฒนางาน) ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และเกิดความรู้ใหม่กับผู้ร่วมวิจัย (พัฒนาคน)</p>

ตามทัศนะของ Carr and Kremmis (1992) ได้จำแนกการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็นสามระดับ คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (technical action research) มีแนวคิดที่สำคัญคือ ผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (outside expert) ที่นำแนวคิด แผนงาน หรือโครงการที่คิดหรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ (practical action research) มีแนวคิดที่สำคัญคือ ผู้วิจัยมีส่วนร่วมกับผู้วิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตนไปให้ปฏิบัติตามแบบ

แรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้กระตุ้น ตั้งประเด็นและกำกับให้มีการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผลและสะท้อนผล และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ (emancipatory action research) มีแนวคิดที่สำคัญ คือผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะ เป็นความร่วมมือ (collaboration) ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน (equally) ในการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล

หากพิจารณาเปรียบเทียบแนวคิดของการวิจัยและพัฒนา กับแนวคิดของการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแต่ละระดับดังกล่าว ผู้เขียนมีทัศนะว่า การวิจัยและพัฒนา มีแนวคิด ไกล่เคียงกันกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค เพราะต่างมี “ผู้วิจัย” ที่ถือว่าเป็น ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (outsider) ได้นำ “ผลผลิต” หรือ “แนวคิด แผนงาน หรือ โครงการ” ที่คิดขึ้นหรือจัดทำขึ้น ไปให้ผู้ร่วมวิจัยหรือบุคลากรในพื้นที่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่จะมี ความแตกต่างกันในกระบวนการดำเนินงาน นั่นคือ การวิจัยและพัฒนา จะเป็นไปตาม กระบวนการพัฒนาผลผลิตหรือนวัตกรรมในกระบวนการดำเนินงาน นั่นคือ การวิจัยและ พัฒนา จะเป็นไปตามกระบวนการพัฒนาผลผลิตหรือนวัตกรรมในรูปแบบของ R1D1 – R2D2 – R3D3 RiDi ดังกล่าวข้างต้น ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคจะเป็น กระบวนการปฏิบัติงานจริงตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (spiral cycle) ของกิจกรรมการ วางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผลและการสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหา เพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อการพัฒนา ควบคู่กับการเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ใหม่ จากการปฏิบัติงานจริงตามหลักการเรียนรู้จากการกระทำ (action learning)

หากพิจารณาเปรียบเทียบแนวคิดของการวิจัยและพัฒนาและแนวคิดการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคกับ แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในทัศนะของ ผู้เขียนเห็นว่า การวิจัยและพัฒนาและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค มีแนวคิดการวิจัย แบบบนลงล่าง (top – down) หรือแบบจากภายนอกสู่ภายใน (outside – in) จากบทบาท ของผู้วิจัยที่ถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ที่ได้นำ “ผลผลิต” หรือ “แนวคิด แผนงาน หรือโครงการ” ที่คิดขึ้นหรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วมวิจัยหรือบุคลากรในพื้นที่เป็นผู้ปฏิบัติ ส่วน การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม มีแนวคิดการวิจัยแบบล่างขึ้นบน (bottom – up) หรือแบบจากภายในสู่ภายนอก (inside – out) จากบทบาทของผู้วิจัยที่เน้นการมีส่วน ร่วมกับผู้วิจัยในลักษณะเป็นความร่วมมือ (collaboration) ที่ต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน (equally) ในการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผลและสะท้อนผล

หากเชื่อมโยงแนวคิดของการวิจัยและพัฒนากับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ไปสู่แนวคิดการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าทั้งการวิจัยและพัฒนา กับ การวิจัยเชิงปฏิบัติการต่างเป็นรูปแบบหนึ่งใน การพัฒนาวิชาชีพ (professional development) ซึ่งเป็นเรื่องของการทำบางอย่างเพื่อให้บุคคลได้รับเนื้อหามากขึ้น และให้มี ศักยภาพที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น Heron, 1997, Ubben, Hughes and Norris (2001) ; Guskey (2000) แต่อาจจะมีความแตกต่างกันในกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาวิชาชีพ ที่กล่าวถึงการเป็นผู้กระทำ (active) ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (constructivism) แทนการเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยผู้อื่นและเมื่อ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีแนวคิดการวิจัยแบบล่างขึ้นบน (bottom – up) หรือ แบบจากภายในสู่ภายนอก (inside – out) การพัฒนาวิชาชีพที่เกิดขึ้นกับบุคลากรทาง การศึกษาจึงมีลักษณะเป็นผู้กระทำ (active) ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการ แลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์ หรือมีการริเริ่มสร้างสรรค์ องค์ความรู้ใหม่ๆ ให้ เกิดขึ้นโดยกระบวนการกลุ่ม

กระบวนการทัศน์การพัฒนาวิชาชีพสมัยใหม่ รวมทั้งหลักการบริหารหรือ หลักการพัฒนาในปัจจุบัน ต่างยอมรับการพัฒนาในแนวการเป็นผู้กระทำ (active) แต่ใน บางสถานการณ์ก็ไม่อาจจะทิ้งในแนวการเป็นผู้รับการกระทำ (passive) ดังนั้น ในการวิจัย ควรใช้วิธีการวิจัยสองประเภทนี้ตามความเหมาะสมของปัญหาการวิจัยที่เกิดขึ้น หาก ต้องการให้บุคลากรได้รับเนื้อหามากขึ้นและให้มีศักยภาพที่สามารถทำงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้นจากนวัตกรรมใหม่ๆ ก็ใช้การวิจัยและพัฒนาหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบเทคนิค แต่หากต้องการกระตุ้นการนำศักยภาพส่วนตัวของบุคลากรออกมาใช้ให้เกิด การเรียนรู้และความรู้ใหม่ด้วยตนเองจากการกระทำ ก็ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม แม้การพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายโดยการวิจัยและ พัฒนาหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค จะมีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยผู้อื่น จากบทบาทของผู้วิจัยที่ถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ที่ได้ นำ “ผลผลิต” หรือ “แนวคิด แผนงาน หรือโครงการ” ที่คิดขึ้นหรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วม วิจัยหรือบุคลากรในพื้นที่เป็นผู้ปฏิบัติ นั้น ผู้วิจัยอาจเพิ่มอาจเพิ่มระดับของการมีโอกาส เป็นผู้กระทำ (active) เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของบุคลากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยได้ โดยออกแบบ “ผลผลิต” ของการวิจัยและพัฒนา หรือออกแบบ “แนวคิด แผนงาน หรือ

โครงการ” ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น ในโอกาสข้างหน้า “การวิจัยและพัฒนา” อาจได้รับการพัฒนาเป็น “การวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม” (participatory research and development) ขึ้นได้ ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามารถเป็นระดับนั้น เนื่องจากเป็นระดับ (degree) บนเส้นต่อเนื่อง (continuum) โอกาสในการเป็นระดับเชิงเทคนิคหรือเป็นระดับแบบมีส่วนร่วม จึงขึ้นกับการออกแบบแผนการวิจัยของผู้วิจัยเอง ซึ่งก็สามารถจะออกแบบเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้

หากจะพัฒนา “การวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม” ขึ้นในทัศนะเบื้องต้น อาจอาศัยแนวคิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ได้ นั่นคือ กำหนดให้มีทั้ง “ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย” ร่วมกันกำหนด “นวัตกรรม” ที่ต้องการนำมาใช้พัฒนาวิชาชีพ ด้วยเหตุผลที่ว่านวัตกรรมนั้นเป็นสิ่งใหม่ บุคลากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ จากนั้นก็มีการศึกษาความรู้ในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้นร่วมกันจัดทำเป็น “ผลผลิต” แล้วนำไปสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบ R1D1...R2D2...R3D3...RiDi ดังกล่าวข้างต้น หากดำเนินการตามแนวคิดนี้ การวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมก็จะมีลักษณะเหมือนกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่กำหนดนวัตกรรมและจัดทำนวัตกรรมโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ไม่ดำเนินการเฉพาะผู้วิจัยเพียงฝ่ายเดียว แต่ความแตกต่างในจุดมุ่งหมายและกระบวนการวิจัยก็ยังคงแตกต่างกันอยู่ นั่นคือ การวิจัยและพัฒนาที่ยมุ่งพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณภาพเพื่อนำไปเผยแพร่ด้วยกระบวนการ R1D1...R2D2...R3D3...RiDi ดังกล่าวข้างต้น ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังมุ่งการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้และนำเสนอ ความรู้ใหม่จากการกระทำ ในสถานการณ์จริง ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ในวงจรแบบเกลียวสว่านของกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผล โดยที่ผลจากการวิจัยจะมีข้อจำกัดในการนำไปเผยแพร่เพื่อใช้ในวงกว้าง เนื่องจากเป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาในบริบทเฉพาะ อย่างมากก็เป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ ดังกล่าวข้างต้นการออกแบบรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายกับการวิจัยและพัฒนา

เมื่อการวิจัยและพัฒนาเป็นรูปแบบหนึ่งในการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมาย การกล่าวถึงแนวคิดของการวิจัยและพัฒนาในสาขาวิชาทางการบริหาร การศึกษาในที่นี้ จะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอผลการศึกษาในหัวข้อ “การออกแบบรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายกับการวิจัยและพัฒนา” โดยจะกล่าวถึงหลักการ

และแนวคิดในแง่มุมต่างๆ ของการพัฒนาวิชาชีพก่อน จากนั้นจึงจะกล่าวถึงสาระสำคัญ โดยสังเขปของการจัดทำโครงการแบบตารางสมเหตุสมผล หรือ logical framework หรือที่นิยมเรียกกันสั้นๆ ว่า log frame มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบรูปแบบหรือโปรแกรม แนวการนำไปประยุกต์ใช้และท้ายสุดจะกล่าวถึงแนวการกำหนดขั้นตอนเพื่อการวิจัยและพัฒนา ดังจะกล่าวถึงต่อไปตามลำดับ

มุมมองในการพัฒนาวิชาชีพแบบใหม่ มีทัศนะที่กว้างขึ้น ทั้งในเรื่องของกิจกรรม (activity) และในเรื่องของกระบวนการ (process) เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะและทัศนะคติของบุคลากรทางกฎหมาย ที่มีจุดเน้นเพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของทนายความ ซึ่งถือว่าเป้าหมายสุดท้าย (ultimate goal) ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการพัฒนาวิชาชีพ แม้ว่าในบางกรณีของการพัฒนาวิชาชีพอาจไม่ส่งผลโดยตรงต่อทนายความ เช่น การพัฒนาเกี่ยวกับการออกแบบโครงสร้างองค์กร หรือเทคนิคบางประการเกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น ซึ่งในที่นี่จะนำเสนอแนวคิดการออกแบบรูปแบบพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมาย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของทนายความ เป็นสำคัญ ลักษณะสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพแบบใหม่

Guskey (2000) ได้กำหนดลักษณะสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพ ดังนี้ 1) เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย (purposeful process) 2) เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (ongoing process) 3) เป็นกระบวนการเชิงระบบ (systemic process)

กรณีที่การพัฒนาวิชาชีพ เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย (purposeful process) จะช่วยให้การกำหนดเนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ กระบวนการ หรือแนวปฏิบัติ ตลอดจนแนวการประเมิน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งมีแนวทางที่จะทำได้ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เพราะในบรรดาตัวแปรที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนถือเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุด ตามทัศนะของทฤษฎีการกำหนดจุดมุ่งหมาย (goal – setting theory) (Bartol, Martin, Tein and Matthewa, 1998) โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการให้มีการปฏิบัติการจะช่วยให้สามารถกำหนดผลลัพธ์ที่คาดหวัง (intended outcome) ได้ชัดเจนขึ้น ในลักษณะที่เรียกว่า “เริ่มต้นโดยมีผลลัพธ์อยู่ในใจ” (beginning with the end in mind) หรืออาจเรียกว่าเป็นการพัฒนาวิชาชีพที่มุ่งให้เกิดผลลัพธ์ (results – driven professional development)

2. การทำให้มั่นใจว่าจุดมุ่งหมายนั้นมีคุณค่า มีความหมาย เพราะเชื่อว่า

ทุกจุดมุ่งหมายจะมีความสำคัญเท่ากันหรือมีคุณค่า ดังนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะตรวจสอบความสำคัญหรือความมีคุณค่าของจุดมุ่งหมายนั้น

3. มีการกำหนดวิธีการประเมินผลตามจุดมุ่งหมายนั้น ที่คำนึงถึงการมีตัวบ่งชี้ที่หลากหลาย (multiple indicators) ทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง

ในกรณีการพัฒนาวิชาชีพ เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (ongoing) นั้น เนื่องจากการศึกษาเป็นสาขาที่มีพลวัต (dynamic) เป็นสาขาที่มีการขยายตัวขององค์ความรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเพื่อให้เกิดความรู้และเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ บุคลากรทางกฎหมายจะต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (เป็นเหตุผลหนึ่งที่ต้องมีการวิจัยและพัฒนา) จะต้องสำรวจถึงความเป็นประสิทธิผลของสิ่งที่ตนลึ้งทำอยู่ ประเมินถึงสภาพปฏิบัติงานในปัจจุบัน ทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหากสิ่งที่ทำนั้นยังเป็นไปได้ไม่ดีและพยายามหาทางเลือกหรือโอกาสใหม่ๆ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมบางประการจะเกิดขึ้น เช่น การทบทวนปรับปรุง วารสารหรือเอกสารทางวิชาชีพ การสังเกต การสนทนา เป็นต้น

ในกรณีการพัฒนาวิชาชีพ เป็นกระบวนการเชิงระบบ (systemic) นั้นจะต้องไม่มุ่งพัฒนาในส่วนตัวส่วนหนึ่งหรือในระดับใดระดับหนึ่ง (partial) เท่านั้น แต่จะต้องในทุกส่วน (holistic) อย่างสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในระดับรายบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร มิฉะนั้น อาจจะทำให้ปรากฏการณ์ขัดแย้งกันขึ้นระหว่างระดับหรือส่วนที่ไม่ได้รับการพัฒนากับส่วนหรือระดับที่ไม่ได้รับการพัฒนา และประเด็นที่ควรคำนึงถึงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การพัฒนาวิชาชีพนั้นจะต้องกระทำเพื่อคนทุกคน (for everyone) ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ ในบางโอกาสที่เหมาะสม รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพ

การพัฒนาวิชาชีพ อาจจะทำให้หลากหลายรูปแบบ (model) บางรูปแบบใช้กันมานานแล้ว ในบางครั้งบางสถานการณ์ยังสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่ ซึ่งจากเอกสารการวิจัยของ Spark and Loucks – Horsley (1989) และของ Drago–Seven son (2004) ได้กล่าวถึง 7 รูปแบบดังนี้ คือ

1. รูปแบบการฝึกอบรม (training model) เป็นรูปแบบที่ใช้กันมาจนถือเป็นปกติที่ทุกคนต่างมีประสบการณ์ ซึ่งการฝึกอบรมนี้ อาจเป็นการนำเสนอและการอภิปรายผลงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การสาธิต บทบาทสมมุติ การจำลองสถานการณ์ หรือการสอนระดับจุลภาค เป็นต้น

2. รูปแบบการสังเกตหรือการประเมิน (observation/assessment model) อาจเป็นการสังเกตคนอื่นหรือคนอื่นสังเกตตัวเรา อาจเป็นรายเดี่ยวหรือเป็นกลุ่ม เพื่อให้

ได้ผลสะท้อนกลับ (feedback) เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตัวอย่างเทคนิคที่ใช้อาจเป็น ผู้ฝึกงาน (peer coaching) หรือการสอนระดับจุลภาค เป็นต้น

3. รูปแบบการให้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือการปรับปรุง (involvement in a development/improvement process model) เพราะการพัฒนาหรือปรับปรุงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จำเป็นต้องอาศัยความรู้ใหม่ๆ ทักษะใหม่ๆ จะทำให้ผู้ที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น ต้องมีการศึกษาหาความรู้และพัฒนาทักษะเพิ่มเติมมีโอกาสในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนมีการตัดสินใจร่วมและผลจากการมีส่วนร่วมนั้น จะทำให้เกิดความรู้สึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและการมีพันธะผูกพันต่อการนำไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาหรือปรับปรุงในเรื่องนั้นๆ ด้วย

4. รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม (study groups model) ในกรณีที่ต้องการหาทางแก้ปัญหาล้ำกึ่งร่วมกันจากทุกคนทุกฝ่าย โดยหากปัญหาล้ำกึ่งนั้นสามารถแยกย่อยเป็นหลายประเด็น ก็จะแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ อาจจะมีกลุ่มละ 4 – 6 ราย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในส่วนของกลุ่มนั้น ในตอนท้ายเมื่อมีการนำเสนอและแลกเปลี่ยนผล การศึกษาวิเคราะห์ของแต่ละกลุ่มร่วมกัน จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นและข้อมูล ก่อให้เกิดการเรียนรู้และก่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งก็ถือว่าการพัฒนาวิชาชีพอีกรูปแบบหนึ่ง

5. รูปแบบการสืบค้นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (inquiry /action research mode) เป็นความพยายามที่จะแก้ปัญหาคำตอบในข้อคำถามที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจจะทำได้ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและสามารถกระทำได้หลายวิธีการ แต่โดยทั่วไปจะมีขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดหรือเลือกปัญหาหรือคำถามที่สนใจ 2) รวบรวม จัดกระทำและแปลความในข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น 3) ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 4) กำหนดทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ 5) ลงมือปฏิบัติ และสรุปเป็นเอกสาร

6. รูปแบบการพัฒนาตนเอง (individually guided activities mode) โดยแต่ละบุคคลจะกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง แล้วเลือกกิจกรรมเพื่อการปฏิบัติที่เชื่อว่าจะช่วยให้บรรลุความสำเร็จเป็นรูปแบบที่มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า บุคคลสามารถจะตัดสินใจถึงความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้ของตนเองได้ดีที่สุด สามารถที่จะกำหนดทิศทางและริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และมีแรงจูงใจในตนเองได้มากขึ้น

จากการที่ได้มีโอกาสได้ริเริ่มและวางแผนในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณัติของโรงเรียนที่อาจจะขาดการมีส่วนร่วมหรือการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นด้วย

7. รูปแบบการเป็นพี่เลี้ยง (mentoring mode) นิยมจับคู่กันระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จกับบุคคลที่เริ่มงานใหม่หรือที่มีประสบการณ์น้อยกว่า โดยให้มีการอภิปรายกันถึงจุดมุ่งหมายในการพัฒนาวิชาชีพ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และกลยุทธ์ที่จะให้การปฏิบัติที่มีประสิทธิผล การสะท้อนถึงวิธีการที่ใช้กันอยู่ การสังเกตการณ์ทำงานและการใช้เทคนิคเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

การจำแนกรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพออกเป็น 7 รูปแบบดังกล่าว มีความครอบคลุมและหลากหลายแม้จะมีนักวิชาการรายอื่นได้กล่าวถึง ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในกรอบของ 7 รูปแบบดังกล่าว เช่น Hughes (1999) ได้จำแนกออกเป็น 5 รูปแบบดังนี้ 1) รูปแบบการพัฒนาตนเอง (individually guided staff development model) 2) รูปแบบการสังเกตหรือการประเมิน (observation/assessment model) 3) รูปแบบการให้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือการปรับปรุง (involvement in a development/improvement process model) 4) รูปแบบการฝึกอบรม (training model) และ 5) รูปแบบการสืบค้น (inquiry model) ดังนั้น การนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพไปประยุกต์ การอ้างอิงจากเอกสารการวิจัยของ Spark and Loucks – Horsley และของ Drago – Seven son ดังกล่าวข้างต้น ก็น่าจะมีความครอบคลุม แต่หากมีรูปแบบใหม่อื่นใด ก็สามารถนำมากำหนดเพิ่มเติมได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรูปแบบที่กล่าวถึงข้างต้นมีความแตกต่างกัน จึงเป็นไปได้ที่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจะสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคนหรือกับทุกสถานการณ์ ดังนั้น การนำไปใช้อย่างผสมผสานหรือบูรณาการ (combination/integration) จะช่วยให้การพัฒนาวิชาชีพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น อาจเริ่มต้นโดยใช้รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม เพื่อนำไปสู่รูปแบบการฝึกอบรม แล้วนำไปสู่รูปแบบการสืบค้นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น การประเมินผลการพัฒนาวิชาชีพ

Guskey (2000) ได้เสนอการประเมินผลการพัฒนาวิชาชีพไว้ 5 ประการ คือ

1. การประเมินปฏิกิริยาจากผู้มีส่วนร่วม (participants' reaction) เพื่อการปรับปรุง
2. การประเมินการเรียนรู้ของผู้มีส่วนร่วม (participants' learning)

ในความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ

3. การประเมินการสนับสนุนและการเปลี่ยนแปลงขององค์การ
(organization support and change)

4. การประเมินการใช้ความรู้และทักษะใหม่ของผู้มีส่วนร่วม
(participants' use of new knowledge and skills)

5. การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป จากหลักการและแนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายดังกล่าวข้างต้น อาจนำเสนอเป็นแนวคิดเชิงเหตุผลได้ว่า การพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายเป็นเรื่องของการทำบางอย่างเพื่อให้ได้รับเนื้อหามากขึ้น ให้มีศักยภาพที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นมีจุดมุ่งหมายสุดท้าย (ultimate goal) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของทนายความ ซึ่งมักอยู่ในกรอบของพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

ในการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายนั้นสามารถดำเนินงานได้หลากหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการฝึกอบรม รูปแบบการสังเกตหรือการประเมิน รูปแบบการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือการปรับปรุง รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม รูปแบบการสืบค้นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ รูปแบบการพัฒนาตนเอง และรูปแบบการเป็นที่เลี้ยง เป็นต้น โดยอาจใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลากหลายรูปแบบ การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดการวิจัยและพัฒนาตามทัศนะของ รุจโรจน์ แก้วอุไร

รุจโรจน์ แก้วอุไร (ม.ป.ป.) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยและพัฒนา ว่าเป็นการวิจัยที่ต้องค้นคว้าและพัฒนา ทำการทดสอบสภาพจริงทำการประเมินและดำเนินการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลายๆ รอบจนได้ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ใน 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล
2. การวางแผนการวิจัยและพัฒนา
3. การพัฒนารูปแบบขั้นตอนของการผลิต
4. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ขั้นต้น
5. นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1
6. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2
7. นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2

8. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3

9. นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3

10. การเผยแพร่

การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล ผลิตภัณฑ์ที่จะวิจัยและพัฒนาคืออะไร โดยต้องกำหนด 1) ลักษณะทั่วไป 2) รายละเอียดของการใช้และ 3) วัตถุประสงค์ของการใช้ โดยมีเกณฑ์การเลือกกำหนดผลิตภัณฑ์การศึกษาที่จะวิจัยและพัฒนา 4 ข้อคือ 1) ตรงกับความต้องการอันจำเป็นหรือไม่ 2) ความก้าวหน้าทางวิชาการมีเพียงพอในการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ 3) บุคลากรที่มีอยู่ มีทักษะความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการวิจัยและพัฒนานั้นหรือไม่ 4) ผลิตภัณฑ์นั้นจะเกิดขึ้นในเวลาอันสมควรได้หรือไม่

การวางแผนการวิจัยและพัฒนาประกอบด้วย 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้ผลิตภัณฑ์ 2) ประมาณการค่าใช้จ่าย 3) การกำหนดกำลังคน 4) การกำหนดระยะเวลาที่ต้องใช้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ 5) พิจารณาผลสืบเนื่องจากผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยและพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะสามารถคาดคะเนได้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะมีแนวทางเป็นไปได้อย่างประสบความสำเร็จตามเวลาที่วางแผนไว้หรือไม่

การพัฒนาารูปแบบขั้นตอนของการผลิต ขั้นนี้เป็นการออกแบบและจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่วางไว้ เช่น ถ้าเป็นโครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรบระยะสั้นก็ต้องออกแบบหลักสูตร เตรียมวัสดุหลักสูตรคู่มือฝึกอบรบ เอกสารในการฝึกอบรบ และเครื่องมือในการประเมินผล โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ตั้งไว้

ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ขั้นต้น ในขั้นตอนนี้จะเป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบและจัดเตรียมไว้ในขั้นตอนที่ 3 ไปทดลองใช้เพื่อทดสอบคุณภาพขั้นต้นของผลิตภัณฑ์ ประเมินผลโดยการใช้แบบสอบถาม การสังเกตและการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1 ขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้จากขั้นที่ 4 มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1

ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2 ในขั้นตอนนี้จะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองเพื่อทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตามวัตถุประสงค์ ประเมินผลเชิงปริมาณในลักษณะทดสอบก่อน (pre - test) กับทดสอบหลัง (post - test) นำผลไปเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการใช้ผลิตภัณฑ์ อาจมีกลุ่มควบคุมการทดลองถ้าจำเป็น

นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2 ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้จากการประเมิน มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2

ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3 ในขั้นตอนนี้จะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองเพื่อทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตามวัตถุประสงค์ ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม การสังเกตและการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3 ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้ มาปรับปรุงเพื่อเผยแพร่ต่อไป

การเผยแพร่เสนอรายงานเกี่ยวกับผลการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพส่งไปลงเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการและติดต่อกับหน่วยงาน เพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์เผยแพร่ต่อไป กรณีศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดการวิจัยและพัฒนาตามทัศนะของสุפקตร์ พิบูลย์และคณะ

สุפקตร์ พิบูลย์และคณะ (2552, อ้างถึงใน กฤษียากร เตชะปิยะพร, ม.ป.ป.) กล่าวถึง การวิจัยและพัฒนา (research and development) ว่าเป็นการวิจัยลักษณะหนึ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางาน พัฒนาศาสตร์ หรือการพัฒนาวิถีชีวิตของมนุษย์ซึ่งในปัจจุบัน องค์การจำนวนมากได้พยายามส่งเสริมให้บุคลากรในสังกัดมีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเชื่อว่า การวิจัยและพัฒนาจะช่วยให้ได้ทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงาน มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

การวิจัยและพัฒนา เป็นลักษณะหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบมุ่งพัฒนาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต

การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม (หมายถึง สื่อ / สิ่งประดิษฐ์ หรือวิธีการ) แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่นำมาทดลองคือ ปฏิบัติการ (treatment) หรือตัวแปรต้น โดยมี “ดัชนีชี้คุณภาพ” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นตัวแปรตาม

การวิจัยและพัฒนาจะให้ผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ลักษณะคือ 1) นวัตกรรมที่เป็นวัตถุประสงค์ขั้นอัน ซึ่งอาจเป็นประเภท วัสดุ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน สื่อการสอน ชุดกิจกรรม เสริมความรู้ คู่มือประกอบการทำงาน เป็นต้น 2) นวัตกรรมประเภทที่เป็นรูปแบบ /วิธีการ/กระบวนการ/ระบบปฏิบัติการ อาทิ รูปแบบการบริหารจัดการ ระบบการทำงาน quality control (Q.C.) total quality management

(TQM) balanced scorecard (BSC) ระบบ ISO เป็นต้น

ผลงานทางวิชาการประเภทวิจัยและพัฒนา คุณค่าของงานจะอยู่ที่ “สิ่งประดิษฐ์/ผลงานเป็นชิ้นเป็นอันที่สร้างขึ้น” หรือ “วิธีการ/รูปแบบการทำงาน/รูปแบบการจัดการ” ที่พัฒนาขึ้น ผลงานวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่ามาก คือ กรณีที่สามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์หรือวิธีการที่ “ดูดี มีคุณค่า ใช้งานได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ”

กระบวนการวิจัยและพัฒนา อาจเริ่มด้วยระบบวิเคราะห์สภาพปัญหาให้ชัดเจน แล้วเข้าสู่ระยะของการพัฒนาทางเลือก หรือวิธีการใหม่ๆ ซึ่งระยะของการพัฒนาทางเลือกจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการวิจัยโดยทั่วไป แต่เป็นการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนที่จะทำการทดลองใช้ในสภาพจริง เพื่อตรวจสอบสภาพของนวัตกรรม

โดยทั่วไปการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม จะมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ 1) พัฒนาต้นแบบ (อาจเป็นการพัฒนาสื่ออุปกรณ์ หรือรูปแบบการบริหารจัดการ) 2) ทดลองใช้นวัตกรรม 3) สรุปผลการทดลอง / เขียนรายงาน

ในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม นักวิจัยและพัฒนาจะต้องตรวจสอบและปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของ R&D ดังนี้ 1) ต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (review literature 1) สร้างต้นฉบับนวัตกรรม (D1 = development ครั้งที่ 1) 3) ตรวจสอบประสิทธิภาพในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (R1 = research ครั้งที่ 1) 4) ปรับปรุงต้นฉบับ (D2) 5) ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (R2) 6) ดำเนินการจนได้ต้นแบบนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

แนวการปฏิบัติในการออกแบบวิจัยและพัฒนา

ในการออกแบบวิจัย จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะการวิจัยอย่างชัดเจน กำหนดตัวบ่งชี้ หรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ใช้ข้อมูลในการวิจัยหรือทดลองนวัตกรรม กำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้และกำหนดแนวทางวิเคราะห์หรือตัดสินคุณภาพนวัตกรรม ซึ่งทุกรายการดังกล่าวนี้ ควรจะกำหนดไว้ล่วงหน้าและเป็นที่รับทราบตรงกันระหว่างกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ รายละเอียดเป็นดังนี้

1. การออกแบบในเรื่องของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะต้องกำหนดเป้าหมายประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายในการใช้นวัตกรรมอย่างชัดเจน
2. การออกแบบในเรื่องการวัดตัวแปรหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล นักวิจัยจะต้องกำหนดประเด็น ตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด พร้อมทั้งกำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ให้

ข้อมูลอย่างครบครัน กำหนดประเภทเครื่องมือหรือวิธีการวัด พร้อมทั้งกำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างครบครัน กำหนดประเภทเครื่องมือหรือวิธี (เช่น วัดก่อนและเมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง) พร้อมกำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดแต่ละรายการ กล่าวโดยสรุป จะต้องสรุปว่าตัวบ่งชี้ หรือประเด็น ในการวัดในครั้งนั้นๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละตัวบ่งชี้หรือแต่ละประเด็น จะใช้ เครื่องมือหรือวิธีการใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะพัฒนาเครื่องมือแต่ละชนิดอย่างไร และจะจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อไรบ้าง

ในการเลือกใช้เครื่องมือวัด ซึ่งมีหลายชนิด อาทิ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบประเมินคุณลักษณะต่างๆ เป็นต้น การตัดสินใจว่าจะใช้เครื่องมือวัดชนิดใด จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติหรือลักษณะของตัวบ่งชี้ ที่ต้องการวัดและข้อจำกัดต่างๆ อาทิ ถ้าเป็นตัวบ่งชี้ประเภทความรู้ ก็ใช้แบบทดสอบ ถ้าเป็นพฤติกรรม ก็ใช้แบบประเมินพฤติกรรม ถ้าเป็นเจตคติ ก็ใช้แบบวัดเจตคติ เป็นต้น หรือในบางครั้ง นักประเมินได้เลือกใช้แบบสอบถามที่ประกอบด้วยสาระหลายตอน แต่ละตอนมุ่งวัดตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม นักวิจัย จะต้องระลึกเสมอว่า จะต้องเน้นในเรื่องความเร็ว คล่องตัว มีประสิทธิภาพ สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็วทันกับช่วงเวลาต่างๆ ในขณะที่ดำเนินการทดลองนวัตกรรม และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องไม่เกิดผลกระทบเชิงลบต่อกระบวนการพัฒนา

3. การออกแบบในเรื่องสถิติ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในงานวิจัยและพัฒนา สามารถเลือกใช้สถิติในลักษณะเดียวกับงานวิจัยทั่วไป ซึ่งจะมีทั้งสถิติเชิงบรรยาย (descriptive statistics) และสถิติอ้างอิง (inferential statistics) ซึ่งการเลือกใช้วิธีการทางสถิติที่เหมาะสม จะเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลงานวิจัย ได้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการทางสถิติเหล่านี้สามารถศึกษาได้จากเอกสารหรือตำราทั่วไป โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนและออกแบบวิจัยและพัฒนา คือ กรอบแนวทางการวิจัย หรือโครงการวิจัยที่มีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์

4. ตัวแปรต้น ตัวแปรตาม ในงานวิจัยและพัฒนาทางกฎหมาย
ตัวแปรต้น (independent variable) คือ ตัวนวัตกรรมหรือปฏิบัติการ (treatment) ที่นักวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจหมายถึง สื่อ/ชุดสื่อ หรือวิธีการใหม่ๆ ในการจัดการ ส่วนตัวแปรตาม คือ ตัวแปรที่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการใส่ปฏิบัติการ เช่น ความรู้ ความพอใจ

เจตคติ ทักษะ หรือสภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นต้น

5. เครื่องมือวิจัย ในงานวิจัยและพัฒนา เครื่องมือวิจัยและพัฒนาทางกฎหมายประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ

5.1 เครื่องมือทดลอง หรือชุดนวัตกรรม หรือชุดปฏิบัติการ การวิจัยและพัฒนาจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถของนักวิจัยในการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ (ลงทุนไม่มาก สะดวกใช้ สะดวกปฏิบัติ ให้ประสิทธิผลตามที่คาดหวัง) ซึ่งการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์นักวิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎี หรือกรณีตัวอย่างนวัตกรรมที่หลากหลาย ก่อนที่จะสังเคราะห์เป็นนวัตกรรมที่จะนำมาทดลอง ทั้งนี้ นักวิจัยควรจะสามารถบ่งชี้ หรือระบุลักษณะที่เห็นว่าเป็นจุดเด่น ความสร้างสรรค์ หรือความเหมาะสมของนวัตกรรมได้อย่างชัดเจนอีกทั้งจะต้องเป็นนวัตกรรมที่มีความถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชา

5.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลหรือเครื่องมือวัดตัวแปร ในการออกแบบด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องวิเคราะห์ทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยกำหนดหรือระบุตัวแปรหรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความตรงหรือถูกต้อง กำหนดวิธีการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและกำหนดแนวทางการพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างชัดเจน

6. การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนา การเลือกใช้วิธีการทางสถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนาขึ้นอยู่กับชนิดของตัวแปร หรือตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไป มักจะมีวิธีการทางสถิติดังต่อไปนี้ 1) วิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ สำหรับตัวแปรตัดตอนทีวัดโดยเครื่องมือประเภทแบบตรวจสอบรายการ หรืออาจใช้การเปรียบเทียบสัดส่วนด้านสถิติอ้างอิง ไค สแควร์ 2) วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทดสอบความรู้ หรือคะแนนจากมาตราประมาณค่า และใช้สถิติอ้างอิงการทดสอบค่าที (t - test) สำหรับการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียน กับหลังเรียน หรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกรณีทดสอบหลายกลุ่ม เป็นต้น 3) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สำหรับข้อความประเภทปลายเปิด หรือใช้เขียนแสดงความคิดเห็น หรือบรรยายสภาพการเปลี่ยนแปลงหลังการใช้นวัตกรรม การเลือกใช้วิธีการทางสถิติให้เน้นหลักการ “สามารถตอบคำถามวิจัยได้ง่ายต่อการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ”

การเขียนรายงานการวิจัยและพัฒนา

การเขียนรายงานผลการวิจัยและพัฒนาที่มีจุดเน้นที่การบอกเล่ากระบวนการพัฒนาและผลการใช้นวัตกรรม พร้อมทั้งต้องแสดงผลงานที่ได้จากการพัฒนา คือ สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน หรือรูปแบบทำงานอย่างชัดเจน

ในการนำเสนอผลงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ลักษณะการนำเสนอ โดยทั่วไป จะปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ

1. ผลงานประเภทสิ่งประดิษฐ์ อาทิ พัฒนาสื่อ อุปกรณ์ ชิ้นงาน ฯลฯ การนำเสนอจะประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ 1) ตัวสื่อ/นวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์ และ 2) รายงานการพัฒนาหรือรายงานผลการทดลองใช้ผลงานวิจัยและพัฒนาในลักษณะนี้จะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจ ความสร้างสรรค์ของตัวผลงาน/สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เป็นสำคัญ

2. ผลงานประเภททดลองรูปแบบการบริหารจัดการ หรือรูปแบบการปฏิบัติงาน อาทิ ทดลองรูปแบบ การสอน รูปแบบการทำงานใหม่ฯ ฯลฯ ผลงานประเภทนี้มักนำเสนอเป็นเล่มเดียว ในลักษณะของรายงานการทดลอง/รายงานการพัฒนา โดยจะต้องอธิบายให้เห็นรูปแบบของนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน การกำหนดรูปแบบการพัฒนา

ในการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดทำโครงการแบบตารางสมเหตุสมผลเพื่อการวางแผนกำหนด “รูปแบบพัฒนาวิชาชีวบุคคลากรทางกฎหมาย” ดังกล่าว มีประเด็นที่จะต้องตั้งข้อคำถามต่อเนืองกัน โดยจะต้องมีการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์นโยบาย หลักการ แนวคิด ทฤษฎี หรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วย

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของทนายความ

จากผลการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำพบว่า แนวคิดของการพัฒนาภาวะผู้นำในปัจจุบันควรเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาโรมี ภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งมีแนวคิดที่มีอิทธิพลทั้งต่อการศึกษาวิจัยและต่อการนำไปประยุกต์ใช้ และจากผลการศึกษาหลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ได้จำแนกองค์ประกอบย่อยของภาวะผู้นำที่ควรได้รับการพัฒนาในองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบหลัก ผู้วิจัยได้จัดองค์ประกอบย่อยในแต่ละองค์ประกอบหลักโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบทบาทของทนายความและมรรยาทของทนายความคือ

องค์ประกอบหลักที่ 1 ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพ

ทนายความ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความรู้และทักษะในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรม 2) สร้างจิตสำนึกการเป็นทนายความ 3) การปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ 4) ความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพทนายความ

องค์ประกอบหลักที่ 2 การพัฒนาตนเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการว่าความ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) พัฒนาตนเองด้านการว่าความ 2) มีความรู้ความสามารถในงานคดีความ 3) มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับต่างๆ ในราชการศาลยุติธรรม 4) มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการว่าความในคดีความต่างๆ

องค์ประกอบหลักที่ 3 บุคลิกภาพและมารยาทของทนายความ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนโยน วางตนเหมาะสมกับอาชีพ 2) มีมารยาทต่อศาล 3) มีมารยาทต่อศาลด้วยตัวเอง 4) มีมารยาทต่อทนายความด้วยกัน 5) มีมารยาทในการแต่งกาย

องค์ประกอบหลักที่ 4 ความรับผิดชอบของการเป็นนักกฎหมาย มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ 2) ความมีวินัยและเอาใจใส่ต่องาน

องค์ประกอบหลักที่ 5 คุณธรรม จริยธรรมของทนายความประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) มีความซื่อสัตย์สุจริต 2) มีความประพฤติดี 3) มีมนุษยสัมพันธ์ 4) มีคุณธรรมและจริยธรรม

ในการพัฒนาวิชาชีพบุคลากรทางกฎหมายเป็นเรื่องของการใช้รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน โดยแต่ละรูปแบบที่นำมาใช้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุผลการเรียนรู้ของผู้ที่ได้รับการพัฒนาที่จะต้องมีการนำไปปฏิบัติ ที่คาดหวังว่าจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในการเรียนรู้ของทนายความอันถือเป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาวิชาชีพด้วย ทั้งนี้การพัฒนาวิชาชีพในระยะปัจจุบันมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในหลักการ แนวคิดและค่านิยมจากที่เคยเป็นมาในอดีตหลายประการที่ควรจะต้องคำนึงถึง การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของทนายความในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากนักวิชาการต่างๆ ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ 5 องค์ประกอบหลักที่กล่าวข้างต้น โดยมีรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับการพัฒนาภาวะผู้นำของทนายความ ซึ่งประกอบด้วยหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ เนื้อหากระบวนการพัฒนา และผลที่ต้องการ

ตอนที่ 4 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาชีพทนายความ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ผู้วิจัยขอนำความรู้เกี่ยวกับทนายความ ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 โดยนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทนายความ การดำเนินคดีทางแพ่งทั่วไปและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังรายละเอียดดังนี้

4.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทนายความ

The Lawyer King / ท่านราม ฦ กรุงเทพ เรื่องที่ภาคภูมิใจคือ พระมหากษัตริย์ หรือ King เคยเป็นทนายความและเคยมีพระบรมราชโองการซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชที่พระมหากษัตริย์ทรงรับเป็นทนายความ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวของปวงชนชาวไทย ในสมัยที่การล่าอาณานิคมอย่างมโหฬารและกระแสของการขับเคลื่อนระบบประชาธิปไตยในสมัยนั้นแรงมากพระองค์ทรงเห็นว่าประเทศไทยเพิ่งเลืกทายใหม่ๆ ความรู้เรื่องประชาธิปไตยมีไม่มาก พระองค์ท่านสร้างเมืองจำลองชื่อ “ดุสิตธานี” พระองค์ ได้ทรงให้ข้าราชการในพระองค์ท่านเลือกและได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งต่างๆ เช่น เป็นนายกรัฐมนตรื เป็นประธานศาลฎีกา เป็นอัยการ พระองค์ท่านทรงเลือกวิชาชีพรทนายความ ชื่อ “นายราม ฦ กรุงเทพ” อยู่ที่บริเวณพระราชวังพญาไท พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณูปการอันประเสริฐ ผู้ทรงสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศเล็งเห็นตั้งแต่ยังไม่ม่ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยแล้วว่าวิชาชีพที่ใกล้ผู้คนมากที่สุด และจะช่วยเหลือการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายคือวิชาชีพรทนายความ ถ้าท่านรับราชการท่านก็ต้องอยู่ฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้พิพากษาก็ต้องเป็นกลาง ตำรวจก็ต้องอยู่ฝ่ายหนึ่ง เป็นอัยการเอาคนเลวเข้าคุก แต่ทนายความนั้นมีทั้งโจทก์และจำเลย จึงต้องเตรียมพร้อมทั้งสองด้านและโดยเฉพาะเรื่อง Conflict of Interest ทนายความต้องรู้และยึดถือเรื่องความซื่อสัตย์ต่อลูกค้าไว้เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งยวดและ The Lawyer King คือความภูมิใจของทนายความทุกคน การที่มนุษย์ชอบอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มหมู่เหล่าประกอบไปด้วยประชากรเป็นจำนวนมากน้อยแตกต่างกันไปของแต่ละกลุ่มหมู่เหล่าของฝูงชนนั้น การอยู่ร่วมกันของประชากรจึงกลายเป็นสังคมมนุษย์ ยังมีจำนวนประชากรมากขึ้น ปัญหาหรือข้อขัดแย้งก็จะเกิดมากด้วยเช่นกัน

การอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคมจึงจำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์

ข้อบังคับที่สำคัญที่ออกมาเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาในสังคมบ้านเมืองในแต่ละยุค แต่ละสมัยที่แตกต่างกันไปของแต่ละกลุ่มหมู่เหล่า เผ่าพันธุ์ ชนชาตินั้นๆ ที่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ข้อบังคับขึ้นมาใช้ควบคุมประชาชนพลเมืองของตน ในรูปแบบของ “กฎหมาย” ที่ใช้บังคับกับประชาชนพลเมืองในสังคมบ้านเมืองต่อไป จึงต้องมีขั้นตอนและวิธีการ ทั้งนี้เพื่อให้กฎหมายที่ใช้เป็นไปอย่างศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพ เกรงกลัวต่อประชาชนพลเมืองในสังคมบ้านเมืองนั้น ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยของสังคมจึงต้องออกกฎหมายที่เป็นธรรมมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันเพื่อความสงบสุขแก่ประชาชนในสังคมบ้านเมืองนั่นเอง

กระบวนการทางกฎหมายมีขั้นตอนที่สลับซับซ้อนประชาชนผู้มีบรรดาศักดิ์ที่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย จึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและเข้าใจในด้านกฎหมายที่เรียกว่า “ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ” หรือ “ทนายความ” นั่นเอง ทำหน้าที่ว่าต่างแ่ต่างและเป็นตัวแทนในการใช้กฎหมาย โดยมีเจตนารมณ์สำคัญเพื่อให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรมภายใต้กฎหมายเดียวกัน ประชาชนผู้มีบรรดาศักดิ์ย่อมต้องการผลคดีที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นการให้ทนายความเป็นตัวแทนของตนในการรักษาสิทธิและประโยชน์ส่วนบุคคลจึงเป็น สิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนมีสิทธิพึงพาได้ เพื่อให้การใช้กฎหมายเป็นระบบตามกระบวนการยุติธรรม และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ความหมายของวิชาชีพทนายความ

ความหมายของคำว่า “วิชาชีพ” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Profession” มาจากคำกริยา “to Profess” มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินคำว่า “Pro+fateri” แปลว่า ยอมรับ หรือรับว่าเป็นของตน คำนี้ใช้ในทางศาสนาหมายความว่า เป็นการประกาศตนว่ามีศรัทธาในศาสนา หรือการประกาศปฏิญาณอุทิศตน (ปรีดี เกษมทรัพย์, ม.ป.ป., หน้า 116) วิชาชีพจึงเป็นคุณลักษณะของการทำงานที่ต้องอุทิศตนให้กับงานนั้น

ส่วนพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้อธิบายคำว่า “Profession” ว่าหมายถึงปฏิญาณเพราะฉะนั้นสภาพอันแท้จริงแห่งวิชาชีพคือ “อาชีพปฏิญาณ” เป็นการปฏิญาณตนต่อสรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะประกอบอาชีพตามธรรมเนียมซึ่งมีวางไว้เป็นบรรทัดฐานอาชีพปฏิญาณในขั้นต้นได้แก่วิถีอาชีพของนักบวชในศาสนาคริสต์

ซึ่งจะต้องผ่านการฝึกฝนอบรมเป็นระยะเวลาอันพอสมควรเพื่อให้ยึดมั่นในระเบียบวินัยที่บังคับไว้ได้อย่างเคร่งครัดและต่อมากการฝึกอบรมเช่นนี้ได้ถูกนำไปใช้กับวิชาชีพนักกฎหมายและนายแพทย์ด้วย (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรม - หมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ม.ป.ป., หน้า 102)

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพ” คือผู้ประกอบการหาเลี้ยงชีพด้วยการใช้ความรู้ที่ต้องอาศัยวิชาความรู้และความชำนาญเป็นพิเศษนักวิชาชีพต้องจงรักภักดีและรู้คุณค่าต่อวิชาชีพที่ตนปฏิบัติเพราะเป็นงานที่คนธรรมดาทำไม่ได้ เนื่องจากต้องศึกษาและอบรมความรู้ความคิดเพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาหลายปี และยังต้องมีการทดสอบความรู้ที่ได้ศึกษามาว่า ได้ผลดีเพียงพอที่จะนำไปใช้ประกอบวิชาชีพได้หรือไม่และเมื่อทดสอบผ่านก็จะได้รับใบประกาศหรือใบรับรอง หรือปริญญาบัตร ต่อวิชาชีพนั้นเพื่อให้สาธารณชนได้เห็นถึงคุณค่าถึงความรู้ความชำนาญ ของผู้ประกอบการวิชาชีพนั้น (จิตติ ดิงศภัทย์, 2542, หน้า 35 – 39)

ความหมายและความเป็นมาของคำว่า “Profession” จะเห็นได้ว่าศัพท์คำนี้เป็นคำที่ให้เกียรติยกย่องบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมและเป็นแบบอย่างของอาชีพที่ดี ซึ่งนอกจากนักบวชแล้ว แพทย์และนักกฎหมายก็คือผู้ที่สังคมให้การยกย่องและถือว่าเป็นผู้มีวิชาชีพหรืออาชีพปฏิญาณตั้งแต่สังคมในอดีตกาลมาแล้ว แม้ในสังคมปัจจุบันผู้ที่แพทย์หรือนักกฎหมายก็ยังเป็นบุคคลที่สังคมคาดหวังว่าจะต้องเป็นผู้มีความรู้สูง และใช้ความรู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ทำประโยชน์ให้กับสังคมที่สำคัญคือ จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมแห่งวิชาชีพนั้นสูง (จิตติ ดิงศภัทย์, 2542, หน้า 23 – 24) หรือ อีกนัยหนึ่งคำว่า “วิชาชีพ” เป็นคำสนธิระหว่างคำว่า “วิชา” กับคำว่า “อาชีพ” เป็น คำว่า วิชาชีพ จึงหมายถึงงานที่ทำเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพ โดยอาศัยวิชาคือความรู้เชิงทฤษฎี และความรู้เชิงปฏิบัติทั้งสองอย่างผสมกัน

ความหมายของคำว่า “ทนายความ”

“ทนายความ” คือผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดีโดยการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์สุจริตและต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและประโยชน์ของลูกค้าให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญดังนั้น ทนายความ จึงทำหน้าที่ 2 สถานะ คือ

1. ทนายความ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพอิสระให้บริการทางกฎหมาย

ภายใต้การควบคุมการประกอบวิชาชีพโดยองค์กร “สหภาพนายความ” ตามพระราชบัญญัติ
ทนายความ พ.ศ.2528

2. ทนายความ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่เป็นส่วนหนึ่งใน
กระบวนการยุติธรรมที่ต้องรับใช้สังคมและให้ความเป็นธรรมต่อบุคคลในสังคมเช่นเดียวกับ
ศาล อัยการ หรือตำรวจ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ปัจจุบัน ความว่าในฐานะทนายความผู้เป็นนักกฎหมายสาขาหนึ่งไม่พึงนิ่งเฉยต่อการแสดง
ความคิดเห็นและในการเผยแพร่ความรู้ในทางกฎหมายให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน
เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้กฎหมายอย่างแท้จริง หากสิ่งใดดำเนินอยู่ในสังคมทุกวันนี้
เป็นไปโดยไม่ถูกต้องด้วยความยุติธรรมแล้ว นักกฎหมายที่ดีไม่พึงนิ่งเฉยเสีย ควรแสดง
ความคิดเห็นโดยสุจริต ได้แย้งด้วยเหตุผล เพื่อความถูกต้องเป็นธรรมของบ้านเมือง
ซึ่งหากนักกฎหมายกระทำได้เช่นนี้แล้วย่อมเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองเจริญ
ไปได้ทนายความ จึงเป็นผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีบรรณ
คดีโดยการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์ สุจริตและต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและ
ประโยชน์ของลูกความให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญ

คำว่า “ทนายความ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างแก้ต่างคู่ความในเรื่องอรรถคดี
หรือหมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความแทนคู่ความในศาล เรียกสั้นๆ ว่า “ทนาย” จาก
คำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการเป็นทนายความนั้นจะต้องได้รับอนุญาตและเป็นตัวแทน
ของคู่ความในการดำเนินคดี อันมีลักษณะของการดำเนินการในศาล ดังนั้น จึงทำให้เข้าใจ
ความหมายของ “ทนายความ” มากขึ้นแต่ก็เป็นเพียงการกล่าวถึงการประกอบวิชาชีพ
ที่เกี่ยวกับการดำเนินการในศาล ในเรื่องของกล่าวความเท่านั้น ทั้งที่แท้จริงแล้วการ
ประกอบวิชาชีพทนายความนั้นมิได้มีแต่เฉพาะในทางศาลเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการให้
คำแนะนำและรับปรึกษาปัญหาต่างๆ ทั้งในทางปฏิบัติและในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่เรา
เรียกกันว่า “ที่ปรึกษากฎหมาย” อันเป็นส่วนหนึ่งของวิชาชีพทนายความ ซึ่งนับวันจะยิ่งมี
ความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าทำสัญญาทางธุรกิจขนาดใหญ่ หรือการค้า
การลงทุนระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนอย่างมาก จำเป็นที่จะต้องได้รับคำปรึกษาทาง
กฎหมายธุรกิจจากนักกฎหมายหรือที่ปรึกษากฎหมายที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็น
พิเศษ และในบางครั้งสัญญาทางธุรกิจที่มีการลงทุนสูงและมีคู่สัญญาหลายฝ่าย จะต้องใช้
ที่ปรึกษากฎหมายที่มีประสบการณ์หลายด้านในการเจรจาต่อรองการเข้าทำ

สัญญาดังกล่าวเป็นต้น ส่วน “ทนายความ” ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 4 ให้ความหมายว่า ผู้ที่สถาปนาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็น ทนายความและมาตรา 33 บัญญัติว่าห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความหรือต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก้ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลง อันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็น ข้าราชการ ผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ องค์การของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้โดยบทบัญญัติแห่ง กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายอื่นจากบทบัญญัติดังกล่าวหมายถึง ทนายความที่ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวกับการดำเนินการในศาล ซึ่งมีสิทธิทำการเป็น ทนายความว่าความในศาล หรือแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ คำฟ้อง ฎีกาแก้ฎีกา คำร้องหรือคำแถลงอันเกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่นได้ ทนายความจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในคดี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและเป็น ตัวแทนของตัวความในการว่าต่างแก้ต่างในศาลเพื่ออำนวยความสะดวกและรักษา ผลประโยชน์ให้แก่ตัวความให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย

ดังนั้น เมื่อนำความหมายของคำว่า “วิชาชีพ” และคำว่า

“ทนายความ” มารวมกันแล้วคำว่า “ผู้ที่มีวิชาชีพทนายความ” จึงหมายถึงผู้ที่มีความรู้ กฎหมายในเชิงทฤษฎี และเชิงปฏิบัติ โดยนำความรู้ดังกล่าวมาว่าต่างแก้ต่างคู่ความในเรื่อง อรรถคดีเป็นงานที่ทำเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพทนายความเป็นวิชาชีพอิสระไม่ขึ้นอยู่ กับหน่วยงานของรัฐกับกระทรวง ทบวง กรมใด เป็นอาชีพที่ผู้ใดจบการศึกษาคณะนิติศาสตร์ บัณฑิตแล้วเข้ารับการศึกษาว่าความในการประกอบวิชาชีพทนายความและจึงสอบ เพื่อรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความใช้ประกอบวิชาชีพในการเป็นทนายความว่าต่าง แก้ต่าง หรือให้คำปรึกษากฎหมายตามหน้าที่ของทนายความได้ ซึ่งในการใช้กฎหมาย ดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณหรือโทษต่อประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน หรือมี ปัญหาที่ต้องแก้ไขในข้อกฎหมายเป็นอย่างมาก เพราะหากผู้ประกอบวิชาชีพทนายความใช้ ความรู้ความสามารถในวิชาชีพไปในทางที่ถูกที่ควรอยู่ในกรอบของศีลธรรม จรรยาบรรณ ของการประกอบวิชาชีพก็จะเป็นคุณหรือเป็นประโยชน์ต่อสังคมนั้นๆ ด้วยแต่หากใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางที่ไม่ชอบ โดยแสวงหาประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นที่ตั้งก็จะ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนและสังคมเป็นอย่างมากดังนั้น แม้วิชาชีพทนายความ

จะเป็นวิชาชีพอิสระ แต่เพื่อเป็นการป้องกันสังคม มิให้เกิดความเดือดร้อนจากวิชาชีพและให้ผู้ประกอบวิชาชีพมีระเบียบวินัยมีศีลธรรม และจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพจึงต้องมีสภาวิชาชีพเป็นผู้ควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความ นั่นคือ สภาทนายความ ซึ่งตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 และสภาทนายความได้กำหนดกรอบกติกาสำหรับควบคุมดูแลผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมิให้ประพฤติปฏิบัตินอกกรอบทางฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับอาจทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อนโดยมี “ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529” คือได้กำหนดโทษสำหรับผู้ประกอบอาชีพทนายความที่ฝ่าฝืนไว้ 3 ประการคือ

1. ภาคทัณฑ์
2. ห้ามทำการเป็นทนายความ มีกำหนดไม่เกิน 3 ปี หรือ
3. ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

ในกรณี “คดีแพ่ง” เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาล ส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้การดำเนินคดีดังกล่าวในศาลคู่ความจะว่าความด้วยตนเองและดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ของตนหรือจะแต่งตั้งทนายความคนเดียวหรือหลายคนให้ว่าความและดำเนินกระบวนการแทนตนก็ได้ ทนายความซึ่งคู่ความได้แต่งตั้งนั้นมีอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ แทนคู่ความได้ตามที่เห็นสมควร เพื่อรักษาประโยชน์ของคู่ความในกรณี “คดีอาญาทนายความจะมีบทบาทสำคัญในการว่าต่างแก้ต่างให้กับผู้ถูกกล่าวหาถูกดำเนินคดี ทนายความจึงเป็นองค์กรหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมอันประกอบไปด้วยกัน ดังนี้คือ

1. เจ้าหน้าที่ตำรวจ
2. พนักงานอัยการ
3. ศาล
4. ทนายความ

ทนายความในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม มีหน้าที่ดูแลให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและความยุติธรรม ทั้งเป็นหลักประกันแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้โดยถือ “หลักอาวูชเท่าเทียมกัน” (คณิศ ญ นคร, 2537, หน้า 52) ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ.2540 มาตรา 242 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามกฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความมาได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ โดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามถึงสิทธิผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ อันเป็นการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ทวิ) ส่วนในชั้นการพิจารณาของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาคดีให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกหรือคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาคดีให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173)

ทนายความจึงเป็นองค์กรที่ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญและจะขาดไม่ได้ แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะให้สิทธิคู่ความว่าความด้วยตนเองได้ก็ตาม แต่ด้วยข้อจำกัดและลักษณะงานว่าความซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญพิเศษในทางกฎหมายอันมีลักษณะเป็นงานวิชาชีพ (Profession) การว่าความโดยตัวคู่ความเองหาได้ยากมาก นอกจากเฉพาะตัวความที่ประกอบวิชาชีพทนายความนั่นเองส่วนในคดีอาญา รัฐตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในกรณีที่ช่วยค้นหาความจริงในการกระทำความผิดและป้องกันความผิดพลาดในการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานและศาล ทนายความจึงเป็นองค์กรที่สำคัญ อันมีฐานะเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่รัฐพึงจะจัดทนายความให้แก่ประชาชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้กับสังคมต่อไป

4.2 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความในต่างประเทศ

การประกอบวิชาชีพทนายความตามความเป็นจริงหรือในลักษณะอย่างกว้างแล้ว จะพบว่านอกจากการเป็นตัวแทนของคู่ความในการว่าต่างแก่ต่างในคดีที่เกี่ยวข้องกับทางศาลแล้ว ยังรวมถึงการเป็นที่ปรึกษาทางคดีทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและ

ปัญหาข้อกฎหมาย และรับทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ในทางธุรกิจการค้าระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับรัฐทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ ตลอดจนกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายเพื่อปกป้อง ได้มาหรือสงวนไว้ซึ่งสิทธิของบุคคลวิชาชีพทนายความแม้จะมีประวัติอันยาวนาน แต่การก่อกำเนิดของวิชาชีพนี้ก็ไม่มีหลักฐานปรากฏยืนยันชัดเจน เพียงแต่ยอมรับกันว่าเป็นเรื่องที่พัฒนามาจากศิลปะแห่งการพูดในที่ชุมชน ซึ่งเดิมเป็นการพูดเพื่อประโยชน์ของตัวเอง จนในที่สุดก็พัฒนาเป็นการพูดแทนคนอื่น เมื่อวิชาชีพทนายความมีการพัฒนาจนถึงสามารถเรียกตกลงให้มีค่าตอบแทนการว่าความ ดังนั้นค่าตอบแทนการว่าความที่ทนายความเรียกเอาจากลูกค้าความ จึงได้วิวัฒนาการขึ้นควบคู่กับวิชาชีพทนายความด้วยตามความเหมาะสมและความยากง่ายของคดีความ และฐานะของตัวลูกค้าความด้วย จึงส่งผลให้รูปแบบการเรียกค่าตอบแทนการว่าความมีความหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของวิชาชีพทนายความ ดังนั้นการประกอบวิชาชีพทนายความตามความหมายของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ก็ดีหรือความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2538 ก็ดี จึงเป็นการให้คำนิยามความหมายเกี่ยวกับการดำเนินการทางศาลเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามหากเราพิจารณาการประกอบวิชาชีพทนายความในทางความเป็นจริงหรือในลักษณะอย่างกว้างๆ แล้วจะพบว่านอกจากการเป็นตัวแทนของลูกค้าความในการว่าต่างแก้ต่างในคดีที่เกี่ยวข้องทางศาลแล้ว ยังรวมถึงการเป็นที่ปรึกษาทางคดีทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย และการรับทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ในทางธุรกิจการค้าระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับรัฐทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ ตลอดจนกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย เพื่อปกป้อง ได้มาหรือสงวนไว้ซึ่งสิทธิของบุคคลจากการที่สังคมมนุษย์ประกอบไปด้วยฝูงชนที่อยู่อาศัยรวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีจำนวนคนมากน้อยแตกต่างกัน การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ยิ่งมีจำนวนมากขึ้นเท่าใด ปัญหาข้อขัดแย้งหรือความไม่ลงรอยกันก็จะเกิดมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้บางครั้งรุนแรงถึงขนาดจะต้องให้ผู้นำสังคมชี้ขาดตัดสินปัญหาต่างๆ ซึ่งการชี้ขาดของผู้นำดังกล่าวนี้ต้องวางตัวเป็นกลางเพื่อยังให้เกิดความเชื่อถือและความศรัทธาของบรรดาผู้รวมกลุ่ม การตัดสินที่ให้ทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายยอมรับได้ การตัดสินดังกล่าวต้องขึ้นอยู่กับเหตุผล ซึ่งจะต้องมีการรับฟังหรือพิสูจน์พยานหลักฐานที่ต้องฟังให้ได้จริงๆ ว่าความจริงคืออะไร จากนั้นก็มอบความยุติธรรมให้แก่ผู้สุจริต และลงโทษผู้กระทำความผิด การพิสูจน์ความจริงดังกล่าวก็ต้องให้คู่กรณีนำพยานหลักฐาน

ต่างๆ เข้ามาชี้แจงแสดงเหตุผลเพื่อความยุติธรรม การนำพยานหลักฐานมาแสดงหรือการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อชี้ขาดตัดสินคดีให้ทุกฝ่ายยอมรับได้ จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการเดียวกันเป็นมาตรฐานว่าจริงเท็จเป็นอย่างไร เพื่อนำไปใช้กับข้อขัดแย้งทุกๆ กรณีกระบวนการที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนดังกล่าวจึงจำเป็นต้องกำหนดวิธีการ รวมถึงต้องกำหนดตัวบุคลากรที่ทั่วๆ ไปโดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะขั้นตอนต่างๆ จะมีความหมายที่ทุกฝ่ายต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเคร่งครัด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีคนเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดีทั่วไปที่จะต้องรู้และเข้าใจ กฎหมายไม่ให้เกิดการแพ้ชนะในเรื่องกระบวนการแต่ผลแห่งความขัดแย้งจะเป็นอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงหรือขึ้นอยู่กับความเป็นจริง ซึ่งการจะให้กระบวนการทางกฎหมายดำเนินไปโดยราบรื่นนั้นก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีคนที่มีความรู้ทางกฎหมายและมีความรู้ทางด้านกรดำเนินกระบวนการพิจารณาให้กับคู่กรณี ดังนั้นผู้ทำหน้าที่แทนผู้มีอรรถคดีดังกล่าวจึงเริ่มเกิดมีขึ้นดังที่ได้กล่าวต่อไป ซึ่งผู้ทำหน้าที่แทนผู้มีอรรถคดีต่างๆ นี้ เรียกกันต่อมาว่า “ทนายความ” (เสรี สุวรรณภานนท์, 2544, หน้า 12) “ทนายความ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538 ให้ความหมายว่า ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความแทนคู่ความในศาล เรียกสั้นๆ ว่า “ทนาย” “ทนายความ” ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 4 ให้ความหมายว่า ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความและมาตรา 33 บัญญัติว่าห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความ หรือต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาล ให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการ ผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ องค์การของรัฐหรือ รัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายอื่น (พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528) ทนายความจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่จำเป็นอย่างยิ่ง และจะขาดไม่ได้แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะให้สิทธิคู่ความว่าความด้วยตนเองได้ก็ตาม แต่ด้วยข้อจำกัดและลักษณะงานว่าความซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญพิเศษในทางกฎหมาย อันมีลักษณะเป็นงานวิชาชีพ การว่าความโดยตัวคู่ความเองจึงปรากฏให้เห็นเฉพาะตัวคู่ความที่ประกอบวิชาชีพทนายความเท่านั้น ดังที่ทราบกันดีว่าทนายความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อประชาชน

ในทางอรรถคดี เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายโดยตรง จึงสามารถช่วยช่วยเหลือประชาชนที่มีคดีความให้ได้รับความเป็นธรรมและความถูกต้อง ตามกฎหมายตลอดจนแนะนำแก้ไขปัญหาต่างๆ ทางกฎหมายให้คลี่คลายลง วิชาชีพ ทนายความจึงเป็นวิชาชีพที่ทรงเกียรติวิชาชีพหนึ่งที่ตั้งคมให้การเคารพและศรัทธา วิชาชีพ ทนายความมีบทบาทต่อสังคมมาเป็นเวลาช้านานและมีวิวัฒนาการตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีในแต่ละยุคแต่ละสมัย จึงควรศึกษาถึงวิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพ ทนายความ ตามยุคสมัยได้ ดังนี้

4.3 วิวัฒนาการของการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย

ในประเทศไทยประวัติศาสตร์กฎหมายและกระบวนการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตามหลักฐานศิลาจารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 24 ถึง 28 มีข้อความว่า “ไพร่ฟ้าลูกเจ้าขุนผีแล้ผิด แผกแสกว้างสวนตูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ชาด้วยชื่อ บ่อเข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน เห็นข้าวท่านบิใคร่พิน เห็นสินท่านบิใคร่เดียด” ข้อความที่ได้จารึกไว้นี้แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาคดีข้อพิพาทของราษฎรจะต้องไต่สวนให้ได้ความจริง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เห็นแก่สินบน แล้วตัดสินด้วยความเป็นธรรม โดยผู้มีอำนาจตัดสินคดี คือ เจ้าหน้าที่ยกปกครองกระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ใช้อยู่ในสมัยสุโขทัยนี้ มิได้มีการกล่าวถึงทนายความ หรือผู้ทำหน้าที่ซึ่งพอจะถือว่าเป็นทนายความได้เลย เหตุที่เป็นเช่นนี้คงจะต้องพิจารณาประกอบไปกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในสมัยนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวสุโขทัยมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายในการหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และการถือหลักการค้าเสรีไม่มีภาษีผ่านด่าน ใครทำกินบนที่ดินก็ได้เป็นกรรมสิทธิ์ อีกทั้งราษฎรสุโขทัยเป็นผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เป็นผลทำให้หลักกฎหมายที่ใช้อยู่ปราศจากความยุ่งยากซับซ้อนทั้งความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรมีลักษณะใกล้ชิดหากราษฎรประสงค์จะร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์โดยตรงก็กระทำได้โดยง่าย ดังที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 บรรทัดที่ 32 ถึง 35 ต่อด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1 ถึง 2 มีข้อความว่า “ในปากปทุมมิกดิ่ง อันถิ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้าน กลางเมือง มีถ้อย มีความเจ็บท้องข้องใจมันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบไรรู้ ไปลั่นกดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมืองถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ

ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” ตามหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าส่วนหนึ่งแห่งข้อความในศิลาจารึกเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของไทย แม้หลักศิลาจารึกดังกล่าวจะมีการจารึกข้อความเรื่องการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมการตัดสินความ (แล่งความ) แต่หลักศิลาจารึกนั้นก็มิได้กล่าวถึงทนายความแต่อย่างใด ทนายความเพิ่งปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมายพระอัยการลักษณะรับฟ้อง เมื่อ พ.ศ.1899 ความว่า “...แต่ทนายต่างตัวแก้ในอาญา...” แม้ นักประวัติศาสตร์จะเชื่อว่าทนายความน่าจะมามาก่อนสมัยนี้แล้วภายหลังสมัยพระเจ้าอู่ทองจึงบัญญัติไว้ก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าในปี พ.ศ.1899 นี้ เป็นต้นกำเนิดของทนายความไทยที่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน ทนายความในประเทศไทย หากแบ่งตามช่วงเวลาแบ่งได้ 3 ยุค คือ

4.3.1 ทนายความยุคกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) แม้ว่าจะปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องทนายความ แต่ลักษณะการทำงานของทนายความก็ดี อำนาจหน้าที่และบทบาทของทนายความก็ดี หาได้มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในพระอัยการลักษณะพยาน และลักษณะค้ำน้ำลุยเพลิงก็ไม่ปรากฏว่าได้กล่าวถึงบทบาทของทนายความเช่นกัน กระบวนการซักถามพยานไม่ว่าจะเป็นการถามค้านหรือถามตั้ง ล้วนเป็นหน้าที่ของศาลทนายความในสมัยนั้นทำงานแต่เพียงเบื้องหลังไม่แสดงออกโดยทำหน้าที่เพียงแต่งหรือเรียบเรียงคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง คำให้การ แทนตัวความเท่านั้น การซักถามพยาน ถามค้านถามตั้ง โดยทนายความมิได้กระทำกันเลยต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายพระอัยการลักษณะตระลาการ บทบาทของทนายความเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น โดยในบทบัญญัติพระอัยการลักษณะตระลาการ มาตรา 72 บัญญัติว่า “ถ้าพี่น้องภรรยา ญาติกา สัมภมาอาไศรย ไพร่ฟ้า ข้าคนผู้ใดๆ แลเป็นถ้อยความสิ่งใดๆ อยู่ก็ดี แลคนผู้เจ้าความนั้นเจ็บป่วยเป็นประการใดๆ จะว่าความไปมิได้จะให้พ่อแม่ พี่น้องลูกชายพี่เมียประกันแก้ความต่างก็ดี ท่านว่าจะประกันแก้ต่างว่าต่างกันได้ เพราะใช้เจ็บพี่น้องกันเขาเสียกันมิได้” นอกจากนั้นบทบัญญัติลักษณะตระลาการ มาตรา 92 บัญญัติในเรื่องการแต่งทนายความไว้ว่า “แต่นา 400 ไร่ขึ้นไปถ้ามีภัยสุขทุกข์สิ่งใดๆ ก็ดี แลร้องฟ้องกฎหมายกล่าวหาผู้มีบัณฑิตก็ดีแต่นา 400 ไร่ขึ้นไป เป็นข้อแพ่ง อาญา อุทธรณ์

ก็ดี ให้แต่งทนายความว่าความต่างตัว บ่พึงให้ว่าความเอง ถ้ามิได้ให้เรียกทนายต่างตัว ท่านว่าอย่าพึงรับไว้บังคับบัญชา ต่ำนาน 400 ลงมา ถ้ามีกิจธุระสิ่งใดๆ ก็ดี จะแก้ต่างว่าต่าง ประกันหาต่างพี่น้องได้ ถ้าราษฎรจะฟ้องร้องให้พิจารณาตัวเองได้”

ตามกฎหมายพระอัยการลักษณะตระลาการแสดงให้เห็นว่าการว่าต่างแก้ต่าง แทนตัวความ สามารถกระทำได้มากขึ้น เปิดโอกาสให้สามภรรยา บิดามารดา ทำหน้าที่ แทนตัวความได้และกำหนดให้ผู้มีศักดิ์นาสูงกว่า 400 ไร่ ขึ้นไป แต่งทนายความได้เพื่อ ป้องกันการเผชิญหน้ากันซึ่งดูไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตามการทำหน้าที่ของทนายความใน สมัยนี้ก็ยังเป็นไปในรูปแบบเดิมกล่าวคือ การแสดงตัวในการถามพยาน ถามค้าน ถามตั้ง ยังไม่ปรากฏ ทนายความยังทำหน้าที่เน้นหนักไปในด้านการเขียน แต่งคำร้อง คำฟ้อง คำแถลง คำให้การ อยู่เช่นเดิม ลักษณะการทำงานของทนายความเช่นนี้ดำเนินตลอดมา จนถึงยุคต้นของรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

4.3.2 ทนายความยุคใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะที่นครเชียงใหม่มีชาวอังกฤษขึ้นไปประกอบอาชีพทำไม้เป็น จำนวนมาก เมื่อมีข้อพิพาทในเรื่องสัมปทานป่าไม้ ผู้ครองนครก็ถืออภิสิทธิ์ ชาวอังกฤษ ผู้รับสัมปทานก็ไม่ยินยอมเพราะเห็นว่าไม่เป็นธรรมรัฐบาลจึงต้องยื่นมือเข้าจัดการ แก้ปัญหา โดยกำหนดเกี่ยวกับการฟ้องร้องเจ้านครเชียงใหม่ ในพระราชบัญญัติสำหรับข้อ หลวงชำระความหัวเมือง จุลศักราช 1236 หรือ ร.ศ.93 (พ.ศ.2417) ซึ่งให้ดำเนินวิธีการ ทางศาลแบบใหม่ และให้สิทธิเจ้าครองนครและญาติแต่งทนายความว่าความแทนได้และให้ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน จัดเจ้านายบุตรหลานฝึกหัดในการชำระความยัง ศาลทำให้กระบวนการศาลเริ่มมีการซักถามพยาน ถามค้าน ถามตั้งโดยทนายความ การ แสดงตัวของทนายความจึงปรากฏให้เห็นมากขึ้น มิใช่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการขึ้นแต่งคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง ซึ่งเป็นงานเบื้องหลังดังแต่ก่อน

ต่อมาในปี พ.ศ.2424 ได้มีพระราชบัญญัติว่าความศาลต่างประเทศ จุลศักราช 1243 บัญญัติให้คนไทยทุกคนแต่งทนายความได้ ไม่จำกัดศักดิ์นาอย่างแต่ก่อน การแต่งทนายความเข้าสู่คดีโดยเฉพาะศาลต่างประเทศจึงเป็นไปอย่างกว้างขวางและ เสมอหน้ากันจนกระทั่ง ร.ศ.110 (พ.ศ. 2434) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น ทั้งยอมรับวิธีการศาลและกระบวนการพิจารณาแบบยุโรป มาใช้ ศาลต่างๆ จึงถูกรวบรวมให้สังกัดกระทรวงยุติธรรม ใน ร.ศ.111 (พ.ศ. 2435) มีพระราชบัญญัติสนามสถิตยุติธรรมใช้บังคับ กระบวนการว่าความ โดยวิธีแต่งคำฟ้อง

คำร้อง คำแถลงและการซักถามพยาน ถ้าม้านถ้ามตึง ของทนายความจึงเริ่มใช้เต็มรูปแบบ เช่นเดียวกับทนายความในทวีปยุโรปงานของทนายความแบบใหม่ได้ขยายตัวควบคู่ไปกับการเปิดศาลยุติธรรมของประเทศไทย จนกระทั่งได้เปิดศาลยุติธรรมแบบใหม่ทั่วประเทศเมื่อ พ.ศ.2458 ผู้ที่เคยดำเนินธุรกิจรับทำหน้าที่เขียนคำฟ้อง คำให้การแบบเดิมก็เปลี่ยนมาเป็นทนายความในศาลตามระบบใหม่ ผู้มีความรู้กฎหมายบ้างพอสมควรต่างก็กันไปประกอบอาชีพทนายความ รวมทั้งผู้มีความรู้กฎหมาย เมื่อลาออกจากราชการแล้วก็มักจะประกอบอาชีพทนายความ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าทนายความมักจะมาจากนายตำรวจ ปลัดอำเภอ จ่าศาล อัยการ รวมทั้งผู้พิพากษา เนื่องจากการเป็นทนายความแบบใหม่ต้องมีการแสดงตัวและแสดงออกในการซักถามพยาน ถ้าม้าน ถ้ามตึง ทำให้อาชีพทนายความต้องผ่านการฝึกฝน ฝึกหัด การซักถาม ถ้าม้าน ถ้ามตึง จนมีการกล่าวกันว่าทนายความที่เก่งนั้นต้องมีฝีปากหรือ คารมดี อย่างไรก็ตามอาชีพทนายความในขณะนั้นก็ยังไม่มีผู้จะดีนัก เพราะในสมัยนั้นทนายความยังขาดองค์การควบคุม ทำให้ทนายบางคนประพฤติตนไม่เหมาะสม ภาพพจน์ของทนายความจึงเสื่อมเสียไม่เท่าที่ควร

4.3.3 ทนายความยุคพัฒนาถึงปัจจุบัน ทนายความแบบใหม่ได้มีจำนวนมากขึ้น จนกระทั่ง ปี ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) จึงได้มีการกฎหมายควบคุมทนายความขึ้นเป็นครั้งแรก ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 127 ว่าให้ศาลมีอำนาจห้ามทนายความผู้ประพฤติตนไม่สมควรมิให้ว่าความในศาลใดศาลหนึ่งหรือทุกศาลได้ และให้เสนาบดีกระทรวง ยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่องทนายความได้ การควบคุมมรรยาททนายความในยุคแรกจึงอยู่อำนาจศาลเป็นผู้ควบคุม ต่อมาปี พ.ศ. 2456เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมก็ได้ออกกฎหมายห้ามข้าราชการผู้มีหน้าที่รักษาพระธรรมนูญเข้าว่าความในคดีอาญา

ในปี พ.ศ.2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงก่อตั้งเนติบัณฑิตยสภาขึ้นพร้อมกับได้ทรงตราพระราชบัญญัติทนายความฉบับแรกขึ้นใช้ คือพระราชบัญญัติทนายความพ.ศ. 2457 ความว่ากาลทุกวันนี้มีพระราชกำหนดกฎหมายให้โจทก์ จำเลยผู้มีบรรดคติแต่งทนายความว่าต่างแก็ต่างได้ในศาลยุติธรรมและมีเจ้าถ้อยหมอลความและบุคคลเป็นผู้ไร้คุณสมบัติเข้ามาแอบแฝงหากินเป็นทนายความในโรงศาลเป็นอันมากและกฎข้อบังคับทนายความ ซึ่งมีอยู่ยังไม่เพียงพอที่จะสอดส่องครอบงำตลอดทั่วถึงบุคคลเหล่านั้น และการประพฤติอยู่ในมารยาทอันดีงามเป็นอันเดียวกัน จึงจำต้องตราพระราชบัญญัตินี้ดั่งนั้น งานทนายความไทยจึงเป็นงานที่กฎหมายรับรองและต้องใช้ความรู้

ความชำนาญทางนิติศาสตร์ ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ นั้น มีบทบัญญัติที่กำหนดฐานะ และหน้าที่ของทนายความที่แตกต่างกันดังนี้

1. พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2457 ได้แบ่งทนายความออกเป็น 2 ชั้น คือ

1.1 ทนายความชั้นที่หนึ่ง เป็นทนายความประเภทที่สอบไล่วิชา กฎหมาย ได้รับประกาศนียบัตรเป็นเนติบัณฑิตไทย ทนายความประเภทนี้มีสิทธิว่าความได้ ที่วราชาณาจักร

1.2 ทนายความชั้นสอง เป็นทนายความซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาล อุทธรณ์ได้สอบสวนคุณสมบัติ ความรู้ ความชำนาญ แล้วมีสิทธิว่าความได้เฉพาะศาลใน กรุงเทพรหรือหัวเมืองโดยตำบลที่จดลงไว้ในใบอนุญาตทนายความเท่านั้นจะไปว่าความใน ที่อื่นที่มีได้จดทะเบียนไว้ก็ให้ขออนุญาตพิเศษเฉพาะเรื่องทุกครั้งไปจึงจะว่าความได้

2. พระราชบัญญัติทนายความแก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.2481 ในปี พ.ศ. 2477 หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการออกพระราชบัญญัติทนายความฉบับใหม่ โดยแก้ไขเพิ่มเติมในปีพ.ศ.2481 กำหนดให้ทนายความมี 2 ชั้นคือ

2.1 ทนายความชั้นหนึ่ง ได้แก่

2.2 ผู้สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ได้เป็นเนติบัณฑิตหรือตั้งแต่ ปริญญาตรีขึ้นไป และเป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

2.3 ผู้ที่เคยเป็นผู้พิพากษาหรืออัยการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปีหรือ เป็นสมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภา

2.4 ทนายความชั้นสองซึ่งได้ทำการเป็นทนายความมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี และได้ว่าความยกย่องเป็นสมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภาสมาชิกพิเศษแห่ง เนติบัณฑิตยสภา ที่ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความชั้นหนึ่งอยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ทนายความชั้นสอง ได้แก่ ผู้ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้สอบสวนคุณสมบัติและ ความสามารถแล้วเห็นว่าสมควรจะทำหน้าที่ทนายความได้ และเป็นสมาชิกสมทบแห่งเนติ บัณฑิตยสภาตามพระราชบัญญัติดังกล่าว สิทธิการว่าความยังเป็นเช่นเดิมทนายความ ชั้นหนึ่งว่าความทั่วราชอาณาจักร ทนายความชั้นสองว่าความได้เฉพาะจังหวัดที่ตน จดทะเบียนไว้ หากจะว่าความนอกเขตจังหวัดนั้นต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาศาล ที่ทนายความจะเข้าว่าความเสียก่อนแล้วรายงานให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ทราบ

3. พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2508 ต่อมาในปี พ.ศ.2508

มีพระราชบัญญัติหนายความฉบับที่ 3 มีข้อกำหนดให้โอนอำนาจการออกใบอนุญาตว่าความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มาให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ออกใบอนุญาตตลอดจนควบคุมทะเบียนและมรรยาทของหนายความโดยมีพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ.2508 กำหนดให้มีหนายความ 2 ชั้นคือหนายความชั้นหนึ่ง ต้องสำเร็จวิชากฎหมายและเป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีสิทธิว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร หนายความชั้นที่สอง ต้องเป็นผู้ที่สอบความรู้ได้ที่เนติบัณฑิตยสภา กำหนดให้มีการสอบหรือมีปริญญา อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ในสถานศึกษาในประเทศไทย ซึ่งเนติบัณฑิตยสภารับรองว่ามาตรฐานการศึกษาสมควรเป็นหนายความได้ และเป็นสมาชิกวิสามัญหรือสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีสิทธิว่าความในศาลในเขตจังหวัดที่หนายความผู้นั้นมีสำนักงานที่จดทะเบียนไว้และจังหวัดอื่นที่ระบุใบอนุญาตอาชีพ หนายความได้พัฒนาเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับผู้ประกอบการวิชาชีพหนายความมีเป็นจำนวนมากขึ้น มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรอิสระโดยจัดตั้งสมาคมหนายความในปี พ.ศ.2500 เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่หนายความด้วยกันและประชาชนทั่วไป สมาคมหนายความเห็นว่าการควบคุมหนายความโดยเนติบัณฑิตยสภาซึ่งประกอบไปด้วยผู้พิพากษา อัยการ หนายความและบุคคลทั่วไป ไม่เป็นธรรมและไม่เหมาะสม หนายความควรปกครองหนายความด้วยตนเอง จึงเกิดการเรียกร้องจากหนายความ อันเป็นต้นกำเนิดของสภาหนายความในเวลาต่อมาในปี พ.ศ.2528 สภาหนายความจึงก่อกำเนิดขึ้นพร้อมกับพระราชบัญญัติหนายความฉบับใหม่ โดยมีสาระสำคัญให้โอนการควบคุมหนายความ ทั้งการจดทะเบียนการควบคุมมรรยาทและการกำหนดคุณสมบัติของผู้เป็นหนายความให้กับสภาหนายความ ทั้งพระราชบัญญัติหนายความพ.ศ. 2528 ยังได้ยกเลิกหนายความชั้นหนึ่งและชั้นสอง ให้มีหนายความประเภทเดียวโดยว่าความได้ทั่วราชอาณาจักรส่วนการจดทะเบียนเป็นทะเบียนและรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาต การต่อใบอนุญาตและการบอกเลิกจากการเป็นหนายความเป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ.2528)

นับตั้งแต่มีสภาหนายความเกิดขึ้น หนายความในปัจจุบันจึงมีบทบาทมากขึ้น ไม่จำกัดแต่เฉพาะการว่าความในวิชาชีพของตนเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมในด้านกฎหมายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการร่างกฎหมาย และช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยเคลื่อนไหวในรูปขององค์กร อันถือได้ว่าวิชาชีพหนายความได้พัฒนาก้าวหน้ามากขึ้นในปัจจุบัน กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการประกอบวิชาชีพหนายความในประเทศไทยนั้นได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งในแวดวงของผู้ประกอบวิชาชีพ

ทนายความ ถือกันว่าการว่าความเป็นศิลปะแบบหนึ่ง กล่าวคือนอกจากจะมีความรู้ในทางกฎหมายแล้วยังต้องประกอบไปด้วยความรู้ในด้านอื่นๆ ตลอดจนต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบ เซอร์ปัญญาต่างๆ เข้าประกอบด้วย จนมีผู้กล่าวขานกันว่า

“การเป็นนักนิติศาสตร์ที่ดีหรือยิ่งใหญ่ หากเป็นทนายความก็ย่อมเป็นทนายที่ดี (Great lawyers must be good advocates) แต่ไม่แนเสมอไปว่านักนิติศาสตร์ที่ดีทุกคนจะเป็นทนายความได้ (Good lawyers may be such and not advocates)”

(สุรชัย สุวรรณปรีชา, 2531, หน้า 28)

4.4 บทบาทและหน้าที่ของทนายความ

กระบวนการทางกฎหมายมีขั้นตอนที่สลับซับซ้อนประชาชนผู้มีอรรถคดีที่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย จึงจำเป็นที่จะต้องมีตัวแทนผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและเข้าใจในด้านกฎหมายที่เรียกว่า “ทนายความ” ทำหน้าที่ว่าต่างแก้ต่าง และเป็นตัวแทนในการใช้กฎหมาย โดยมีเจตนารมณ์สำคัญเพื่อให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรมภายใต้กฎหมายเดียวกัน ประชาชนผู้มีอรรถคดีย่อมต้องการผลคดีที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นการให้ทนายความเป็นตัวแทนของตนในการรักษาลิทธิและประโยชน์ส่วนบุคคล จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนมีสิทธิพึงพาได้เพื่อให้เกิดการใช้กฎหมายเป็นระบบตามกระบวนการยุติธรรม และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายทนายความ จึงเป็นผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีอรรถคดีโดยการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์ สุจริต และต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและประโยชน์ของลูกความให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญ

4.4.1 บทบาทและหน้าที่ของทนายความที่มีต่อประชาชน

4.4.1.1 หน้าที่ในการรับใช้ประชาชน ทนายความมีหน้าที่ในการรับใช้โดยการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนและต้องการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบรรเทาความเดือดร้อน เนื่องจากวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพอิสระ ทนายความมีอิสระในการพิจารณาว่าจะรับคดีของลูกความหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพของแต่ละคน อย่างไรก็ตามทนายความโดยหน้าที่แล้วควรจะช่วยเหลือลูกความที่เดือดร้อนเนื่องจากประชาชนคนธรรมดาไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับข้อกฎหมายเท่าไร ไม่ทราบว่ามีสิทธิและจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างไรบ้าง จึงเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะต้องอธิบายชี้แจงในข้อกฎหมายให้ลูกความ

ได้ทราบและเข้าใจ และยอมรับถึงผลของการกระทำดังกล่าวที่ตนได้ก่อไว้ด้วยเพื่อให้โทษที่จะได้รับลดน้อยลง ในประเทศอังกฤษนั้น การไม่รับว่าความถือว่าเป็นการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรม แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าการหาความมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับว่าความก็ได้

ทั้งนี้ ทัศนคติและลูกความมีนิติสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะของสัญญาจ้างทำของประเภทหนึ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2478 นิติสัมพันธ์ระหว่างความกับลูกความจัดเป็นสัญญาจ้างทำของ) ซึ่งผลสำเร็จของงานคือการให้บริการที่นายความทำไป มิใช่หวังผลคดีว่าจะต้องชนะความจึงต้องทำหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมาต่อลูกความโดยใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่และด้วยความระมัดระวังภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและความถูกต้อง และนายความจะต้องดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ดังนั้นหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนหรือลูกความที่เดือดร้อนในเรื่องอรรถคดีทางด้านกฎหมายจึงเป็นหน้าที่สำคัญของนายความที่จะต้องทำหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของตนในการรับใช้ประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชนมากกว่าประโยชน์แก่ตนเองและจะต้องเป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง จึงจะได้รับการยอมรับและยกย่องจากสังคมว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีต่อไปด้วย

4.4.1.2 หน้าที่ในการรักษาความยุติธรรม “นายความ” คือ กลไกที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ภาระหน้าที่หลักอันสำคัญของนายความก็คือ การจรรโลงความยุติธรรมในสังคม ส่วนภาระหน้าที่ในการปกป้องและดูแลผลประโยชน์ของลูกความนั้น ควรเป็นหน้าที่ผดุงความยุติธรรมในสังคมยิ่งกว่าเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนเพียงฝ่ายเดียว (ภิญโญ ธีรนิติ, 2528, หน้า 6) จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวิชาชีพนายความเป็นการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม นายความจึงมีหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว นายความจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์ และเป็นธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของนายความนั้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคมทุกสังคมต้องการ หากการปฏิบัติหน้าที่ของนายความปราศจากความบริสุทธิ์แล้ว นายความก็ไม่อาจจะผดุงความยุติธรรมไว้ได้ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม การปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือลูกความและรักษาความยุติธรรมของนายความ จะต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเสมอ ทุกครั้งที่นายความจะรับช่วยเหลือ

ลูกความรายใดทนายความต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นหลักในการพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับช่วยเหลือลูกความนั้นเพื่อตนจะได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนในการช่วยเหลือลูกความได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และจรรยาบรรณวิชาชีพซึ่งความยุติธรรมให้คงอยู่ในสังคมตลอดไป การช่วยเหลือลูกความโดยการกระทำผิดกฎหมาย เช่น การสร้างพยานหลักฐานเท็จและนำพยานหลักฐานที่นั้นมาเบิกความต่อศาล ถือว่าเป็นการช่วยเหลือลูกความในทางที่ผิดและไม่เป็นการผดุงความยุติธรรมตามอุดมการณ์ของทนายความแต่อย่างใด หรือการที่ทนายความไม่รักษาเวลาของศาล ไม่ตรงต่อเวลาตามที่ศาลนัดหมายไว้ การประวิงให้ชักช้า ซึ่งเป็นการไม่รักษาผลประโยชน์ของลูกความและไม่รักษาความยุติธรรมให้แก่ลูกความอย่างแท้จริง เพราะความล่าช้าถือว่าเป็นความไม่ยุติธรรมเช่นกัน ฉะนั้น หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือลูกความ และการรักษาความยุติธรรมของทนายความดังกล่าว จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกันจึงจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมอย่างแท้จริง

4.4.1.3 หน้าที่ในทางจริยธรรม เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนหรือลูกความตามกฎหมายและการรักษาความยุติธรรมในสังคมเป็นไปอย่างสอดคล้องกันตามที่กล่าวมาข้างต้น ทนายความจะต้องมีหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของทนายความทุกคนที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกับนักกฎหมายในสาขาวิชาชีพอื่นที่ต้องมีหลัก จริยธรรมทางวิชาชีพ อันเป็นหลักเกณฑ์ในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวในบางส่วนหนึ่งได้ถูกบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยอาจจะมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ผู้พิพากษามีประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ พนักงานอัยการมีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2521 ส่วนทนายความมีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ซึ่งจะขอกล่าวในเรื่องมรรยาททนายความอย่างละเอียดต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำว่า “จริยธรรม” อย่างชัดเจน จึงขออธิบาย ดังนี้

คำว่า “จริยธรรม” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 คือ “จริย” (อ่านว่า จะ-ริ-ยะ) หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ “ธรรม” (อ่านว่า ทำ ทำ - มะ) หมายถึง คุณความดี ความจริง ความถูกต้องดังนั้น “จริยธรรม” หมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรม (คณะกรรมการมรรยาททนายความและคณะทำงานส่งเสริมและประสานงานสอบสวนคดีมรรยาททนายความ, 2544, หน้า 23) ซึ่งความประพฤติที่ถูกต้องนั้นจะมีความชอบธรรมหรือไม่จะต้องประกอบด้วยคุณธรรมทางจิตใจ

ควบคู่ไปกับคุณธรรมทางความประพฤติและเมื่อวิชาชีพทนายความเป็นการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนและความยุติธรรมแล้ว ทนายความนั้นยังต้องใช้ ความสามารถในการวิชาชีพที่ตนศึกษามาด้วยความถูกต้องชอบธรรม และประพฤติดนให้ดีงามอันเป็นสิ่งที่ทนายความทุกคนต้องปฏิบัติให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของวิชาชีพที่ดีงามสืบทอดกันต่อไปหรืออาจเรียกว่าเป็นจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งจะขออธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์สุจริต โดยทั่วไปแล้ว บุคคลในสังคมที่เจริญแล้วจะปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักกฎหมายโรมันที่เรียกเป็นภาษา ลาดินว่า “Bona Fides” แปลว่า ความซื่อสัตย์หรือสัจจะที่ดี ภาษาเยอรมันใช้คำว่า “Treu und Glauben” แปลว่า ความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ (บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 242) อันเป็นหลักการพื้นฐานของบุคคลทุกคนในสังคมที่จะต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน สำหรับประเทศไทยนั้นหลักสุจริตได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” จากหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ทนายความจึงต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกความที่มอบความไว้วางใจให้ช่วยเหลือดำเนินคดีแทนให้ โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือแก้ไขปัญหาทางกฎหมายให้ลูกความอย่างถูกต้องและเป็นธรรมเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อลูกความ และจะต้องปกป้องผลประโยชน์ของลูกความให้มากที่สุดและป้องกันมิให้ลูกความของตนเสียผลประโยชน์อย่างดีที่สุดภายใต้ความ ยุติธรรม โดยไม่คำนึงถึงฐานะของลูกความ หรือผลตอบแทนที่จะได้รับจากการเป็นทนายความให้และไม่ว่าจะมีสัญญาจ้างทนายความเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตามนอกจากความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกความแล้ว ทนายความยังต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อศาลด้วย เพื่อพิทักษ์รักษาความยุติธรรม เนื่องจากศาลเป็นกระบวนการยุติธรรมซึ่งทนายความมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อศาลในการดำเนินกระบวนพิจารณาต่างๆ ในคดี ทนายความจึงเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาความยุติธรรมด้วย เช่น การแถลงข้อเท็จจริงต่างๆ การให้การรับรองต่างๆ ไว้ต่อศาลต้องเป็นความจริง การเลื่อนคดีต้องมีการอ้างเหตุที่สมควร เป็นต้น เมื่อทนายความซื่อสัตย์ต่อศาลแล้ว ก็เป็นการซื่อสัตย์ต่อกระบวนการยุติธรรมอันเป็นหน้าที่สำคัญของทนายความเช่นกันทั้งนี้ ทนายความยังต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพของตน และต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพด้วยกัน

เพื่อส่งเสริมให้วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติศักดิ์ศรี เช่น ไม่แย่งความกัน ไม่ใช้โอกาสในทางวิชาชีพแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง โดยการยุยงส่งเสริมให้เป็นความ การปลอมพินัยกรรม ปลอมสัญญา หรือร่วมมือกันหลอกลวงประชาชน เป็นต้น เพราะนอกจากจะเป็นการทำลายวิชาชีพแล้ว ยังเป็นการก่อความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมบ้านเมืองอีกด้วย

2. คุณธรรมทางความประพฤติ นอกจากความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว การประพฤติตนอย่างถูกต้องชอบธรรมเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักจริยธรรมที่ ทนายความพึงปฏิบัติ คุณธรรมทางความประพฤติ คือ สิ่งที่ทนายความควรปฏิบัติและสิ่งที่ ทนายความควรละเว้น โดยใช้หลักศีลธรรมที่มีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลแต่ละคน เป็นตัวบอกว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและสิ่งใดควรละเว้น คือ การหยั่งรู้ได้ว่าเมื่อตนกระทำอะไร ลงไปแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งจะรู้สึกนึกคิดอย่างไร และจะมีการตอบสนองอย่างไร ทนายความ จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในความรู้สึกนึกคิด และรู้จักประพฤติตนให้ถูกต้องชอบธรรม และควรละเว้นไม่กระทำการใดที่เป็นการไม่สมควรอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อ เกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ เช่น การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยาโดยชอบด้วย กฎหมายของผู้อื่น ไม่ว่าจะภรรยาคนนั้นจะยินยอมหรือไม่ ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรม อันดี และเป็นการเสื่อมเสียศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ เป็นการประพฤตินิด มรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529 หมวด 4 ข้อ 18 (คำสั่งสภาทนายความที่ 12/2540) จะเห็นได้ว่าการกระทำของทนายความ ดังกล่าว เป็นการกระทำผิดต่อกฎหมายโดยกระทำละเมิดต่อผู้อื่นและเป็นการประพฤตินิด ผิดมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของหลักจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ ทนายความจะต้องมีความรู้ความ เข้าใจอย่างลึกซึ้งในหน้าที่ทางจริยธรรมของวิชาชีพ ตามที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้การ ปฏิบัติหน้าที่ของทนายความเป็นไปด้วยความถูกต้องและชอบธรรมอันเป็นที่ยอมรับของ ประชาชน และมีให้ขัดกับหลักจริยธรรมทางวิชาชีพและขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งบางครั้งการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนได้โดยที่ ทนายความผู้นั้นอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เนื่องจากมิได้มีความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรม ในการประกอบวิชาชีพอย่างเพียงพอ และไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายอย่างชัดเจนในเรื่อง นั้น ตัวอย่าง เช่น การคิดค่าทนายความโดยมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของ คดี ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกา ตัดสินไว้ว่า ข้อสัญญาระหว่างทนายความและลูกความใน

ส่วนที่ตกลงให้สินจ้างกันอีกร้อยละ 5 ของทุนทรัพย์สินสมรสที่จำเลยจะได้รับ เป็นข้อสัญญาที่ให้ทนายความเข้ามีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดีไม่ต้องด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพทนายความถือว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1260/2543)

ดังนั้นทนายความจึงควรระมัดระวังในเรื่องการคิดค่าจ้าง และควรหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี เนื่องจากทนายความไม่อาจจะแสวงหาประโยชน์จากคดีความไม่ว่าในทางใดเปรียบเทียบกับจริยธรรมของผู้พิพากษา เช่น การที่จำเลยซึ่งขณะคดีเกิดความคร่ำคร่าในตัวผู้พิพากษาซึ่งให้ความเที่ยงธรรมแก่ตนเป็นอย่างดี และอยากสมนาคุณ จึงนำทรัพย์สินที่มีค่าชิ้นหนึ่งมามอบให้ผู้พิพากษาผู้นั้น แม้คดีถึงที่สุดแล้ว โดยไม่มีทางที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีกต่อไป กรณีนี้ไม่มีกฎหมายห้ามผู้พิพากษารับทรัพย์สินนั้น และไม่มีศีลธรรมข้อใดห้ามไว้โดยตรง แต่หากพิจารณาในแง่ของจริยธรรมแล้ว ผู้พิพากษาผู้นั้นไม่ควรรับผลประโยชน์ใดจากการที่ตนได้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของตน ถ้าหากรับไว้ย่อมถือว่าผู้พิพากษาผู้นั้นไม่มีจริยธรรม (ธานินทร์กรัยวิเชียร, 2541, หน้า 2) ดังนั้น การประกอบวิชาชีพทนายความจึงต้องมีหลักจริยธรรมและศีลธรรมเป็นสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม และเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั้งหลาย

3. หน้าที่ในทางมรรยาททนายความ หน้าที่สำคัญของทนายความอีกประการหนึ่ง คือหน้าที่ในการปฏิบัติตามมรรยาททนายความ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางวิชาชีพและการดำรงตนในสังคมของทนายความ หรือเป็นข้อบังคับในการทำงานและการประพฤติตนของทนายความ เพื่อควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความให้ได้มาตรฐานของวิชาชีพ (คำสั่งสภาทนายความที่ 4/2538 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 เป็นกฎหมายกำหนดว่าด้วยวิชาชีพของทนายความที่กำหนดมาตรฐานในการออกใบอนุญาตว่า ผู้รับใบอนุญาตต้องดำเนินการอย่างใดบ้าง หากดำเนินการต่ำกว่ามาตรฐาน สภาทนายความในฐานะสภาวิชาชีพย่อมดำเนินการกำหนดความรับผิดชอบได้ และคำว่ามาตรฐานของทนายความตามที่สภาทนายความยกขึ้นนั้นหมายถึงกรอบในการประพฤติตามหลักวิชาชีพ มีกฎหมายสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่ดี ข้อบังคับทนายความด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529) โดย พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ได้บัญญัติให้สภาทนายความมีอำนาจในการออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ที่เรียกว่า “ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาท

ทนายความ พ.ศ.2529” ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้ ถือว่าเป็นประมวล จริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ (Professional Ethics of Lawyers)

ดังนั้น ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความดังกล่าว จึงเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ ทั้งนี้ ผลของการฝ่าฝืนจริยธรรมและมรรยาทนั้นต่างกันกล่าวคือ หากทนายความประพฤติตนฝ่าฝืนหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ อาจจะไม่มีโทษตามกฎหมาย ตัวอย่างเช่นการคิดค่าทนายความสูงเกินไป หรือการไม่รับผิดชอบต่อลูกค้าความมาติดต่อขอให้ว่าความให้ ถือว่าผิดหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ แต่ไม่ถือว่าเป็นความผิดตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ จึงไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย แต่อาจได้รับโทษทางสังคมแทน แต่ถ้าทนายความประพฤติผิดมรรยาททนายความแล้วก็ถือว่าเป็นการประพฤติตนขัดต่อหลักจริยธรรมทางวิชาชีพและต้องถูกดำเนินคดีมรรยาททนายความ และได้รับโทษตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ทนายความทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529 อย่างเคร่งครัด

4.4.2 บทบาทและหน้าที่ของทนายความที่มีต่อคู่ความบทบาทและหน้าที่ของทนายความโดยทั่วไป ปัจจุบันนี้ การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากดำเนินธุรกิจในปัจจุบันส่วนใหญ่แล้วรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมดูแล ซึ่งอยู่ในรูปของกฎหมายควบคุมธุรกิจต่างๆ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมาย ในการให้คำปรึกษาแนะนำ ตั้งแต่การร่วมเจรจาเพื่อเข้าทำธุรกิจ การวางแผนและจัดเตรียมการขออนุญาตดำเนินการจากหน่วยงานของรัฐในกรณีที่เป็นธุรกิจที่ควบคุมตามกฎหมายซึ่งต้องขออนุญาตก่อน ตลอดจนจนการเป็นคนกลางในการตกลง โกล่เกลี่ย ปัญหาหรือข้อพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในระหว่างการทำธุรกิจ ก่อนที่จะคดีความต่อศาลเมื่อมีการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเรื่อยมาติดต่อกันจึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความเช่นนี้ กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน และทำให้ทนายความบทบาทมากขึ้นในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน ซึ่งการให้คำปรึกษาในทางธุรกิจกลายเป็นงานของทนายความอีกอย่างหนึ่ง โดยอาจจำแนกงานของทนายความได้ ดังนี้

4.4.2.1 การเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การประกอบวิชาชีพทนายความในขณะนี้ได้มีการขยายขอบเขตกว้างออกไป โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาทในวงการธุรกิจต่างๆ ซึ่งต้องอาศัยผู้ที่มีความรอบรู้ทางกฎหมายคอยให้คำปรึกษาแนะนำทางกฎหมายควบคู่ไปกับการดำเนินงานทางธุรกิจ เพื่อให้การดำเนิน

ธุรกิจเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ความหมายของที่ปรึกษากฎหมายนั้นมิได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายอย่างชัดเจน แต่มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่1373/2495 ที่ศาลฎีกาได้แปลความหมายของ “ที่ปรึกษากฎหมาย” ว่าเป็นทนายความ หรือหมอความเช่นเดียวกัน โดยอธิบายว่า “หมอความตาม ป.พ.พ. มาตรา 165 (15) ดังนั้นย่อมหมายถึงบุคคลผู้ถืออาชีพหรือแสดงออกว่าเป็นผู้มีความรู้เพื่อรับจ้างในการใช้วิชากฎหมายต่างๆ ไปที่ปรึกษากฎหมายจึงเป็นหมอความตามความหมายของมาตรา 165 (15)” ดังนั้น นอกจากจะรับจ้างเป็นทนายความว่าต่างแ่ต่างแล้วทนายความยังเป็นผู้รับปรึกษาคดี ในธุรกิจการค้า และกิจการอื่นๆ อีกมากมาย หากไม่ได้ทนายความเข้าช่วยเหลือก็จะเกิดความยุ่งยากในทางธุรกิจเช่นเดียวกับทางศาลนักธุรกิจส่วนใหญ่โดยเฉพาะในกิจการที่มีการลงทุนจากต่างชาติ จึงต้องมีที่ปรึกษาทางกฎหมายไว้คอยให้คำปรึกษาแนะนำและแก้ไขปัญหากฎหมาย งานที่ปรึกษาทางกฎหมายจึงมีบทบาทมากขึ้นในสมัยนี้ และจะมีบทบาทมากขึ้นไปตามการขยายตัวของธุรกิจการค้า ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทนายความเลือกประกอบวิชาชีพเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายประจำบริษัท ห้างหุ้นส่วน สมาคม หรือนิติบุคคลอื่นๆ ตลอดจนบุคคลธรรมดาที่มีกิจการและทรัพย์สินมากมาย นับว่าเป็นทางเลือกในการประกอบวิชาชีพ ทนายความอีกทางหนึ่งสำหรับทนายความที่ไม่ถนัดทางด้านว่าความในศาล

4.4.2.2 การเป็นผู้จัดการทรัพย์สิน นักธุรกิจที่มีกิจการที่ต้องดูแลมากมายหรือผู้ที่มีทรัพย์สินมากมายมักจะจ้างทนายความให้เป็นผู้จัดการทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ทางด้านกฎหมาย หากเกิดปัญหาหรือข้อขัดข้องในการดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายแล้วทนายความก็จะช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของตน และทำให้สะดวกในการดำเนินกิจการ งานของทนายความในการดูแลทรัพย์สินนั้นอาจจำแนกได้ ดังนี้

- 1) เป็นผู้เก็บค่าเช่าตึกแถว โรงเรือน อาคารพาณิชย์ ที่ดินเช่าสวน ค่าเช่านาและค่าเช่าทรัพย์สินอื่นๆ
- 2) เป็นผู้จัดการมรดก และทำพินัยกรรม การแบ่งทรัพย์สินตามพินัยกรรมเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายการจัดการทรัพย์สินในกรณีอื่นๆ ตามความจำเป็น เช่น ในธุรกิจการค้าระหว่างประเทศที่มีการนำเข้าส่งออกสินค้า บางครั้งอาจเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ ทนายความจะเข้าไปจัดการดูแลสินค้านำเข้าดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินกิจการเป็นไปอย่างราบรื่น

4.4.2.3 การเป็นผู้รับจัดตั้งและจดทะเบียนพาณิชย์ ห้างหุ้นส่วน

บริษัท สมาคม มูลนิธิและนิติบุคคลอื่นๆ ในปัจจุบันนี้ การดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของการจัดตั้งบริษัทจำกัดจึงมีการจัดตั้งบริษัทจำกัดกันเป็นจำนวนมาก ทำให้ทนายความมีบทบาทมากขึ้นในการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท รวมทั้งการจดทะเบียนพาณิชย์ ห้างหุ้นส่วน สมาคม มูลนิธิ และนิติบุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะนิติบุคคลต่างชาติ อาทิเช่น สำนักงานผู้แทน สำนักงานภูมิภาค สำนักงานสาขา เป็นต้น

4.4.2.4 การดำเนินการขอใบอนุญาตต่างๆ จากหน่วยงานราชการ และการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญาการดำเนินธุรกิจบางประเภทจะต้องมีการขอใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการก่อน เช่นการขอใบอนุญาตทำกิจการโรงงาน ต้องมีใบอนุญาตโรงงาน จากกรมโรงงานอุตสาหกรรม การดำเนินกิจการนำเข้าเพื่อจำหน่ายสินค้าจำพวกสุรา ต้องมีใบอนุญาตจำหน่ายและนำเข้าสินค้าดังกล่าวจากกรมสรรพสามิต หรือการประกอบธุรกิจของคนต่างชาติบางประเภทต้องได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจจากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า เป็นต้น ทนายความก็มีบทบาทในการดำเนินการขอใบอนุญาตต่างๆ ดังกล่าว รวมทั้งการดำเนินการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า การจดทะเบียนสิทธิบัตร จากกรมพัฒนาทางปัญญา

4.4.2.5 การวางแผนและจัดการเรื่องภาษีอากร การวางแผนเรื่องภาษีอากรเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกิจการต่างๆ หากไม่มีการวางแผนภาษีอากรอย่างดีแล้ว อาจทำให้กิจการนั้นต้องเสียภาษีอากรให้กับรัฐอย่างมาก โดยเฉพาะธุรกิจใหญ่ๆ ที่มีการดำเนินกิจการต่างๆ มากมาย มีภาระภาษีมากขึ้นตามไปด้วย เช่น ภาษีเงินได้ ภาษี การค้า ภาษีโรงเรือน ภาษีป้าย ภาษีโรคภัยไข้เจ็บ ภาษีสรรพสามิต ภาษีศุลกากร เป็นต้น ดังนั้นเพื่อเป็นการสะดวกต่อการดำเนินกิจการ นักธุรกิจหรือเจ้าของกิจการจึงมักจ้างทนายความให้เป็นผู้วางแผนและจัดการเรื่องภาษีอากรสำหรับกิจการของตน ทนายความที่รับจัดการงานด้านนี้จะต้องศึกษากฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรต่างๆ อย่างลึกซึ้ง

4.4.2.6 การรับปรึกษาในการร่างสัญญา ทำสัญญาและนิติกรรมต่างๆ งานรับปรึกษาในการร่างสัญญา ทำสัญญาและนิติกรรมต่างๆ นับว่าเป็นงานที่สำคัญของทนายความอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากการติดต่อ เจรจาเพื่อเข้าทำธุรกิจในลักษณะของการร่วมลงทุนมีมากขึ้น ทำให้มีผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจหนึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งคน ซึ่งข้อตกลงต่างๆ ในการดำเนินธุรกิจนั้นส่วนใหญ่ทำในรูปแบบของสัญญา ดังนั้นจึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและประสบการณ์ในการร่างสัญญาทางธุรกิจต่างๆ ทนายความจึงมักถูกจ้างให้ทำหน้าที่ในการร่างสัญญา ทำสัญญา ตลอดจนนิติกรรมต่างๆ

4.4.2.7 การรับเป็นตัวแทนหรือนายหน้าในกิจการบางอย่าง กิจการบางอย่างไม่เหมาะสมที่จะให้บุคคลที่ไม่รู้กฎหมายดำเนินการ เจ้าของกิจการจึง มอบหมายให้ทนายความดำเนินการให้แทน เช่น มอบหมายให้ทนายความเป็นนายหน้า หรือตัวแทนในการจัดการขายที่ดิน บ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างต่างๆ การมอบหมายให้ ทนายความดำเนินการไถ่ถอนจำนอง หรือรับจำนองทรัพย์สิน การมอบหมายให้ติดต่อเพื่อ ซื้อขายสินค้า เป็นต้น

4.4.2.8 การรับแปลเอกสารต่างๆ การรับแปลเอกสาร ปัจจุบันนี้ พบว่าการดำเนินงานในสำนักงานทนายความหลายแห่งโดยเฉพาะสำนักงานทนายความที่ เป็นสาขาจากต่างประเทศ มีการใช้เอกสารต่างประเทศกันมากและการติดต่อราชการไทย ส่วนใหญ่แล้วจะรับเอกสารภาษาไทย จึงต้องมีการแปลเอกสารจากภาษาต่างประเทศเป็น ภาษาไทย หรือแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น หนังสือรับรองของบริษัท สัญญา กรมธรรม์ต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นงานแปลเอกสารจึงเป็นงานของทนายความ อีกอย่างหนึ่ง

4.4.2.9 การเป็นอนุญาโตตุลาการ แม้ว่าจะมีทนายความเป็นส่วน น้อยที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทต่างๆ ก็ตามแต่ เนื่องจากการเป็นอนุญาโตตุลาการนั้นจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายด้วย ดังนั้น งานอนุญาโตตุลาการจึงถือว่าเป็นงานของทนายความในฐานะที่เป็นผู้รู้กฎหมายและใช้ กฎหมายในการประกอบวิชาชีพด้วยเหมือนกัน

4.4.2.10 งานอื่นๆ งานของทนายความนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น ยังอาจมีงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ทางกฎหมายอาจถือว่าเป็นงานของ ทนายความได้ เช่น การรับรองลายมือชื่อและความถูกต้องของเอกสารต่างๆ หรือที่เรียกว่า โนตารีพับลิก แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่จบกฎหมายก็ได้เพียงแต่ต้องมีคุณสมบัติตามที่ กำหนดไว้ โดยมีหน้าที่รับรองเอกสารเพื่อใช้เอกสารดังกล่าวกับหน่วยงานราชการของ ต่างประเทศ เช่น เอกสารที่ต้องยื่นต่อศาลในต่างประเทศ เป็นต้น ปัจจุบันนี้ประเทศไทยยัง ไม่มีโนตารีพับลิก หากต้องการจะรับรองเอกสารเพื่อไปใช้ในต่างประเทศ จะต้องให้ กระทรวงการต่างประเทศของไทยรับรองเอกสารและคำแปลเอกสารนั้น (กองสัญญาติและ นิติกรรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ) อย่างไรก็ตาม การทำงานของกระทรวง การต่างประเทศ ในเรื่องนี้ค่อนข้างจะจำกัดไม่ครบถ้วนเหมือนโรตารีพับลิกในต่างประเทศ บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป การปฏิบัติหน้าที่ของ

ทนายความในทางศาล (Litigation) นั้นถือว่าเป็นงานของทนายความโดยแท้ ที่จะต้องใช้ความรู้ทางกฎหมายทั้งสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติ ซึ่งอาจจำแนกรายละเอียดของงานในทางศาลได้ ดังนี้

1. การให้คำปรึกษาคดีความทั่วไปและการเตรียมคดีโดยปกติแล้ว ตัวความจะนำเรื่องราวหรือปัญหาข้อขัดแย้งใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและต้องใช้สิทธิในทางศาลมาปรึกษาทนายความก่อนที่จะมีการดำเนินการทางศาล ซึ่งเป็นหลักความจริงที่ทนายความจะต้องรู้เรื่องราวต่างๆ จากตัวความให้มากที่สุด เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากตัวความมาเรียบเรียง ลำดับขั้นตอนและวางแผนการดำเนินงานและหาหนทางแก้ไขปัญหานั้นต่อไปซึ่งการให้คำปรึกษาและวางแผนการจัดเตรียมคดีนั้นเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ ต้องอาศัยประสบการณ์จึงจะเกิดความชำนาญที่ทนายความแต่ละคนมีไม่เท่ากัน แม้ว่าผู้จบการศึกษาทางนิติศาสตร์จะมีความรู้ทางกฎหมายที่สามารถให้คำปรึกษาทางกฎหมายได้ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงงานในเบื้องต้นเท่านั้น หากบุคคลนั้นมิได้มีประสบการณ์ในการว่าความในศาลเลย ก็ไม่สามารถเตรียมคดีและดำเนินคดีในทางศาลได้อย่างถูกต้องอย่างก็ตามอาจมีกรณีที่สามารถแก้ไขปัญหาให้แก่ตัวความได้เพียงแค่การให้คำปรึกษาและแนะนำโดยไม่ต้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาลก็ได้ แต่หากปัญหานั้นจะต้องใช้อำนาจศาลแล้วทนายความจะต้องเตรียมคดีว่าจะว่าต่างในฐานะโจทก์หรือแก้ต่างในฐานะจำเลย ซึ่งจะต้องมีการจัดเตรียมคำฟ้อง หรือคำให้การ รวมทั้งคำร้อง คำแถลงต่างๆ ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อเสนอต่อศาล

2. การทำหนังสือบอกกล่าวหรือทำหนังสือเตือนต่างๆ การทำหนังสือบอกกล่าวหรือหนังสือเตือน ซึ่งโดยทั่วไปมักจะเรียกกันว่าโนติสนั้นเป็นงานของทนายความอย่างหนึ่งในปัจจุบันที่นิยมทำกันมาก แม้ว่าจะมิได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย อย่างชัดเจนก็ตาม เพียงแต่มีในเรื่องของการที่เจ้าหนี้เตือนลูกหนี้ให้ชำระหนี้เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งความจริงแล้วบุคคลที่ทำหนังสือโนติสไม่จำเป็นต้องเป็นทนายความก็ได้ คู่กรณีที่มีข้อโต้แย้งกันสามารถดำเนินการได้เอง แต่ในทางปฏิบัติแล้วมักจะใช้ทนายความดำเนินการแทน โดยทั่วไปแล้วการออกหนังสือโนติสจะเป็นเรื่องของการผิดสัญญาต่างๆ การกระทำละเมิด การทวงหนี้สิน การบอกกล่าวให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามสัญญา หากไม่ปฏิบัติตามก็จะดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งของการเตรียมคดีก่อนที่จะนำคดีมาสู่ศาล

3. การยื่นคำคู่ความ การแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลงต่างๆ คำฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ คำฎีกา คำแก้ฎีกาของทนายความที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

คือ การเรียบเรียงคำคู่ความ การแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลงต่างๆ คำฟ้อง อุทธรณ์ การแก้อุทธรณ์ ตลอดจนคำฎีกา และแก้ฎีกาซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ความประณีต นอกจากต้องมีความรู้เรื่องบทกฎหมายแล้วยังต้องมีศิลปะในการเขียนภาษากฎหมายได้ เป็นอย่างดี เพราะมีฉะนั้นศาลอาจสั่งยกฟ้องได้ หากคำฟ้องไม่ถูกต้อง เช่นในคดีอาญานั้น คำฟ้องของโจทก์จะต้องมีรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

4. การว่าความในศาลงานว่าความในศาลนั้นนับว่าเป็นงานที่ต้องใช้ วาทศิลป์เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อว่าต่างโจทก์หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่ฟังเข้ามาเป็น คู่ความในศาล การซักถาม ถามค้าน ถามตั้ง พยานและการแถลงอื่นๆ ด้วยวาจา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของทนายความแต่ละคน และเป็นงานที่ยากต่อ การเรียนรู้เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบของแต่ละคนอย่างจริงแท้ ต้องมีการโต้ตอบอย่างมีเหตุผล แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันที ซึ่งต้องมีการฝึกหัดอย่าง จริงจังเพื่อให้เกิดความชำนาญ ทั้งนี้ งานว่าความในศาลอาจแบ่งได้ ดังนี้ คือ

4.1 การแถลงด้วยวาจาต่อศาล

4.2 การซักถามพยานฝ่ายที่ตนนำมาสืบ และถามตั้งพยาน

4.3 การถามค้านพยานฝ่ายตรงข้าม

5. การยื่นอุทธรณ์ คำแก้อุทธรณ์ ยื่นฎีกาและคำแก้ฎีกา ในการ ดำเนินคดีทั้งทางแพ่ง และคดีอาญาก็ดีถ้าคู่ความทั้งฝ่ายโจทก์หรือจำเลยไม่พอใจใน คำพิพากษาของศาลชั้นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็สามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลสูง ต่อไปได้และคู่ความฝ่ายตรงข้ามก็สามารถสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยการแก้อุทธรณ์หรือแก้ ฎีกาต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ประกอบวิชาชีพทนายความเมื่อรับคดีความมาแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายโจทก์คือการรับว่าแต่งหรือฝ่ายจำเลยคือการรับแก้ต่างนั้น จะต้องมีการเตรียมคดี ทั้งในคดีแพ่งหรือ เช่นในคดีอาญา จะต้องหาหลักฐานต่างๆ เพื่อให้นำพยานประกอบใน การต่อสู้คดีความ จะต้องเป็นคนช่างสังเกต จดจำเมื่อออกนอกสถานที่เกิดเหตุ สอบถาม พยานรู้เห็น พยานแวดล้อมต่างๆ เพื่อที่ทนายความฝ่ายโจทก์หรือทนายความฝ่ายจำเลยจะ ได้ใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินคดีความของฝ่ายตนเองต่อไปด้วย ดังนั้นการเตรียมคดีจึงมี ความสำคัญยิ่ง เพื่อที่จะได้ล่วงรู้ล่วงหน้าว่าคดีของฝ่ายเราและฝ่ายตรงข้ามมีพยานบุคคล หรือพยานเอกสารสำคัญต่อรูปคดีมากน้อยเพียงใด และจะว่าต่าง แก้ต่างอย่างไรจึงจะเป็น ประโยชน์ต่อฝ่ายตนนั่นเอง

6. ความแตกต่างระหว่างการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

6.1 ลักษณะ การดำเนินคดีแพ่งทั่วไปการดำเนินคดีจะเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมายถ้าได้มีการเตรียมคดีไว้อย่างรอบคอบโดยละเอียดทุกแง่มุมของคดีทั้งในด้านข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง แยกออกเป็น

6.1.1 การเตรียมคดีแพ่งในฐานะโจทก์ หมายความว่าต้องดำเนินการในเรื่องต่างๆ ได้แก่

6.1.1.1 การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ควรตรวจสอบที่มาของคดี เจตนาในการฟ้อง และแนวทางประนีประนอมยอมความ

6.1.1.2 การรวบรวมพยานหลักฐาน หมายความว่าต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี โดยเฉพาะพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ

6.1.1.3 ผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้

6.1.1.4 ผู้ที่จะถูกฟ้องให้เป็นจำเลยในคดี ได้แก่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง และผู้ที่ต้องร่วมรับผิดชอบ

6.1.1.5 การที่ยื่นฟ้องต้องพิจารณาเขตศาลและอำนาจศาล เพื่อจะได้ยื่นฟ้องให้ถูกต้อง

6.1.1.6 หมายความว่าอาจรับหรือไม่รับดำเนินคดีก็ได้ หากมีการดำเนินคดีควรตกลงค่าทนายความให้เรียบร้อย

6.1.1.7 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งในฐานะโจทก์ ได้แก่ ค่าขึ้นศาล ค่าธรรมเนียมอื่นๆ ค่าป่วยการต่างๆ และค่าใช้จ่ายพิเศษการเตรียมคดีแพ่งในฐานะจำเลย หมายความว่าต้องดำเนินการในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การตรวจคำฟ้อง ประเด็นที่ฟ้อง การสอบข้อมูลที่ถูกต้องและการวางแผนต่อสู้คดี โดยการยื่นคำให้การภายในกำหนดหรือการพิจารณารับหรือไม่รับดำเนินคดีและการคำนวณค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

6.1.2 การร่างคำฟ้อง กล่าวคือคำฟ้องที่เกี่ยวข้องด้วยทรัพย์ ศาลที่จะฟ้องคดีคือศาลที่ทรัพย์เหล่านั้นตั้งอยู่ในเขตศาลในวันเวลายื่นฟ้อง ยกเว้นฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตหรือ ทรัพย์ที่ฟ้องตั้งอยู่ในเขตศาล 2 ศาลขึ้นไป จะฟ้องศาลใดศาลหนึ่งก็ได้คำฟ้องที่ไม่เกี่ยวข้องกับทรัพย์แบ่งเป็นคดีมีข้อพิพาท กับคดีไม่มีข้อพิพาท

6.1.2.1 คดีมีข้อพิพาทคือ คดีที่มีการโต้แย้งสิทธิในอันที่จะเรียก

ใครมาเป็นจำเลย ศาลที่จะฟ้องคือศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ ยกเว้น ฟ้องต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นหรือจำเลยหลายคนมีภูมิลำเนาในเขตศาลหลายศาลให้ฟ้องยังศาลใดศาลหนึ่ง

6.1.2.2 คดีไม่ข้อพิพาท คือ คดีที่มีได้ฟ้องบังคับใคร จึงไม่มีตัวจำเลย ผู้ร้อง จำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลเพื่อขอให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ศาลที่จะฟ้องคดี คือศาลที่มูลคดีเกิดขึ้น คำฟ้องเกี่ยวข้องกับหนี้เหนือบุคคลซึ่งเจ้าหนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ลูกหนี้มีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศต้องเป็นหนี้เหนือบุคคล คือหนี้อันเป็นบุคคลสิทธิ หาได้บังคับเอาแก่ตัวทรัพย์สินใดโดยเฉพาะเจาะจงไม่เจ้าหนี้ต้องมีภูมิลำเนาในประเทศไทยลูกหนี้จะต้องมิได้มีภูมิลำเนาในประเทศไทยหากแต่เข้ามาในประเทศไทยชั่วคราวศาลที่รับฟ้องคดีคือศาลที่เจ้าหนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือศาลที่พบตัวลูกหนี้ในเขตศาลคำฟ้องเกี่ยวกับคนสัญชาติไทยนอกประเทศ

6.1.2.3 ต้องเป็นกรณีที่บัญญัติในหมวด 1 มิได้บังคับถึง คือ ต้องเป็นเรื่องประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยอำนาจศาลมิได้บังคับเป็นอย่างอื่นต้องเป็นเรื่องระหว่างคนสัญชาติไทยต่อคนสัญชาติไทยต้องยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร

6.1.3 การดำเนินคดีแพ่งขณะอยู่ในระหว่างพิจารณาคดีนั้น คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้และเสนอต่อศาลให้ทำการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมยอมความ ก่อนมีการสืบพยานโจทก์จำเลย ก็ได้ คือ ถ้าในระหว่างไกล่เกลี่ยคดีนั้นโจทก์-จำเลย ตกลงกันได้ ก็สามารถทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาล โดยให้ศาลจำหน่ายคดีชั่วคราว หรือถอนฟ้องคดีต่อไป หากตกลงกันไม่ได้ ก็จะดำเนินการสืบพยานโจทก์-จำเลย โดยโจทก์-จำเลย จะนำพยานหลักฐานต่างๆ เช่น พยานบุคคล พยานเอกสาร มาเสนอต่อศาลเพื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และศาลจะเป็นผู้พิจารณาพยานบุคคล และพยานเอกสารของคู่ความทั้งสองฝ่าย ว่าคู่ความฝ่ายใดมีข้อมูลน้ำหนักพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากัน แล้วจึงใช้ดุลยพินิจพิพากษาต่อไป

6.1.4 คำพิพากษาดังกล่าวมีผลผูกพันกันคู่ความทั้งสองฝ่าย คือ โจทก์และจำเลย ซึ่งถ้าฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลยไม่พอใจในคำพิพากษาดังกล่าวของศาลชั้นต้น ก็สามารถดำเนินการอุทธรณ์หรือฎีกา ในศาลสูงต่อไปได้ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแพ้คดีแล้วไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล คู่ความฝ่ายชนะคดี สามารถดำเนินการชั้นบังคับคดีต่อไปได้

6.1.5 ขั้นตอนการบังคับคดีคือเมื่อคู่ความฝ่ายแพ้คดีไม่ปฏิบัติตาม

คำพิพากษาฝ่ายที่ชนะคดีก็ดำเนินการขอศาลตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีและไปตั้งเรื่อง ยึดทรัพย์จำเลยที่สำนักงานบังคับคดีเพื่อกระทำการยึดทรัพย์จำเลยนำออกขายทอดตลาด นำเงินมาชำระหนี้แก่โจทก์จนแล้วเสร็จด้วยในคดีแพ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว พบว่าไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้อย่าง ชัดเจนว่ามีกรณีใดบ้างที่จำเลยได้รับความคุ้มครองสิทธิโดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ในเรื่องของการจัดหาทุนความให้ แม้ในคดีแพ่งใหญ่ๆ ที่มีทุนทรัพย์พิพาทจำนวนมาก ก็ตาม ทั้งนี้คงเนื่องมาจากการดำเนินคดีในศาลของประเทศไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นการดำเนิน กระบวนพิจารณาในฐานะโจทก์หรือจำเลย และคู่ความรวมทั้งหลายในคดี มีสิทธิที่จะ ดำเนินคดีได้ด้วยตนเองเพื่อประโยชน์ของตน โดยไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความเพื่อความ แทน ไม่ว่าจะตัวความจะมีความรู้ในการดำเนินกระบวนพิจารณาในศาลหรือไม่ก็ตาม ในต่างประเทศบางประเทศมีกฎหมายบังคับไว้ เช่น ในกฎหมายเยอรมันไม่ยอมให้ตัวความ ดำเนินคดีเอง เพราะอาจเสียหายแก่คดีของตัวความได้ (จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, 2545, หน้า 70) อย่างไรก็ตามมีกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีการตั้งทนายความ คือ ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 60 วรรคสอง ที่กำหนดให้คู่กรณีที่ได้รับมอบ อำนาจได้รับมอบอำนาจจากตัวความให้เป็นผู้แทนตัวความในการดำเนินคดี ผู้รับมอบ อำนาจนั้นจะทำการว่าความอย่างทนายความไม่ได้ แต่จะต้องแต่งตั้งทนายความเพื่อ ดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแทน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลภายนอกซึ่งมิได้มี อาชีพทนายความทำการว่าความในศาลอย่างทนายความ ซึ่งอาจทำความเสียหายให้แก่ตัว ความได้ และเพื่อป้องกันมิให้บุคคลภายนอกมาแย่งอาชีพทนายความด้วยเหตุที่ไม่มี บทบัญญัติของกฎหมายกำหนดว่ากรณีใดบ้างที่ตัวความไม่อาจจะดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง แต่ต้องให้ทนายความว่าต่างแก่ต่างแทนตามที่กล่าวมาข้างต้น ตัวความจึงสามารถ ดำเนินคดีได้เองโดยไม่ต้องตั้งทนายความ เว้นแต่ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากตัวความ กฎหมายบังคับว่าจะดำเนินกระบวนพิจารณาเองไม่ได้ ผู้รับมอบอำนาจนี้จะต้องแต่งตั้ง ทนายความให้ดำเนินกระบวนพิจารณาแทนอีกทีหนึ่ง หากผู้รับมอบอำนาจจากตัวความ เป็นทนายความซึ่งผู้มีสิทธิว่าความอยู่แล้ว จะว่าความไปเองเลยไม่ได้ เพราะเมื่อตัวความ มอบอำนาจให้เป็นผู้แทนตนในคดี ผู้รับมอบอำนาจก็ย่อมมีอำนาจเพียงดำเนินคดีแทนผู้รับ มอบอำนาจในฐานะตัวความ จะว่าความอย่างทนายความแทนตัวการอีกฐานะหนึ่งด้วยหา ได้ไม่ กรณีผู้รับมอบอำนาจที่เป็นทนายความนั้นสามารถทำใบแต่งตั้งทนายความแต่งตั้ง ตนเองเป็นทนายความเพื่อดำเนินกระบวนพิจารณาในฐานะทนายความอีกฐานะหนึ่ง

(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 615/2524) หรือให้ตัวความลงชื่อในใบแต่งตั้งนายความอีกใบหนึ่ง ให้ดำเนินคดีในฐานะนายความ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามนายความเป็นผู้รับมอบอำนาจให้ดำเนินคดีและทำหน้าที่นายความด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1013/2525) คดีแพ่งนั้นมี ขั้นตอนการดำเนินคดีที่ยุ่งยากและซับซ้อน กล่าวคือการเสนอคดีแพ่งต่อศาลนั้นจะต้อง พิจารณาว่าคดีนั้นเป็นคดีมีข้อพิพาทหรือไม่มีข้อพิพาท หากเป็นคดีมีข้อพิพาทก็ต้องมี โจทก์และจำเลย ต้องเสนอคดีเป็นคำฟ้องต่อศาล เมื่อเสนอคำฟ้องแล้ว ฝ่ายโจทก์จะต้อง นำหมายเรียกพร้อมสำเนาคำฟ้องส่งไปให้แก่จำเลย และเมื่อจำเลยได้รับคำฟ้องแล้ว จะต้องหาทนายความเพื่อยื่นคำให้การต่อผู้คดี ศาลเห็นว่าคดีมีข้อยุ่งยากจึงต้องนัดชี้แจง สถานที่เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท แล้วจึงนัดสืบพยานโจทก์พยานจำเลยต่อไปซึ่งใน ระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้น ศาลสามารถไกล่เกลี่ยโดยคู่ความทั้งสองฝ่ายโจทก์ และจำเลยสมัครใจจะไกล่เกลี่ยก็ทำได้ หรือเมื่อตกลงกันได้ก็สามารถทำสัญญา ประนีประนอมกันในชั้นศาล หรือตกลงกันได้ระหว่างโจทก์กับจำเลยก็สามารถถอนฟ้องกัน ต่อไปได้เช่นกันหรือโจทก์จำเลยสามารถขอใช้วิธีการชั่วคราวก่อนศาลพิพากษาได้ แต่ถ้า คู่ความทั้งสองฝ่ายระหว่างโจทก์กับจำเลยไม่สามารถตกลงกันได้ก็ดำเนินการสืบพยาน โจทก์และพยานจำเลยต่อไปโดยการซักถามพยานโจทก์ และพยานจำเลยซักค้านพยาน โจทก์ พยานจำเลยและถามถึง เมื่อศาลมีคำพิพากษาอย่างใดแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งไม่พอใจในคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็สามารถยื่นอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ และยัง สามารถขอทุเลาการบังคับคดีในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาได้ ถ้าหากใช้บุคคลที่ไม่รู้กฎหมาย และไม่เคยดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล อาจทำให้คดีของตนล่าช้าและติดขัดได้ ดังนั้น ด้วยเหตุที่ตัวความไม่รู้กฎหมายและไม่รู้ขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณา และเพื่อ ต้องการขจัดปัญหาข้อยุ่งยากในการดำเนินคดี และเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และเพื่อรักษา ผลประโยชน์ของตนเอง ตัวความจึงมักจะมอบหมายให้ทนายความดำเนินกระบวนการ พิจารณาคดีแทน

ลักษณะของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เนื่องด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน เนื่องจากการดำเนินคดีแบบ กลุ่มสามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว โดยเฉพาะ อย่างยิ่งเป็นวิธีการที่สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายประเภทที่ไม่มี

ความสามารถฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเองได้ หรือผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายประเภทที่เมื่อจำแนกความเสียหายเป็นรายบุคคลแล้ว ความเสียหายที่ได้รับนั้นมีจำนวนเพียงเล็กน้อยไม่คุ้มค่ากับการดำเนินคดีไปฟ้องเป็นคดีแพ่งสามัญ เช่นในคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นมาตรการที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีและป้องกันความขัดแย้งกันของคำพิพากษาคัดลัดจนเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง ด้วยลักษณะการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แยกออกเป็น

1. การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเสนอพร้อมคำฟ้อง
2. การพิจารณาคดีแบบกลุ่ม
3. คำพิพากษาคดีแบบกลุ่ม
4. การบังคับคดีแบบกลุ่ม
5. การอุทธรณ์คดีแบบกลุ่ม

ข้อ 1. การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเสนอพร้อมคำฟ้องตามร่างกฎหมายของไทย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มตามมาตรา 222/5) ได้บัญญัติเกี่ยวกับคำนิยามของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นจะต้องเป็น “กลุ่มบุคคล” หรือ “สมาชิกกลุ่ม” เสียก่อนจึงจะสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งการจะขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้มีกฎหมายบัญญัติว่า “คดีที่มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก” ดังต่อไปนี้ โจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

1.1 คดีละเมิด

1.2 คดีผิดสัญญา

1.3 คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่างๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ การแข่งขันทางการค้า ซึ่งคำว่า “สมาชิกกลุ่มจำนวนมาก” กฎหมายมิได้กำหนดจำนวนบุคคลว่าจะต้องมีจำนวนเท่าใด จึงจะเรียกว่าเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก แม้ตามบทบัญญัตินี้จะมีได้มีความชัดเจนว่า “สมาชิกกลุ่มจำนวนมาก” นั้นมากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่ในการที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามร่างกฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ที่น่าจะเป็นการวางกรอบจำนวนสมาชิกกลุ่มไว้โดยปริยายในอนุมาตรา (2) (3) และ (4) ของมาตรา 222/9 ดังนี้

1.3.1 โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด

1.3.2 กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก

1.3.3 การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ

ดังนั้น แม้กฎหมายใช้ถ้อยคำว่า “สมาชิกกลุ่มจำนวนมาก” (Numerous) ยังไม่ชัดเจนเท่าใดแต่หากพิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์การที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ตาม (2) (3) และ (4) แล้วจะเห็นได้ว่าจำนวนสมาชิกกลุ่มที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โจทก์จะต้องแสดงให้เห็นที่พอใจของศาลว่า โจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใดและกลุ่มบุคคลเช่นว่านั้นจะต้องมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก อีกทั้งการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญตามที่ (3) บัญญัติในลักษณะเปิดกว้างว่า นอกจากคดีละเมิดและคดีผิดสัญญา ตามอนุมาตรา (1) และ (2) แล้ว ยังกำหนดให้คดีที่เรียกร้องสิทธิตามกฎหมายอื่นๆ ก็อาจร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ คือ คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่างๆ เช่น

- (1) กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- (2) กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค
- (3) กฎหมายเกี่ยวกับแรงงาน
- (4) กฎหมายเกี่ยวกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
- (5) กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า

จะสังเกตได้ว่ากฎหมายต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในอนุมาตรา (3) นั้น กฎหมายใช้คำว่า “เช่น” ดังนั้น สิทธิเรียกร้องตามกฎหมายอื่นๆ นอกเหนือจากที่ระบุได้ใน อนุมาตรา (3) แล้วก็อาจจะร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นอกจากนี้ ตามร่างกฎหมายไทย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/7วรรคหนึ่ง) บัญญัติว่าคำฟ้องของโจทก์ต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกับโจทก์ด้วยและในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มต้อง

ระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้ แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับด้วยตามบทบัญญัติดังกล่าว

ข้อความที่ว่า “คำฟ้องของโจทก์ต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา...” นั้นเป็นถ้อยคำ ทำนองเดียวกันกับหลักเกณฑ์การฟ้องคดีแพ่งสามัญดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 172 วรรคสอง ดังนั้น หลักเกณฑ์การบรรยายฟ้องคดีแพ่งสามัญตามมาตรา 172 วรรคสอง ที่กำหนดว่า โจทก์ต้องแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา มีอยู่อย่างไร ก็ต้องนำมาใช้บังคับในการบรรยายฟ้องคดีแบบกลุ่มด้วยเช่นกันแต่สำหรับในคดีแพ่งสามัญตามมาตรา 172 วรรคสอง นั้นคำฟ้องโจทก์เพียงแต่บรรยายสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์เท่านั้น แต่กรณีของคำฟ้องคดีแบบกลุ่มนอกจากจะต้องบรรยายในส่วนของโจทก์แล้ว ร่างกฎหมายไทยยังกำหนดให้โจทก์ต้องบรรยายในส่วนของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกันกับโจทก์ด้วย กล่าวคือ โจทก์ต้องบรรยายฟ้องให้ปรากฏด้วยว่าสภาพแห่งข้อหาเรื่องละเมิด หรือการผิดสัญญา หรือสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายอื่น ๆ นั้นก่อให้เกิดสิทธิและสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ เกิดสิทธิเรียกร้องอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักข้อกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนดังกับคำนิยามความหมายของคำว่า “กลุ่มบุคคล” ด้วยกรณีคำฟ้องคดีแบบกลุ่มของโจทก์ที่มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินด้วยนั้น โจทก์จะต้องดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มที่มีได้แจ้งความประสงค์ออกจากกลุ่ม (Opt - out) ด้วย แต่เนื่องจากขณะที่โจทก์ยื่นฟ้องนั้นยังไม่มีความแน่นอนชัดเจนในเรื่องของตัวบุคคลว่าใครบ้างเป็นสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มคนใดจะตัดสินใจ “Opt - out” ออกจากกลุ่มหรือไม่ และสมาชิกกลุ่มที่มีได้ “Opt - out” นั้น แต่ละคนมีความเสียหายเพียงใด จึงไม่อยู่ในวิสัยที่โจทก์จะมีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้จำนวนแน่นอนแก่สมาชิกกลุ่มได้ ดังนั้น กรณีที่โจทก์มีคำขอให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน โจทก์จึงอยู่ในบังคับที่จะต้องบรรยายคำขอให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินเฉพาะในส่วนของโจทก์เท่านั้น แต่ในส่วนของกลุ่มบุคคลโจทก์เพียงแต่ระบุจำนวนหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้เท่านั้น แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับด้วยสำหรับการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีนั้น ตามร่างกฎหมายไทยนั้นมีบัญญัติ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/6) ว่าโจทก์อาจยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ตามบทบัญญัติแห่งหมวดนี้ คำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม

วรรคหนึ่ง โจทก์ต้องแสดงเหตุตามสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มคือ กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์การร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ ดังนี้

1. โจทก์จะต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแบบกลุ่ม
2. โจทก์ต้องยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีเพื่อขอให้มีการ

ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3. โจทก์ต้องแสดงเหตุตามสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับหลักเกณฑ์ข้อ 1) ที่ว่าโจทก์ต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแบบกลุ่มนั้น ปัญหาว่าศาลได้มีอำนาจชำระคดีแบบกลุ่มดังกล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 1 ส่วนหลักเกณฑ์ข้อ 2) โจทก์ต้องยื่นคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีนั้น เนื่องจากก่อนที่ศาลจะพิจารณาคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ตามกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาแบบกลุ่ม มาตรา 222/8) กำหนดให้ศาลตรวจคำฟ้องของโจทก์ในฐานะที่เป็น คู่ความ ตามมาตรา 18 ก่อน อีกทั้งยังได้วางหลักเกณฑ์ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/9 วรรคหนึ่ง) การที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยว่า สภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลมีลักษณะตามที่กำหนดไว้ในเรื่องแบบของคำฟ้องคดีแบบกลุ่มด้วย ดังนั้น หลักเกณฑ์การยื่นคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ จึงบังคับว่าโจทก์ต้องยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดี โจทก์จะยื่นแต่เพียงคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่านั้นโดยมิได้ยื่นมาพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดีไม่ได้เหตุผลที่กฎหมาย ใช้ถ้อยคำว่า “คำฟ้องเริ่มคดี” เพราะคำฟ้องที่เสนอ “...เสนอในภายหลังโดยคำฟ้องเพิ่มเติม หรือแก้ไข หรือฟ้องแย้ง หรือโดยร้องสอดเข้ามาในคดี ไม่ว่าจะสมัครใจหรือถูกบังคับหรือโดยมีคำขอให้พิจารณาใหม่” ก็ถือว่าเป็น “คำฟ้อง” ตามมาตรา 1 (3) ด้วย เมื่อกฎหมายไม่ประสงค์จะให้มีการยื่นคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในกรณีที่มีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้อง ฟ้องแย้ง ร้องสอด หรือขอให้พิจารณาคดีใหม่ กฎหมายจึงจำเป็นต้องเจาะจงถ้อยคำลงไปว่าโจทก์ต้องยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับ “คำฟ้องเริ่มคดี” เท่านั้น

ส่วนหลักเกณฑ์ข้อที่ (3) โจทก์ต้องแสดงเหตุตามสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น เมื่อกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินการแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเป็นที่พอใจของศาลว่ามีเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ครบถ้วนทุกประการ คือ ต้องเป็นเหตุผลที่เป็นเงื่อนไขตามที่กฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธี

พิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/9 (1) ถึง (5) กำหนดไว้

ในการพิจารณาคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างกฎหมายไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคำร้องไว้ ดังนี้

1. ศาลต้องตรวจคำฟ้องของโจทก์ตามมาตรา 18 ก่อน ดังบทบัญญัติ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/8) ที่ว่าในกรณีที่โจทก์ยื่นคำร้องเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์ไม่มีข้อขัดข้องที่จะรับไว้ตามมาตรา 18 หรือมีข้อขัดข้องแต่โจทก์ได้แก้ไขให้ถูกต้องแล้วก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งรับคำฟ้อง ให้ศาลพิจารณาคำร้องของโจทก์ตามมาตรา 222/9 แล้วมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยไม่ชักช้า

คำฟ้องคดีแบบกลุ่มจัดเป็นชนิดหนึ่งของ “คู่ความ” ตามที่กฎหมายกำหนดนิยามความหมายไว้ในมาตรา 1 (5) ดังนั้น หลักเกณฑ์การที่ศาลจะต้องตรวจรับคำคู่ความตามมาตรา 18 จึงเป็นหลักการที่กำหนดให้ศาลต้องดำเนินการก่อนที่จะพิจารณาว่าจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและศาลต้องจัดส่งสำเนาคำฟ้องและคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มให้จำเลยคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นคำขออันจะทำได้ฝ่ายเดียวอีกทั้งกฎหมายยังบัญญัติวิธีการพิจารณาคำร้องเช่นว่านี้ “เมื่อศาลได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายและทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้ว” การพิจารณาคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ ศาลจึงอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 21 (2) ซึ่งห้ามมิให้ศาลทำคำสั่งในเรื่องนั้นๆ โดยมีได้ให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสคัดค้านก่อน โดยเหตุนี้จึงมีการบัญญัติว่า “ในการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลจัดส่งสำเนาคำฟ้องและคำร้องเช่นว่านั้นไปให้จำเลย...” เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยที่จะโต้แย้งคัดค้านคำร้องของโจทก์ก่อน

2. เงื่อนไขในการที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตในเรื่องนี้มีบัญญัติต่อไปว่า ...เมื่อศาลได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายและทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้ว ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเป็นที่พอใจของศาลว่า

2.1 สภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์ของกลุ่มบุคคลมีลักษณะที่

2.2 โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอที่เพื่อให้อันเป็นกลุ่ม

2.3 กลุ่มบุคคลมีสมาชิกจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างสามัญจะทำให้

เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้โจทก์ต้องแสดงให้ศาลเห็นจนเป็นที่พอใจว่า คดีที่โจทก์ ขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งหากดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก

2.4 การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีสามัญ ทั้งนี้เพราะการดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้โจทก์รวบรวมความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกกลุ่มโดยกระทำการเป็นผู้แทนกลุ่ม ซึ่งในการฟ้องร้องขอให้จำเลยรับผิดชอบต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการรวบรวมพลังจากบรรดาสมาชิกกลุ่มทั้งหลายขึ้นต่อสู้คดีกับจำเลยได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

2.5 โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสียรวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มตามข้อกำหนดที่ออกโดยประธานศาลฎีกา ถ้ามี และโจทก์รวมทั้งทนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นทนายความของกลุ่มสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม กล่าวคือตามร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/9 (5) ได้กำหนดคุณสมบัติของโจทก์คือต้องแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มตาม ข้อกำหนดที่ออกโดยประธานฎีกา (ถ้ามี) ความสามารถของโจทก์และทนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นทนายความของกลุ่มในการดำเนินคดีแทนกลุ่มบุคคลนอกจากโจทก์จะต้องแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลเรื่องคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว ยังต้องแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลด้วยว่า โจทก์รวมทั้งทนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นทนายความของกลุ่มต้องมีศักยภาพเพียงพอที่จะดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมด้วยอันเป็นหลักการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขเบื้องต้น (Prerequisite) ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ส่วนการอุทธรณ์คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินแบบกลุ่มในเรื่องนี้มีบทบัญญัติ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/9) วรรคสองว่า “คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม อาจอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งและให้งดการพิจารณาไว้จนกว่าคำสั่งนั้นจะถึงที่สุด ทั้งนี้ให้ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดโดยเร็ว” ข้อสังเกต การอุทธรณ์คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น มีบัญญัติให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาเช่นเดียวกับการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มเช่นกัน เพียงแต่ที่กำหนดกรอบ

ระยะเวลาอุทธรณ์ไว้เพียง 7 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง มิใช่ทำให้อุทธรณ์ได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือนเหมือนกับกรณีคำพิพากษา (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/45 นอกจากนี้ โดยที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลผูกพันสมาชิกที่มีได้แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือ “Opt – out” ออกไปจากกลุ่มด้วยและกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/13) ยังกำหนดให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มที่ได้แจ้งความประสงค์เป็นหนังสือต่อศาลภายในกำหนดเวลาตามกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/12) หรือ “Opt – out” ออกไปจากกลุ่มแล้ว ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ได้รับแจ้งความประสงค์นั้นต่อศาล อีกทั้งยังมีบทบัญญัติ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/15 วรรคหนึ่ง) ที่ห้ามมิให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ “Opt – out” ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มยื่นฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันกับที่โจทก์ยื่นฟ้อง ส่วนกรณีที่มีสมาชิกที่ไม่ได้ “Opt – out” ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ยื่นฟ้องคดีไว้ก่อนสิ้นกำหนดระยะเวลาออกจากรุ่นย่อยอยู่ในบังคับที่กฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/15 วรรคสอง) กำหนดให้ศาลที่ได้รับฟ้องคดีเช่นว่านี้มีคำสั่งให้จำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ อันเป็นกลุ่มมาตราของกฎหมายที่แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ชัดแจ้งว่า กฎหมายมุ่งประสงค์จะให้มีส่วนแทนโจทก์ (Representation Plaintiff) เป็นผู้ดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ “Opt – out” ออกจากรุ่นย่อยรายเดียว จะมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิเรียกร้องอย่างเดียวกันของกลุ่มบุคคลเดียวกันไม่ได้ ดังนั้น ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับสิทธิอย่างเดียวกันหลายราย กฎหมายจึงจำเป็นต้องวางหลักเกณฑ์การพิจารณาคำขอหลายรายนั้นไว้ ดังนี้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/10)

ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับสิทธิอย่างเดียวกันหลายรายในศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ให้ศาลรวมการพิจารณาคำร้องขออนุญาตเหล่านั้นเข้าด้วยกัน และมีคำสั่งให้ผู้ร้องขอรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในข้อกำหนดที่ออกโดยประธานศาลฎีกาตามมาตรา 222/2 คำสั่งของศาลตามมาตรา 222/11 ให้เป็นที่สิ้นสุด เว้นแต่จะเป็นกรณีตามมาตรา 222/9 วรรค 2

ข้อ 2 ขบวนการพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม

ตามร่างกฎหมายไทย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/11) ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มถึงที่สุดแล้ว ให้ศาลสั่งให้

โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางศาลตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรภายใน
เจ็ดวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและ
ไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้นให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบ
กลุ่มและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญหากต่อมาปรากฏว่าค่าใช้จ่ายที่
วางไว้มีจำนวนไม่เพียงพอ ศาลจะสั่งให้มีการวางเงินค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มเติมตามจำนวน
ที่เห็นสมควรก็ได้ ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและไม่แจ้งให้ศาล
ทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้องนอกจากนี้ การดำเนินคดีแบบ
กลุ่มนั้นมีผลผูกพันทั้งโจทก์และสมาชิกกลุ่มที่มีได้ “Opt - out” ออกจากกลุ่มด้วย ดังนั้น
การส่งคำบอกกล่าวและประกาศคำสั่งที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มกับการกำหนด
วันให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ต้องผูกพันในผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่มใช้สิทธิ “Opt - out”
แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มจึงเป็นกระบวนการพิจารณาที่สำคัญยิ่งที่ศาล
จะต้องกระทำก่อนที่จะเริ่มดำเนินคดีต่อไปของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างกฎหมายได้
กำหนดวิธีการและกรอบเวลาในการใช้สิทธิออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มกับผลของการ
ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มไว้ดังนี้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/13)
สมาชิกกลุ่มมีสิทธิออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้โดยแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อ
ศาลในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 222/12(6) และให้สมาชิกกลุ่มดังกล่าวไม่ได้เป็น
สมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ได้รับความประสงค์นั้นต่อศาล เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตาม
วรรคหนึ่ง สมาชิกกลุ่มจะออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจาก
ศาล คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุดบุคคลที่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วจะร้องขอกลับเข้า
มาเป็นสมาชิกกลุ่มอีกไม่ได้สมาชิกกลุ่มและบุคคลที่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มจะร้อง
ขอเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยอาศัยสิทธิตามมาตรา 57 ไม่ได้
นอกจากนี้ใน บทบัญญัติแห่งหมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้บัญญัติถึง
กรณีที่ศาลจะมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไว้ดังนี้

1. กรณีโจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางต่อศาลก่อน
เริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่ม (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/11 วรรคหนึ่ง)
2. กรณีความปรากฏต่อศาลว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่คุ้มครองหรือ
เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ หรือไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่ม
อีกต่อไป (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/16 วรรคหนึ่ง)
3. กรณีความปรากฏต่อศาลในระหว่างการพิจารณาว่าทนายความฝ่าย

โจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือทนายความฝ่ายโจทก์ขอถอนตัวจากการดำเนินคดี และศาลมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มจัดทำทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่โจทก์และสมาชิกกลุ่มกลับเพิกเฉยไม่ยอมดำเนินการดังกล่าว (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณา คดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/16 วรรคสอง)

4. กรณีปรากฏเหตุประการหนึ่งประการใดตามกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณา คดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/25(1) ถึง (5)) ขึ้นในระหว่างการพิจารณาและศาลได้ ดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสเข้าแทนที่โจทก์แล้ว ปรากฏว่าศาล ไม่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่ หรือไม่มีการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ส่วนในการถอน พ้องคดีแบบกลุ่มนั้น กฎหมายเปิดโอกาสให้โจทก์ถอนฟ้องได้เหมือนเช่นคดีสามัญ แต่ เนื่องจากการถอนฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ฟ้องแทนสมาชิกกลุ่มด้วยและการ ที่ศาลพิจารณาว่าสมควรจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ตามหลักเกณฑ์ ดังกล่าวนั้น โจทก์ได้แสดงให้เห็นที่พอใจของศาลว่าโจทก์มิได้ดำเนินคดีเพื่อตนเองเท่านั้น หากแต่โจทก์จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนกลุ่มในการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่โจทก์เป็น สมาชิกกลุ่มอยู่ด้วย ดังนั้น หากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โดย หลักการ กฎหมายจึงบัญญัติห้ามมิให้โจทก์ถอนฟ้องเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล อีกทั้งกฎหมายยังกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการต้องรับฟังข้อคัดค้านของจำเลย และสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ก่อนตามที่บัญญัติไว้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณา คดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/28) ดังนี้

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์จะถอนคำฟ้องไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาตในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตโดยไม่ได้ฟัง จำเลยก่อนในกรณีที่ได้มีการประกาศกับส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มแล้ว หากศาลจะมี คำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง ให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้า วันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่าย มาวางศาลเพื่อแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบ

ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคสาม โดยไม่แจ้ง ให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ถอนฟ้องข้อความที่ บัญญัติว่า “เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว” แสดงให้เห็นว่าการถอน ฟ้องในคดีแบบกลุ่มจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเป็นเวลาภายหลังจากศาลมีคำสั่งให้ดำเนินคดี

แบบกลุ่มแล้ว ทั้งนี้เพราะกฎหมายกำหนดให้โจทก์ต้องยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดี (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/6) รวมทั้งกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาคำสั่งคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งรับคำฟ้อง (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/8วรรคหนึ่ง) และบัญญัติต่อเนื่องในมาตราถัดมา (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/9วรรคสาม) ว่า “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ศาลสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณา...” อันเป็นการแสดงให้เห็นในตัวเองว่า トラบใดที่ศาลยังไม่ได้มีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม トラบนั้นศาลยังไม่อาจมีคำสั่งรับฟ้องคดีแบบกลุ่มของโจทก์ไว้พิจารณาได้ หากโจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องคดีแบบกลุ่ม ภายหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว กรณีย่อมเป็นไปตามหลักทั่วไปกล่าวคือ โจทก์จะถอนคำฟ้องไม่ได้เว้นแต่ศาลจะอนุญาต ซึ่งในกรณีที่ศาลจะอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับว่าขณะที่โจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องนั้น กระบวนพิจารณาได้ดำเนินการมาถึงขั้นตอนใดแล้ว กรณีที่โจทก์ถอนฟ้องก่อนมีการประกาศกับส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบนั้นขณะที่โจทก์ขอถอนฟ้องอาจเป็นเวลาก่อนหรือหลังจากที่จำเลยยื่นคำให้การก็ได้ซึ่งกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การที่ศาลจะพิจารณาสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องไว้แตกต่างกันดังนี้

1. ในกรณีที่จำเลยยังไม่ยื่นคำให้การ โจทก์ขอถอนฟ้องคดีแบบกลุ่มก่อนมีการประกาศกับส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบ และก่อนที่จำเลยยื่นคำให้การนั้น ศาลย่อมมีอำนาจสั่งอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องได้โดยไม่ต้องฟังจำเลยก่อน

2. ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การแล้ว ศาลย่อมอยู่ในบังคับที่บัญญัติว่าห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตโดยไม่ฟังจำเลยก่อน กฎหมายกำหนดให้ศาลกำหนดวันตามความเห็นสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่า 45 วัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านโดยทำเป็นหนังสือและสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลแล้วจึงแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบนั้น มีขั้นตอนการดำเนินกระบวนพิจารณาดังนี้

2.1 ศาลต้องกำหนดวันตามความเห็นสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่า 45 วัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีโอกาสได้คัดค้านการถอนฟ้องของโจทก์

2.2 ศาลต้องสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลเพื่อแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบ

2.3 การแจ้งเรื่องการถอนฟ้องให้สมาชิกกลุ่มทราบ ศาลต้องแจ้ง

เรื่องการถอนฟ้องกับกำหนดวันเพื่อให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบและประกาศหนังสือพิมพ์หลายฉบับเป็นเวลา 3 วันรวมถึงสื่อมวลชนอื่นหรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร

2.4 การคัดค้านการถอนฟ้อง สมาชิกกลุ่มต้องทำคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในกำหนดวันคัดค้านที่ศาลแจ้งและประกาศให้สมาชิกกลุ่มทราบ

2.5 ในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลโดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้น กฎหมายบัญญัติให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องการตกลงกันหรือการประนีประนอมยอมความกัน การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะที่สมาชิกกลุ่ม “Opt - out” ออกจากกลุ่มแล้ว กรณียอมถือได้ว่า โจทก์ได้รับอนุญาตจากศาลให้ดำเนินคดีแทนกลุ่มบุคคลหาใช่ว่าเป็นการดำเนินคดีเป็นการเฉพาะตัวของโจทก์เท่านั้นไม่ ดังนั้น ภายหลังจากพ้นกำหนดระยะเวลาเช่นว่านี้ หากโจทก์จำเลยสามารถบรรลุข้อตกลงอันจะนำไปสู่การประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีได้ โจทก์โดยลำพังกับจำเลยจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันแล้วให้ศาลพิพากษาตามยอมดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 138 ไปทันทีเหมือนดังเช่นคดีสามัญไม่ได้ ทั้งนี้เพราะคำพิพากษตามยอมในคดีแบบกลุ่มย่อมมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มที่มีได้ “Opt - out” ออกจากกลุ่มด้วย กรณีจึงมีความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องกำหนดกระบวนการพิจารณาเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีด้วยการคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ “Opt - out” ออกจากกลุ่มการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/29) ดังนี้เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา 222/12 (6) แล้ว ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นคดีให้ศาลกำหนดวันตามที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มคัดค้านหรือแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล และสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาล เพื่อแจ้งการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/12 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีแล้ว ให้ถือว่าสมาชิกกลุ่มรายชื่อที่แจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและมีได้ขอถอนความประสงค์ดังกล่าวก่อนศาลมีคำสั่งอนุญาต ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายมาวางศาลตามวรรคหนึ่ง โดยไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุ

แห่งการเพิกเฉยเช่นว่านั้น ให้ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี”

ในกรณีที่โจทก์จำเลยตกลงกันว่าจะเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตไต่สวนการเป็นผู้ชี้ขาดคดีแบบกลุ่มก็มีความจำเป็นที่จะต้องกระทำด้วยเหตุผลอย่างเดียวกันนั้น และต้องกระทำโดยกระบวนการพิจารณาทำนองเดียวกันด้วยกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/30) จึงบัญญัติถึงกระบวนการพิจารณาที่ศาลและโจทก์จะต้องดำเนินการก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตไต่สวนการเป็นผู้ชี้ขาดตามแบบบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยอนุญาตไต่สวนการว่าให้นำเรื่องการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความมาใช้บังคับโดยอนุโลมดังนี้

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและพ้นระยะเวลาตามมาตรา 222/12 (6) แล้วก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตไต่สวนการเป็นผู้ชี้ขาดตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยอนุญาตไต่สวนการให้นำความในมาตรา 222/29 บังคับโดยอนุโลมศาลต้องทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ต้องผูกพันด้วยในผลแห่งการที่โจทก์ถอนฟ้อง หรือข้อตกลงแห่งการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีหรือผูกพันด้วยในการเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตไต่สวนการเป็นผู้ชี้ขาดคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น แม้สมาชิกแบบกลุ่มจะมีได้คัดค้านหรือแสดงความประสงค์ออกจากกลุ่ม แต่ในการดำเนินกระบวนการเกี่ยวกับกรณีที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่ อนุญาตให้มีการถอนฟ้อง ยอมความหรือเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตไต่สวนการเป็นผู้ชี้ขาดนั้น สมาชิกกลุ่มมิได้มีสิทธิดำเนินกระบวนการใดๆ กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มโดยกำหนดข้อพิจารณาให้ศาลคำนึงเงื่อนไขต่างๆ ตามที่ระบุไว้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/31) ซึ่งบัญญัติว่าในการพิจารณามีคำสั่งตามมาตรา 222/27 มาตรา 222/28 หรือมาตรา 222/29 ให้ศาลคำนึงถึง 1) ความจำเป็นที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป 2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม 3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป 4) ความเป็นธรรมและควมมีประสิทธิภาพในการที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป 5) จำนวนของสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน 6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีมีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี 7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของคุณมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการดำเนินคดีที่มีใช้มีผลเพียงยุติข้อพิพาทระหว่างโจทก์กับจำเลย

เท่านั้น กระบวนการยุติธรรมทางเลือกอีกประการหนึ่งที่ช่วยขจัดความขัดแย้งและอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน ดังนั้น ระบบบริหารจัดการคดีจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่กฎหมายจะต้องบัญญัติขึ้นเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้เสร็จไปด้วยความรวดเร็วร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จึงกำหนดกระบวนการ “Pre – trial Conference” โดยให้ศาลนัดพร้อมเพื่อให้ประโยชน์แก่การบริหารจัดการคดี ดังได้บัญญัติไว้ในร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/17 ดังนี้ 1) โกล่เกลี่ยหรือนำวิธีอนุญาโตตุลาการมาใช้เพื่อให้คดีเสร็จ 2) ให้คู่ความนำต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุมาแสดงต่อศาล เพื่อให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจดู คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานนั้นมาจากผู้ครอบครอง ให้ยื่นคำขอต่อศาลพร้อมยื่นบัญชีระบุพยานนั้นก่อนวันนัดในกรณีมีเหตุขัดข้องไม่สามารถนำพยานหลักฐานที่ศาลออกคำสั่งเรียกนั้น หรือมีเหตุจำเป็นอื่นใด ถ้าศาลเห็นสมควร ก็ให้เลื่อนวันนัดพร้อมออกไปตามที่เห็นสมควร 3) ให้ศาลตรวจดูคำคู่ความแล้วนำข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความเทียบกันดู 4) กำหนดระยะเวลาทั้งหมด 5) กำหนดวัน เวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น 6) กำหนดตัวผู้เชี่ยวชาญตามกฎหมาย (ร่างกฎหมายดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/20)

ข้อ 3. คำพิพากษาคดีแบบกลุ่ม

คำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่มมีผลผูกพันทั้งคู่ความและสมาชิกกลุ่ม การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น กฎหมายได้กำหนดให้ศาลต้องควบคุมกำกับดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความ โดยเฉพาะโจทก์ให้ทำหน้าที่มีใช้คุ้มครองสิทธิเฉพาะส่วนของตนเท่านั้น หากแต่ต้องดำเนิน กระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม การใช้ดุลพินิจพิจารณาคดี ทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณา ศาลจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและคำนึงถึงสิทธิและประโยชน์และความ เป็นธรรมที่จะเกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลด้วย หากใช้พิจารณาเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรม เฉพาะโจทก์และจำเลยซึ่งเป็นคู่ความในคดีเท่านั้น (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/36) ได้วางหลัก คำพิพากษาของศาลต้องกล่าวหรือแสดงรายการดังต่อไปนี้

1. รายการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 141 เป็นแบบคำพิพากษาคดีสามัญ และคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ต้องลงลายมือชื่อผู้พิพากษาที่พิพากษาหรือทำคำสั่ง หรือถ้าผู้พิพากษาคนใดลงลายมือชื่อไม่ได้ ก็ให้ผู้พิพากษาอื่นที่พิพากษาหรือทำคำสั่งคดีนั้น หรืออธิบดีผู้พิพากษา แล้วแต่กรณี จดแจ้งเหตุที่ผู้พิพากษาคคนนั้นมิได้ลงลายมือชื่อ และมีความเห็นพ้องด้วยคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น แล้วกลัดไว้ในสำนวนความ

2. ในส่วนของรายการในคำพิพากษานั้น คำพิพากษาของศาลต้องกล่าวหรือแสดงลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มย่อยที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษาด้วย ลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มย่อยนั้นมีความหมายเช่นเดียวคำว่ามีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน (Typicality) คำพิพากษาต้องกล่าวหรือแสดงให้ชัดเจนเกี่ยวกับบุคคล เวลาและสถานที่ของกลุ่มบุคคลที่จะต้องผูกพันตามคำพิพากษาให้ชัดเจนว่าเป็นกลุ่มบุคคล หรือกลุ่มย่อยกลุ่มใดเป็นการชี้ระบุจำกัดขอบเขตของกลุ่มบุคคล (Area of Class) อันจะเป็นประโยชน์แก่การบังคับคดีต่อไปทั้งนี้เพราะตามมาตรา 271 กำหนดให้คู่ความหรือบุคคล ซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา) ชอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลเท่านั้น พนักงานบังคับคดีหรือศาล แล้วแต่กรณี ก็คงต้องพิจารณาจากรายการของคำพิพากษาซึ่งเป็นรายการที่กำหนดให้คำพิพากษาต้องกล่าวหรือแสดงถึงลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคล หรือกลุ่มย่อยที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษานั้นเอง

3. ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน ต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์ รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้สมาชิกกลุ่มในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้ เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มบุคคล ต้องระบุหลักการและวิธีการคำนวณ เพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่ระบุได้ แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับด้วย ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินศาลจะต้องระบุรายการดังต่อไปนี้ในคำพิพากษาด้วย 1) ต้องระบุจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่โจทก์ 2) ต้องระบุหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่ม 3) จำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ เงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์นั้น ศาลอยู่ในบังคับที่จะต้องพิพากษากำหนดให้ก็ได้ต่อเมื่อโจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีซึ่งเท่ากับว่าโจทก์พิสูจน์แสดงให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำการละเมิดหรือผิดสัญญาและก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์และสมาชิกกลุ่มจริงตามฟ้อง ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้จำเลยต้องเป็นผู้รับผิดชอบชำระหนี้ส่วนนี้ด้วย นอกเหนือจากนี้ตามคำพิพากษาในส่วนอื่นๆ ก็กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดจำนวนเงินรางวัลของทนายความฝ่ายโจทก์ไว้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/37) ดังนั้นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สินให้ศาล กำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดีประกอบกับระยะเวลาและการทำงานของทนายความ

ฝ่ายโจทก์รวมทั้งค่าธรรมเนียบแห่งการนี้ เมื่อการพิจารณาลิ้นสุดลง ให้ทนายความฝ่ายโจทก์ยื่นบัญชีค่าใช้จ่ายดังกล่าวต่อศาลโดยให้สำเนาแก่จำเลยด้วยถ้าคำพิพากษา กำหนดให้จำเลยใช้เงิน นอกจากศาลต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ศาลคำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบด้วย โดยกำหนดเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนเงินดังกล่าว แต่จำนวนเงินรางวัลดังกล่าวต้องไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินนั้น”

การกำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความในกรณีที่มีการเปลี่ยนทนายความฝ่ายโจทก์ หากศาลมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนโจทก์ เมื่อปรากฏว่าในระหว่างการพิจารณา ทนายความโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือ กรณีที่ทนายความฝ่ายโจทก์ได้ขอถอนตัวออกจากกรดำเนินคดี

ปัญหาว่าศาลจะกำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จะให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์อย่างไร ทั้งนี้เพราะในส่วนของทนายความโจทก์คนเดิมที่ได้ดำเนินการไป และในส่วนของทนายทนายความฝ่ายโจทก์คนใหม่ที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นทนายความให้แก่โจทก์ หรือสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องดังกล่าว จึงได้มีบทบัญญัติให้ศาลกำหนดจำนวนเงินรางวัลให้แก่ ทนายความฝ่ายโจทก์คนเดิมและทนายความคนใหม่ตามสัดส่วนของการทำงานและค่าใช้จ่ายที่ได้เสียไปการให้ถือว่าทนายความฝ่ายโจทก์เป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษาและจำเลยเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาในส่วนของเงินรางวัลทนายความฝ่ายโจทก์ด้วย และเงินรางวัลดังกล่าวมิใช่ค่าฤชาธรรมเนียม ทั้งนี้เพราะ “เงินรางวัล” ตามที่ศาลกำหนดให้จำเลยชำระให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ มีความแตกต่างจาก “ค่าทนายความ” เนื่องจากค่าทนายความตามที่ศาลมีคำพิพากษาให้คู่ความฝ่ายใดเป็นผู้รับผิดชอบนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของค่าฤชาธรรมเนียมยอมตกเป็นของโจทก์ซึ่งเป็นตัวความที่หาใช้ตกให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์เหมือนเช่นเงินรางวัลทนายความโจทก์ไม่ นอกจากนั้น กฎหมายยังได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิพากษากำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษา ได้ตามกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/38) ศาลชั้นต้นมีอำนาจพิจารณาสั่งคำร้องขอทุเลาการบังคับตามคำพิพากษาในกรณีการดำเนินคดีแบบกลุ่มและคำสั่งของศาลชั้นต้นให้ถือเป็นที่สุด (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/38 วรรค 2) ซึ่งจะแตกต่างจากการพิจารณาความคดีสามัญ กล่าวคืออำนาจในการพิจารณาคำสั่งคำร้องขอทุเลาการบังคับคดีจะ

เป็นของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณีข้อ 4) การบังคับคดีแบบกลุ่มเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ศาลแจ้งคำพิพากษาให้สมาชิกทราบ โดยวิธีการส่งคำพิพากษาให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ และประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลา สามวันและแจ้งให้อธิบดีกรมบังคับคดีทราบด้วย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/39 (วรรคหนึ่ง) เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาแทนโจทก์หรือสมาชิกกลุ่มในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระเงินหรือชำระเงินรวมอยู่ด้วย ให้ศาลตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้บังคับคดีแทนโจทก์หรือสมาชิกกลุ่ม รวมถึงกำหนดระยะเวลาเพื่อให้โจทก์หรือสมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้ แต่หากเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นอย่างอื่นและจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์แก่การบังคับคดีตามคำพิพากษาโจทก์อาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการได้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/39 วรรคสอง) กรณีที่โจทก์หรือสมาชิกกลุ่มมิได้ยื่นคำขอภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ถือว่าโจทก์หรือสมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิที่จะขอเฉลี่ยทรัพย์สินหรือเงินในการบังคับคดี เว้นแต่ในกรณีเหตุสุดวิสัยโจทก์หรือสมาชิกกลุ่มสามารถที่จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ได้ภายในสามสิบวัน นับแต่วันพ้นกำหนดระยะเวลา (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/39 วรรคท้าย)

การโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ของโจทก์หรือสมาชิกกลุ่มที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ คู่ความในคดีหรือสมาชิกกลุ่มรายอื่นอาจยื่นขอตรวจหรือโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ของโจทก์หรือสมาชิกกลุ่มซึ่งได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้นได้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยอาจขอขยายเวลาออกไปได้ อีกแต่ไม่เกินสามสิบวัน (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/40) กรณีที่มีการโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจมีคำสั่งให้ยกคำขอรับชำระหนี้ อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้เต็มตามจำนวน หรืออนุญาตให้ได้รับชำระหนี้บางส่วน ซึ่งโจทก์หรือสมาชิกกลุ่มอาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อศาลได้ภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่รับทราบคำสั่ง ซึ่งคำสั่งของศาลดังกล่าวให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/42)

กรณีทำจำเลย ได้ปฏิบัติ ตามคำพิพากษาโดยนำเงินหรือทรัพย์สินมาวางต่อ เจ้าพนักงานบังคับคดี หรือเมื่อได้มีการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายโดยวิธีอื่นหรือกรณี

ที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้รวบรวมทรัพย์สินอื่นของจำเลยและได้หักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินให้ผู้มีสิทธิตามลำดับดังนี้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/44)

1. ผู้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนตามมาตรา 287 และมาตรา 289
2. เงินรางวัลนายความฝ่ายโจทก์ตามมาตรา 222/37 (ร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/37)
3. ค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนโจทก์
4. โจทก์ สมาชิกกลุ่ม และเจ้าหนี้อื่นที่มีสิทธิได้รับเฉลี่ยทรัพย์ตามมาตรา

290

ข้อ 5 การอุทธรณ์คดีแบบกลุ่ม

ตามร่างกฎหมายไทยได้ (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/45) มีบัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ในประมวลกฎหมายนี้ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหมวดนี้ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

ตามบทบัญญัติดังกล่าวข้อความระบุไว้ แม้กฎหมายจะกำหนดหลักเกณฑ์ของการอุทธรณ์คดีแบบกลุ่มว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล” ที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหมวดนี้ ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา อันเป็นหลักเกณฑ์ใหม่ที่จัดระบบการพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่มเป็นระบบศาลสองชั้น ซึ่งแตกต่างกับคดีสามัญที่เป็นระบบศาลสามชั้น แต่หลักเกณฑ์พื้นฐานตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ตามบทบัญญัติภาค 3 ลักษณะ 1 อุทธรณ์ แห่งประมวลกฎหมายนี้ ก็ยังต้องนำมาใช้บังคับแก่การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหมวดนี้ด้วย เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ในประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องอยู่ภายใต้บังคับเฉพาะที่สำคัญที่ใช้แก่การอุทธรณ์คดีแพ่งสามัญด้วย ตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์คดีแบบกลุ่มที่ผิดแผกแตกต่างไปจากการอุทธรณ์คดีสามัญกฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/46) มีบัญญัติไว้ว่าสมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ยกเว้นในกรณีตามมาตรา 222/42

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายให้สิทธิสมาชิกกลุ่มที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลได้เพียงกรณีเดียว คือซึ่งเป็นการอุทธรณ์คำสั่ง

ขอรับชำระหนี้ของศาลชั้นต้นเท่านั้น (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/42) สมาชิกกลุ่มจะใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหมวดนี้ในเรื่องอื่นๆ นอกจากนี้ไม่ได้เลยราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ ให้ถือราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลย กฎหมายกำหนดหลักการสำคัญว่าการอุทธรณ์คดีแบบกลุ่มตามส่วนที่ 4 นี้ ต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์ในประมวลกฎหมายนี้ด้วย กล่าวคือต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 224 ที่ห้ามอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในคดีไม่เกิน 50,000 บาท แต่คำพิพากษาคดีแบบกลุ่ม ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินให้แก่โจทก์เท่านั้นแต่ในส่วนของสมาชิกกลุ่มกฎหมายกำหนดให้ศาลกล่าวหรือแสดงหลักเกณฑ์ และวิธีการคำนวณในการชำระหนี้ให้สมาชิกกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น ในชั้นนี้คู่ความในคดีและศาลย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะคำนวณหาทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ตามมาตรา 224 ได้เลย เพื่อขจัดปัญหาข้อขัดข้องที่จะเกิดขึ้นแก่การพิจารณาข้อจำกัดสิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามมาตรา 224 กฎหมาย (ร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/47) มีบัญญัติไว้ว่าราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ให้ถือราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลย ในกรณีที่จำเลยยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ตามมาตรา 234 นั้น ให้จำเลยนำค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงมาวางศาลและนำเงินมาชำระตามคำพิพากษาหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลเฉพาะในส่วนที่จำเลยต้องรับผิดชอบชำระหนี้ให้แก่โจทก์ แต่ไม่ต้องนำเงินมาชำระหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลสำหรับเงินรางวัลทนายความ

การขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา ข้อจำกัดสิทธิในเรื่องการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คู่ความมิได้หยิบยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นตามมาตรา 225 นั้นคู่ความในคดีและศาลย่อมอยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมายมาตราดังกล่าว ที่จะหยิบยกปัญหาเช่นนั้นขึ้นอุทธรณ์หรือวินิจฉัยไม่ได้ตามมาตรา 225 วรรคหนึ่ง เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นใน กรณีต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 225 วรรคสอง ซึ่งหลักกฎหมายของมาตรา 225 ดังกล่าวสำหรับคดีสามัญผลแห่งคำพิพากษาจะผูกพันเพียงเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น แต่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งผลของคำพิพากษามีใช้เพียงผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น หากแต่ยังมีผลผูกพันไปถึงสมาชิกกลุ่มด้วย เพียงแต่การพลาดพลั้งของทนายความฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลยที่มีได้

หยิบยกปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายใดขึ้นกล่าวอ้างมาแต่ในศาลชั้นต้นนั้น น่าจะไม่มี ความชอบธรรมเพียงพอที่จะปิดปากสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ หรือจำเลยหรือปิดกั้นอำนาจศาลฎีกาในการพิจารณาให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความในคดีลักษณะเช่นนี้ ซึ่งรวมทั้งข้อจำกัด สิทธิอุทธรณ์ของคู่ความอื่นๆ ด้วยเช่น อุทธรณ์ไม่ขัดแย้งตามมาตรา 225 หรืออุทธรณ์ที่ ยื่นเกินกำหนดเป็นต้น ดังนั้น กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้คู่ความในคดีแบบกลุ่มที่จะยื่นคำ ร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา ในกรณีที่คู่ความ เห็นว่าคดีต้องห้ามอุทธรณ์หรือใน กรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุอุทธรณ์ต้องห้ามไว้ในกฎหมาย (ร่างกฎหมาย วิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/48) มีบัญญัติไว้ว่าในคดีที่คู่ความเห็นว่าต้องห้าม อุทธรณ์ คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาไป พร้อมกับอุทธรณ์ก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ เมื่อศาลชั้นต้นตรวจอุทธรณ์แล้วเห็นว่าเป็นอุทธรณ์ ที่ต้องห้ามก็ให้ส่งอุทธรณ์และคำขอดังกล่าวไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณา แต่ถ้าศาลชั้นต้น เห็นว่าอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ต้องห้ามก็ให้มีคำสั่งรับอุทธรณ์นั้นไว้ดำเนินการต่อไปในกรณีที่ ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เฉพาะเหตุต้องห้ามอุทธรณ์ คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำ ร้องเพื่อขออนุญาตต่อศาลฎีกาภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งก็ได้ถ้า คู่ความยื่นคำขอดังกล่าวแล้ว จะอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ไม่ได้การยื่นคำขอและการ พิจารณาคำขอของศาลฎีกาตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามกฎหมาย (ร่างกฎหมายการ ดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/2)

คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์ส่งมาให้ศาลฎีกา หากศาลฎีกาพิจารณาเห็น ว่าอุทธรณ์นั้นต้องห้ามอุทธรณ์ ให้ยกอุทธรณ์ แต่ถ้าศาลฎีกาพิจารณาเห็นสมควรเพื่อ ประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องแก้ไขข้อผิดพลาด จะรับพิจารณาพิพากษาคดีที่ ต้องห้ามอุทธรณ์ดังกล่าวนั้นก็ได้อีกที่ไม่ต้องห้ามอุทธรณ์แต่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อที่อุทธรณ์ นั้นไม่สมควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยระเบียบของที่ ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา จะยกอุทธรณ์ดังกล่าวเสียก็ได้

ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 (3) (จ) และมาตรา 51 และด้วย ความเห็นชอบของสภานายกพิเศษแห่งสภาพทนายความตามมาตรา 28 แห่ง พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 คณะกรรมการสภาพทนายความออกข้อบังคับว่า

ด้วยมรรยาทความไว้ดังต่อไปนี้หมวด 1 บททั่วไป ; หมวด 2 มรรยาทต่อศาลและในศาล ; หมวด 3 มรรยาทต่อตัวความ ; หมวด 4 มรรยาทต่อทนายความด้วยกันต่อประชาชนผู้มี อรรถคดีและอื่นๆ ; หมวด 5 มรรยาทในการแต่งกาย ; หมวด 6 มรรยาทในการปฏิบัติ ตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับประกาศ ณ วันที่ 18 กุมภาพันธ์พ.ศ. 2529 ประธาน ดวงรัตน์นายกสภาทนายความประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 103 ตอนที่ 25 วันที่ 18 กุมภาพันธ์พ.ศ. 2529

สรุปจากการศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาชีพทนายความจากข้อบังคับ สภาทนายความ ว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.2529 สรุปได้ว่า ทนายความคือผู้ที่ทำ หน้าที่ใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดีโดยการทำหน้าที่ทนายความที่ต้องซื่อสัตย์ สุจริตและต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและประโยชน์ของลูกค้าความ ให้ได้รับความเป็นธรรมจากการ ใช้กฎหมายและต้องปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ตลอดจนวิธีการ ดำเนินคดี

จากองค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความ สามารถวิเคราะห์ลักษณะของแต่ละ องค์ประกอบได้ดังตาราง

ตาราง 2 แสดงลักษณะย่อยขององค์ประกอบภาวะผู้นำของทนายความในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
1. ความรู้และ ประสบการณ์ ในวิชาชีพ ทนายความ	มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในการ ดำเนินการตาม กระบวนการยุติธรรม	1. มีความสามารถและความชำนาญในการ ใช้วาทศิลป์ในการว่าความในศาล 2. มีปฏิภาณไหวพริบในการว่าความต่าง โจทย์หรือแก้ต่างจำเลยหรือบุคคลอื่นที่เพิ่ง เข้ามาเป็นคู่ความในศาล 3. มีทักษะและไหวพริบในการโต้ตอบ อย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ อย่างทันที 4. มีความรู้ความสามารถและทักษะในการ ทำหนังสือออกกล่าว เตือนหรือยื่นโน

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
2. การพัฒนาตนเองเกี่ยวกับความรู้ และทักษะในการว่าความ	เป็นผู้มีการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการว่าความอย่างสม่ำเสมอ	<p>ดีส</p> <p>5. มีศิลปะในการเขียนภาษากฎหมายได้เป็นอย่างดี เพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้อง</p> <p>6. มีบทบาทและหน้าที่ในการให้คำปรึกษาคดีความทั่วไปและการเตรียมคดีต่างๆ</p> <p>7. มีความรู้และทักษะ ตลอดจนมีความละเอียด รอบครอบและมีประสบการณ์ในการหาข้อมูลเกี่ยวกับการว่าความ</p> <p>8. มีความรู้ความสามารถในการเตรียมคดีและดำเนินคดีในทางศาลได้อย่างถูกต้อง</p> <p>9. มีความสามารถในการเตรียมคดีว่าจะว่าต่างในฐานะโจทก์หรือแก้ต่างในฐานะจำเลย เป็นอย่างดี</p> <p>10. มีความรู้ความสามารถในการจัดเตรียมคำฟ้องหรือคำให้การ รวมทั้งคำร้อง คำแถลงต่างๆ และการรวบรวมพยานหลักฐานเสนอต่อศาล</p> <p>11. มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อศาล ในการดำเนินการพิจารณาคดีความต่างๆ อย่างถูกต้อง</p> <p>1. มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการซักถาม ถาม ค้าน ถามตึง พยาน และการแถลงอื่นๆ ด้วยวาจา</p>

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
		<p>2. มีการฝึกฝน ฝึกหัดในการว่าความในศาลอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดความชำนาญ</p> <p>3. ฝึกหัดตัวเองในด้านการแถลงด้วยวาจาต่อศาลจนเกิดความชำนาญ</p> <p>4. ฝึกฝนและฝึกหัดตนเองในด้านการซักถามพยานฝ่ายที่ตนนำมาสืบและการถามถึงพยาน และการถามค้าน พยานฝ่ายตรงข้าม จนเกิดความชำนาญ</p> <p>5. มีความรู้ความสามารถในการเตรียมคดีทั้งทางแพ่งและอาญา เช่น การหาหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ประกอบในการต่อสู้คดีความ</p> <p>6. ฝึกตนเองให้เป็นคนช่างสังเกต จดจำเมื่อออกดูสถานที่เกิดเหตุ สอบถามพยานรู้เห็น พยานแวดล้อมต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินคดีความ</p> <p>7. ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถในการเตรียมคดีแพ่งในฐานะโจทก์ด้วยการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นรวบรวมพยานหลักฐาน</p> <p>8. ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถในการเตรียมคดีแพ่งในฐานะจำเลย การตรวจดูคำฟ้อง ประเด็นที่ฟ้อง การสอบข้อมูลที่ถูกต้อง การวางแผนต่อสู้คดี ยื่นคำให้การ</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
<p>3. บุคลิกภาพ และมรรยาทของ ทนายความ</p> <p>3.1 มรรยาทต่อ ศาลและในศาล</p> <p>3.2 มรรยาทต่อ ตัวความ</p>	<p>มีมรรยาทที่ดีไม่กระทำการใดอันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาล</p> <p>เป็นผู้มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ต่อตัวความและ ลูกความ</p>	<p>9. มีความรู้ทางกฎหมายในการให้ คำปรึกษา แนะนำแก่ลูกความ</p> <p>10. มีความรู้ความสามารถในการยื่นคำ คู่ความ การแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำแถลงต่างๆ คำร้อง คำอุทธรณ์ แก่ อุทธรณ์ คำฎีกา คำแก้ฎีกา</p> <p>1. ไม่รับหน้าที่อันไม่ถูกต้องในการแก้ต่าง เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรง</p> <p>2. ไม่กระทำการใดอันเป็นการทำให้เสื่อม เสียอำนาจศาล</p> <p>3. ไม่ทำการรู้เห็นเป็นใจไม่ว่าทางตรงและ ทางอ้อมเพื่อทำพยานหลักฐานเท็จ</p> <p>1. ไม่หลอกลวงประชาชนที่เป็นคดีความ</p> <p>2. ไม่ปลอมแปลงเอกสาร สัญญา หรือ พินัยกรรมของลูกความ</p> <p>3. การกระทำใดอันเป็นการยุยงส่งเสริม ให้มีการฟ้องร้องคดีกันในกรณีอันหา มูลเหตุมิได้</p> <p>4. ใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อจูงใจ</p> <p>5. เปิดเผยความลับของลูกความที่ได้รู้ใน หน้าที่ของทนายความ เว้นแต่จากได้รับ</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
3.3 มรรยาทต่อ ทนายความ ด้วยกัน	เป็นผู้ที่มีความประพฤติ ดีมีความเคารพและให้ เกียรติต่อผู้ประกอบ อาชีพทนายความ ด้วยกัน	อนุญาตจากลูกความนั้นแล้ว หรือโดย อำนาจศาล 6. กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันอาจ ทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ
3.4 มรรยาทใน การแต่งกาย	เป็นผู้มีมรรยาทในการ แต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสม	1. ต้องไม่แย่งความหรือคดีความกัน 2. ต้องไม่แย่งผลประโยชน์จากลูกความ หรือคดีความ 3. ไม่ใช้อิทธิพลในทางวิชาชีพแสวงหา ผลประโยชน์กับตนเองและพวกพ้อง 4. ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นความสามารถของผู้ ประกอบอาชีพทนายความด้วยกัน
3.5 มรรยาทใน การปฏิบัติตาม คำสั่ง กฎหมาย และข้อบังคับ	ปฏิบัติตนตามข้อบังคับ ของสภาทนายความ ด้วยความเคร่งครัด มีการประพฤติปฏิบัติ ตนตามจริยธรรมทาง วิชาชีพทนายความ	1. แต่งกายตามระเบียบวินัยข้อบังคับของ ศาลที่กำหนดไว้ 2. ปรับตัวด้านการแต่งกายให้สุภาพ เรียบร้อย 3. ฝึกฝนปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ ดีสมกับผู้มีวิชาชีพทนายความ 4. ไม่ประพฤติตนฝ่าฝืนจริยธรรมและ มารยาทของทนายความ 1. ปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นไป ตามคำสั่ง ตามกฎหมาย 2. ปฏิบัติงานตามข้อบังคับของกฎหมาย

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
4. ความ รับผิดชอบของ การเป็นนัก กฎหมาย	เป็นผู้มีความรู้ความ เข้าใจและตระหนักเห็น คุณค่าของศีลธรรม จรรยาและนำมาเป็น	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับในการ ทำงานและความประพฤติของการเป็น ทนายความ 2. ปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานของ ทนายความหรือกรอบในการประพฤติตน ตามหลักวิชาชีพ 3. มีการปฏิบัติโดยเคร่งครัดตามข้อบังคับ สภาทนายความว่าด้วยมรรยาท ทนายความ พ.ศ.2529 4. มีการประพฤติปฏิบัติตนตามจริยธรรม ทางวิชาชีพทนายความ 5. ไม่ประพฤติตนเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรม และมรรยาททนายความ 6. เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยปัญหา หรือข้อพิพาทต่างๆ ในสังคม 7. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้าและ ศาลในการว่าคดีความ 8. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพ ทนายความและต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพ 9. ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตามข้อบังคับของสภาทนายความเพื่อ พิทักษ์ความยุติธรรม 10. ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากคดีความ ไม่ว่าในทางใดทางหนึ่ง

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
5. คุณธรรมและจริยธรรมของทนายความ	แบบในการประพฤติปฏิบัติ	<p>11. ละเว้นไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการไม่สมควรมีมรรยาทที่ดีไม่กระทำการใดอันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาลอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อเกียรติและศักดิ์ศรีต้องมีหลักศีลธรรมจรรยา อยู่ในความรู้สึกนึกคิด</p> <p>2. รู้จักประพฤติ ปฏิบัติตนให้ถูกต้องชอบธรรม</p> <p>3. ไม่คิดค่าทนายโดยมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดีความ</p> <p>4. มีความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรมในการประกอบอาชีพ</p> <p>5. ไม่คิดค่าจ้างและหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี</p> <p>6. ไม่ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเป็นคดีความ</p> <p>7. ไม่ประพฤติและปฏิบัติตน ให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่น</p> <p>8. ไม่ประพฤติตน ที่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมและบ้านเมือง</p> <p>9. ไม่ใช้โอกาสในทางวิชาชีพทนายความแสวงหาผลประโยชน์</p> <p>10. ต้องส่งเสริมให้วิชาชีพทนายความ เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ และศักดิ์ศรี</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด
		11. ประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพ ด้วยความรู้ คู่คุณธรรม 12. ประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่และบทบาทของทนายความอย่างมี จรรยาบรรณในวิชาชีพ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิด เชิงทฤษฎี

จากการศึกษา วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีผู้นำ ภาวะผู้นำ องค์ประกอบภาวะผู้นำและรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของทนายความ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำได้ดังนี้

5.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ

จากกรศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีคำที่ใช้เรียกในการพัฒนาอยู่หลายคำ เช่น วิธีการ (Method) เทคนิค (Technic) การส่งเสริม (Delivery) ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมจากนักการศึกษาที่ได้เสนอแนวคิดไว้หลายแนวคิดด้วยกันดังนี้

5.1.1 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ นงลักษณ์ ลินสีบผล (2542) มีดังนี้ คือ

5.1.1.1 การปฐมนิเทศ

5.1.1.2 การฝึกอบรม

5.1.1.3 การฝึกฝนตนเอง

5.1.2 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) มีดังนี้

5.1.2.1 การพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการรับรู้ด้วยตนเอง

ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรม 2) การสร้างประสบการณ์ในงาน 3) การสอนงาน

5.1.2.2 การสร้างวินัยในตนเอง การให้การศึกษา ประสบการณ์ และการให้คำแนะนำจากผู้อาวุโสกว่า การใช้โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำ การประเมินความพยายามในการพัฒนาภาวะผู้นำ และความสำเร็จของภาวะผู้นำ

5.1.3 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ตามแนวคิดของ จงกสฉี ชูติมา เทวินทร์ (2544) มีดังนี้ การพัฒนาเป็นรายบุคคล การพัฒนาเป็นกลุ่ม การสนทนาวงกลม การบรรยาย การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ การทำแผนงานเป็นกลุ่ม การดูงานภาคสนาม เทคนิคเอไอซี เกมการศึกษา

5.1.4 วิธีการการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Wenting (1992) มีดังนี้ คือ การนำเสนอโดยวิทยากร การอภิปรายภายในกลุ่ม การสาธิต การอ่าน การศึกษาจากกรณีตัวอย่าง การฝึกหัด การแสดงบทบาทสมมติ การทัศนศึกษา

5.1.5 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ตามแนวคิดของ Truelove (1992) มีดังนี้คือ

5.1.5.1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

5.1.5.2 การเรียนรู้ตัวต่อตัว

5.1.5.3 การเรียนรู้เป็นกลุ่ม

5.1.6 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ตามแนวคิดของ อรุณ รักธรรม (2541) มีดังนี้

5.1.6.1 การพัฒนาเป็นรายบุคคล

5.1.6.2 การพัฒนาเป็นกลุ่ม

5.1.7 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของธัญญา ผลอนันต์ (2546) มีดังนี้

5.1.7.1 พัฒนาในขณะที่ปฏิบัติงาน

5.1.7.2 พัฒนารอกเหนือจากการปฏิบัติงาน

5.1.8 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ เสริมศักดิ์ วิสาลาภรณ์ (2536) มีดังนี้

5.1.8.1 การเรียนรู้จากการทำงาน

5.1.8.2 การเรียนรู้จากคนอื่น

5.1.8.3 การเรียนรู้จากการผิดพลาด

5.1.8.4 การเรียนรู้จากการฝึกอบรม

- 5.1.9 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ ทิพาวดี เมฆสุวรรณ
(2544) มีดังนี้
- 5.1.9.1 การอบรมขัดเกลานิสัยทางสังคมของครอบครัวและโรงเรียน
 - 5.1.9.2 การเป็นต้นแบบ เน้นการทำให้ดู อยู่ให้เห็น
 - 5.1.9.3 การให้โอกาส เน้นการให้ฝึกปฏิบัติงานที่ตรงกับ
ความสามารถ
 - 5.1.9.4 การเรียนรู้จากการกระทำ
 - 5.1.9.5 ความสามารถคิดเป็นกลยุทธ์
- 5.1.10 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Yeung and Ready
(1995)
- 5.1.10.1 การเรียนรู้จากประสบการณ์
 - 5.1.10.2 การบริหารการปฏิบัติงาน
 - 5.1.10.3 การเรียนรู้จากห้องเรียน
 - 5.1.10.4 การกำหนดมาตรฐานอ้างอิง
- 5.1.11 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Dubrin (1995) มีดังนี้
- 5.1.11.1 การทำความเข้าใจตนเอง
 - 5.1.11.2 การสร้างวินัยในตนเอง
 - 5.1.11.3 การศึกษา
 - 5.1.11.4 ประสบการณ์
 - 5.1.11.5 การให้คำปรึกษา
- 5.1.12 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Dessler (2002) มีดังนี้
- 5.1.12.1 การฝึกอบรมฝ่ายบริหารขณะปฏิบัติงาน
 - 5.1.12.2 เทคนิคการพัฒนาฝ่าย
 - 5.1.12.3 บริหารด้วยการฝึกอบรมนอกการปฏิบัติงาน
- 5.1.13 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Wills (1996) มีดังนี้
- 5.1.13.1 เป็นกระบวนการพัฒนาที่ผสมผสานจากประสบการณ์
การฝึกอบรมการศึกษาและรูปแบบต่างๆ ของการพัฒนา โดยที่ไม่อาศัยแต่เพียงนั่งเรียน
ในห้องเพียงอย่างเดียว
 - 5.1.13.2 เป็นการเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในเชิงเวลาหรือธุรกิจจริงๆ

5.1.13.3 การมุ่งให้ประโยชน์ไม่เพียงแต่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ต้องเอื้อต่อทีมและองค์การด้วย

5.1.13.4 กระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้อย่างสืบเนื่อง อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ทั้งในส่วนของปัจเจกบุคคล และขององค์การ

5.1.13.5 ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการเป็นผู้นำที่มีความสามารถและองค์ความรู้โดยรวมขององค์การในรูปทีม และเครือข่ายการเรียนรู้

5.1.13.6 ก่อให้เกิดการพัฒนาทีมผู้นำในทุกระดับชั้นขององค์การ

5.1.14 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ กัลยรัตน์ เมืองสง (2550) มีดังนี้การสัมมนา การประชุมวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการการศึกษาดูงาน การฝึกงาน การสอนงาน กรณีศึกษา การสนทนาวางกลม เทคนิค AIC การเรียนรู้แบบออนไลน์

5.2 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ

5.2.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

Smith and older (1980. PG3) ได้กล่าวว่า รูปแบบหมายถึงการย่อปรากฏการณ์จริงให้เล็กลง เพื่อให้เข้าใจข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์ พฤติกรรมต่างๆ โดยจัดวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้น รูปแบบไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่เป็นตัวแทนของความจริงหรือปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น

Daft (1994. P 20) กล่าวว่ารูปแบบหมายถึงตัวแทนอย่างง่ายที่ใช้อธิบายมิติสำคัญบางมิติขององค์การ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2542, หน้า 9) กล่าวว่ารูปแบบคือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏโดยใช้สื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด แผนภูมิ หรือ แผนผังต่อเนื่อง ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยสามารถนำเรื่องราวหรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับ ภายใต้หลักการอย่างมีระบบ ดังนั้นโมเดลหรือรูปแบบจึงสามารถไปใช้ในลักษณะต่างๆ คือ 1) เป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ 2) เป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง 3) เป็นแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์กับหลักการ

ของระบบ 4) เป็นแผนผังของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ กล่าวโดยสรุปการนำเสนอความหมายของรูปแบบ เป็นการนำเสนอรูปแบบว่ามีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ

1. เป็นการถ่ายทอดลักษณะเลียนแบบหรือ แบบจากการเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์ใดๆ ออกมาเป็นโครงสร้างที่มีระบบระเบียบ ง่ายต่อการรับรู้ของบุคคลอื่น
2. ลักษณะของรูปแบบไม่ใช้การบรรยายหรือการพรรณนาอย่างยืดยาว แต่เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และหลักการของระบบ
3. ตัวรูปแบบเน้นเฉพาะส่วนสำคัญ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้นำเสนอรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยได้โดยการเสนอเพียงครั้งเดียว
4. ภาพลักษณ์ของรูปแบบมุ่งการสื่อสารให้กระชับ รับรู้ภาพรวมของความหมาย มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยๆ ได้โดยการนำเสนอเพียงครั้งเดียว

5.2.2 ประเภทของรูปแบบ

Smith and other (1980 : 461) จำแนกประเภทของรูปแบบออกได้ดังนี้

5.2.2.1 รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ได้แก่รูปแบบคล้ายจริง มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านเสื้อผ้า

5.2.2.2 รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลองจริง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้ใกล้เคียงความจริงกว่าแบบแรก

5.2.2.3 รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ รูปแบบข้อความ (Verbal Model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) รูปแบบนี้พบมากที่สุด เป็นการใช้อธิบายพฤติกรรมตาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

5.2.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบมีหลักในการดำเนินงาน 4 ประการ

5.2.3.1 บุคคล (Personal) หมายถึง ความมีสมรรถนะ (Competency) ของข้าราชการ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ (Trait)

และพฤติกรรม (behave) ในการปฏิบัติงาน

5.2.3.2 การปฏิบัติงาน (Performance) หมายถึง กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness)

5.2.3.3 กระบวนการ (Process) หมายถึง การใช้วงจรการบริหารคุณภาพตามแนวคิดของเดมมิง (Deming's Circle) ประกอบด้วย การวางแผนการพัฒนา (Plan) การปฏิบัติการพัฒนา (do) การตรวจสอบการพัฒนา (check) และการปฏิบัติการปรับแก้ (act) อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

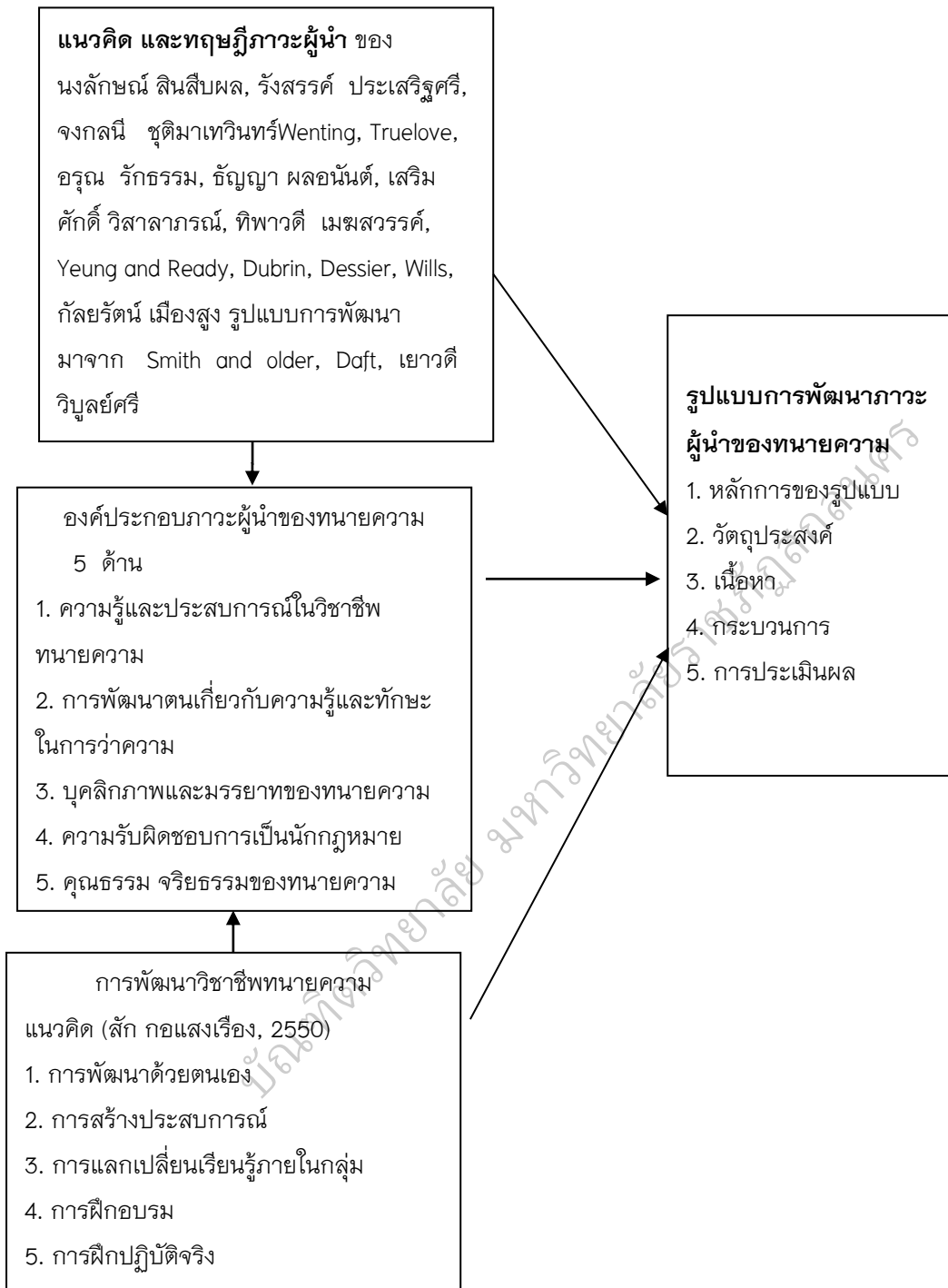
5.2.3.4 โปรแกรม (program) หมายถึง หลักสูตรหรือวิธีการในการพัฒนาข้าราชการตามการประเมินในมาตราการที่ 4 อาทิ การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงาน (on the job training) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยฝึกอบรม

สรุปได้ว่ารูปแบบเป็นรูปแบบจำลองหรือแบบอย่างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และหลักการของระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจหลักการและปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น รูปแบบมี 3 ประเภทคือ รูปแบบเชิงกายภาพ รูปแบบเสมือนจริง และรูปแบบเชิงสัญลักษณ์และรูปแบบมีองค์ประกอบ 4 ประการคือ บุคคล การปฏิบัติงาน กระบวนการและโปรแกรม จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนภาวะผู้นำ สามารถสรุปแนวคิดและวิธีการพัฒนภาวะผู้นำได้ดังตาราง

ตาราง 3 สรุปแนวคิดและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ

แหล่งข้อมูล	แนวการพัฒนา															
แนวการพัฒนา	1. Dubrin (1995)	2. มงคลชัย สืบสืบผล (2542)	3. รุ่งสรรค์ ประเสริฐศิริ (2544)	4. จงกลณี ชติมาเพทินทร์ (2544)	5. Dessier(1991)	6. Wills (1993)	7. Wentina (1992)	8. Truelove (1992)	9. อรุณ รักธรรม (2541)	10. ทัศนดา ผลอนันต์ (2546)	11. เสริมศักดิ์ วิสาลาภรณ์ (2536)	12. ทิพชาติ เมฆสุวรรณต์ (2544)	13. Yeuana and Reedy (1995)	14. กัลย์รัตน์ เสงี่ยมสง (2550)	ความถี่ (Frequency)	คิดเป็นร้อยละ
1. การฝึกฝนด้วยตนเอง	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓				9	64.00
2. การสร้างประสบการณ์	✓	✓	✓			✓				✓		✓	✓	✓	8	57.00
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้				✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓			7	50.00
4. การฝึกอบรม		✓	✓	✓	✓					✓	✓		✓		7	50.00
5. การศึกษาดูงาน			✓	✓	✓		✓					✓	✓	✓	7	50.00
6. การฝึกปฏิบัติจริง				✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	9	64.00
7. การเรียนรู้จากคนอื่น											✓			✓	2	14.00
8. การเรียนรู้จากการผิดพลาด											✓				1	7.00
9. พัฒนาขณะปฏิบัติงาน									✓					✓	2	14.00
10. การเรียนรู้เป็นกลุ่ม							✓	✓							2	14.00

จากตาราง 3 สรุปได้ว่า วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำของทนายความ หมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่กำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอน วิธีการดำเนินการ กำกับติดตามและประเมินผล โดยยึดหลักเกณฑ์ 50% ขึ้นไปวิธีการพัฒนาแบ่งเป็น 5 วิธีการคือ 1) การฝึกฝนด้วยตนเอง 2) การสร้างประสบการณ์ 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายในกลุ่ม 4) การฝึกอบรม 5) การศึกษาดูงาน 6) การฝึกปฏิบัติจริง

ภาพประกอบ 4 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี